al.mitru

bucureștii în legende și povestiri

colecția locuri și legende

Al. Mitru

Bucureştii în legende şi povestiri

Colecţia
locuri şi
legende

Coperta:
adrian dumitrache

al. mitru

bucureștii în legende și povestiri

Editura Sport-Turism
București — 1975

Cuvînt înainte

Am alcătuit această carte ca un omagiu adresat locuitorilor Capitalei, oraș ivit în împrejurări legendare, crescut prin truda și lupta continuă a înaintașilor, lovit nimicitor de furtuni, dar renăscut în evul socialist mai mîndru decît oricînd, cu cele mai largi și strălucitoare perspective.

Trebuie să arăt din capul locului că, deși cartea apare ca urmare a solicitărilor manifestate de unii cititori, cei mai mulți tineri, cu prilejul anumitor întîlniri organizate în biblioteci, școli etc., pentru realizarea sa, ajutorul cel mai prețios mi-a fost dat de inimoșii mei prieteni și colegi de breaslă, învățători și profesori. Îndemnurile, comunicările, tipăriturile și alte materiale puse cu generozitate de ei la dispoziție au avut un rol hotărîtor.

Cine nu știe că, între culegătorii și păstrătorii cei mai destoinici ai folclorului (între altele ai tradițiilor și legendelor), oamenii școlii s-au remarcat întotdeauna cu prisosință. Numeroase reviste de specialitate și cercuri locale au fost înființate încă din perioada antebelică. Învățătorii și profesorii bucureșteni au fost și atunci prezenți. Iar astăzi bogata lor activitate s-a intensificat.

Cîte legende, în variante felurite, nu mi s-au povestit! Cîte schimbări sau completări ale primelor încercări de scriere n-am efectuat în urma apariției neașteptate a unor noi date și a discuțiilor pasionante ce au durat uneori nopți întregi! Și cîte capitole din cărți ca „Povestiri istorice", „Săgeata căpitanului Ion", „Vulturii de foc", „Domnul din Vladimiri", „În țara legen-

delor" etc. nu s-au născut, în ani, de pe urma unor asemenea discuții!

„Cuțitul de argint" (în volumul de față „Dîmbovița") și „Nunta" sînt, de pildă, două legende povestite oral (într-o formă inegalabil mai suculentă decît am reușit să le redau în scris) de către un ilustru dascăl, în preajma căruia am ucenicit pe vremea cînd eram student. (Despre acesta, ca și despre alții, sper să public, într-un viitor apropiat, volumul „Dascăli bucureșteni și preocupările lor", în care îmi voi face o cinste din a releva măcar o parte din prea puțin cunoscutele lor merite și pe acest tărîm).

În volumul „Bucureștii în legende și povestiri" încerc deci să-mi împlinesc datoria de a reflecta editorial rodul acestei colaborări, concretizat fie sub forma unor capitole de roman sau povestiri independente, fie sub forma de simple însemnări în caietele și fișele mele. Între acestea se află și cîteva legende ajunse pînă la noi sub formă scrisă, dar împlinite oral de fantezia povestitorilor, într-un chip propriu, aș spune mai contemporan, de-a gîndi și simți (mă refer în special la unele narațiuni despre eroi mai apropiați nouă, ca Tudor Vladimirescu, Gheorghe Lazăr, Nicolae Bălcescu etc.). Acestora le-am acordat o atenție deosebită.

În ce privește modul de redactare, așa după cum se poate vedea, n-am intenționat să compun o lucrare stilistic unitară, ci am preferat mijloace epice diferite, cele mai potrivite, după opinia mea, cu tema și personajul tratat, cu ceea ce am năzuit să scot în evidență.

Ponderea cea mai mare am acordat-o totuși, firește, repovestirii unor evenimente legate de locuri și personaje memorabile, dînd prioritate, în interpretare, elementului legendar, acela care corespunde cel mai corect viziunii etice populare — chiar atunci cînd acesta intră sub unele aspecte în contradicție, este drept, numai formală, cu datele istoriei (palatul doamnei Maria-Despina, construcția mănăstirii Mihai Vodă etc.).

Povestirile cuprind o perioadă ce începe de la ciobanul Bucur și se oprește la Nicolae Bălcescu. Un volum ulterior, în aceeași colecție, dacă acesta va răspunde exigențelor cititorilor, ar urma să îmbrățișeze epoca Unirii, a războiului de independență, prima conflagrație mondială, mișcările muncitorești și va ajunge pînă la anul de răscruce 1944.

Autorul mulțumește din inimă celor care l-au sprijinit cu atîta căldură în definitivarea actualului volum și va rămîne profund recunoscător acelora care, prin sugestiile și informațiile suplimentare ce i le-ar da, ar contribui atît la o eventuală îmbunătățire a lui, cît și la o alcătuire cît mai desăvîrșită a celui următor.

Al. Mitru

31 ianuarie 1975

București

Omenirea a dat încă de la începuturile sale — pentru a le diferenția și recunoaște mai ușor — nume mărilor, rîurilor, munților, așezărilor, ființelor.

Să ne închipuim cum s-ar înfățișa o lume din care ar dispărea actualele denumiri ale orașelor. Ar putea fi marcate prin cifre. Orașul numărul X. Sau prin desene ori alte semne grafice. Dar ar mai fi același lucru ? Se va putea spune plec în România, în orașul numărul unu ! Sufletul omenesc are însă nevoie de culoarea, muzica, sugestia pe care ne-o dă pronunțarea unui nume. Plec la București. Bucureștii. Cuvînt purtînd cu el un cortegiu întreg de imagini, cuvînt care ne dă căldură, încredere, bucurie.

Numai că denumirile s-au ivit, de cele mai multe ori, în timpuri atît de îndepărtate, încît astăzi rar se mai știe pentru ce au fost alese tocmai acestea. Sîntem nevoiți să recurgem la presupuneri. În ajutor ne vine, cîte o dată, tradiția populară, legenda.

Atîția (dacă nu cei mai mulți) călători străini, după ce vor să afle care a fost temelia, nucleul prim al Bucureștilor, întreabă și : de unde-i vine numele ?

Îi arătăm vatra orașului, în jurul Curții Vechi, pe malul stîng al Dîmboviței (care, în locul acela, forma un vad, pe unde trecea Drumul Mocanilor spre Dunăre).

Și meditățm la numele orașului. Se cunosc atîtea narațiuni (populare, culte și o serie întreagă povestite de învățați sau cercetători străini). Cele mai multe dintre

ele se bazează însă pe deducții fantastice. Poporul știe și nu crede decît că Bucureștii își au acest nume de la întîiul său întemeietor, un om de ispravă, Bucur.

A fost Bucur cioban, pescar, haiduc, negustător, boier sau un viteaz fiu de domn înrudit cu Bogdan al Moldovei și cu Mateiaș Corvin al Ungariei ?

Tradiția folclorică autentică, transmisă, din generație în generație, pe cale orală, ni-l înfățișează pe Bucur ca păstor. Numele său, de origină dacică (la traci, înrudiți cu dacii, cuvîntul „păstor" s-ar traduce prin „buchol"), pare să fi fost frecvent în lumea ciobanilor. Bucur hălăduia, cu ajutoarele, turmele și cîinii săi, pe pășunile mănoase din preajma Dîmboviței. Rîul fiind cu nespus belșug în pește, nu vedem de ce păstorul Bucur și ai lui să se fi dat înapoi de la pescuit. Și un viteaz putea să fie Bucur ! Vremurile erau tulburi. Întotdeauna s-au perindat cete năvălitoare de pradă prin ținuturile noastre bogate și ispititoare.

Tradiția mai consemnează și o construcție religioasă, localizată în așa-numita Biserică a lui Bucur, cu hramul sfîntului Atanasie, situată în fața bisericii mănăstirii Radu Vodă. Tradiția, cu toate îndoielile unora, nu credem că se înșeală. Încă din antichitate, oriunde se funda o așezare, era orînduit și-un loc de închinăciune pentru cîștigarea bunăvoinței zeilor. Urmele altarelor dacice și romane le aflăm peste tot. Aproape că era imposibil ca un asemenea altar să lipsească.

Deci, o măruntă construcție religioasă străveche bănuim că trebuie să fi existat. Și ne întrebăm de ce nu s-ar fi aflat construcția aceasta, desigur rudimentară, din lemn, chiar aici unde se găsește astăzi biserica lui Bucur ? Locul, destul de înalt, îmbrățișat de Dîmbovița, era deosebit de prielnic.

Între întemeietorii orașului mai figurează Negru Vodă și Mircea cel Bătrîn. „Negru-Vodă ... a tras cîteva întărituri de cărămidă la București..." scrie raguzanul Luccari în 1605. Asta nu înseamnă că el a întemeiat orașul. Ci numai că a tras *cîteva* (n.a.) întărituri de cără-

midă într-o așezare care fusese anterior înființată. Menționarea de către banul Mihai Cantacuzino că „Mircea voievod cel Bătrîn și-a așezat scaunul domnesc la București" are aceeași valoare. Mutarea scaunului domnesc dovedește tocmai că marele domnitor muntean prefera, într-o anumită perioadă istorică, o cetate sau un oraș ce nu putea fi decît mai dinainte construit și care purta un nume precis, Bucureștii. Bucureștii, așezarea ce-și poartă numele de la acela al ciobanului Bucur.

Priviți acum cu ochii minții în adîncimea timpului și nădăjduim că îl veți recunoaște pe Bucur. Ascultați-i cîntecul dulce din fluier și i-l veți înțelege. Nu-i nimic mai omenesc decît să-i fim recunoscători pentru moștenirea ce ne-a lăsat-o !

Dîmboviţa

Într-o pădure deasă trăia, de mult, un tăietor de lemne, sărac şi amărît.

Muncea din plin. Numai rareori însă putea să se îndestuleze. Şi nu îi era bătrînului de el, cît de copila sa, pe care o iubea mai mult decît ochii din cap. Deoarece, oricît se străduia, nu era în stare să-i dea cîte le-avea de trebuinţă.

Aceasta, la rîndul ei, pentru că îi lipsea mama — se prăpădise — îngrijea singură de întreaga casă.

Cum se scula de dimineaţă, gătea, făcea curat. Iar casa lor micuţă, de lemn, lucea ca un pahar. Şi, în toată vremea asta, cînta de se lua la întrecere cu păsărelele. Ducea, pe urmă, de mîncare bătrînului, acolo, în pădure şi pornea prin poiene : culegea flori sau poame de pădure, ciuperci, mă rog, de toate cele...

Şi tot umblînd, copila aceasta, pe nume Dîmboviţa, deprinsese toate potecile din munte. Cutreiera orice coclaur şi nu se rătăcea, parcă ar fi fost la ea acasă.

Avea un picior mic, de căprioară. Era uşoară şi zglobie, cu părul de culoarea castanei, prins în coade, şi-o faţă luminată ca un izvor în miezul zilei.

Ba încă se mai spune că fata izbutise să înveţe graiul sălbăticiunilor. Urşii îi mîncau zmeura din palme. Mistreţii o urmau cu grijă, ca nişte cîini de pază. Cu iepurii şi cerbii se juca prin poiene. Iar păsările îi veneau pe umăr, şi împreună cîntau pînă în amurg, cînd Dîmboviţa se întorcea acasă.

Primea pe tatăl ei cu masa pusă și patul așternut. Ieșea apoi în vraja nopții și se întîlnea cu Bucur pe poteci.

Măi, cum om fi uitat tocmai de dînsul ?

Bucur era un flăcăiandru chipeș. Păstor. Și își avea sălașul, cu turma, mai pe vale.

Fata și flăcăul se aveau dragi de mici. Crescuseră, oarecum, în vecinătate. Și așa, în taină, se înțeleseseră să fie soți, să facă adică nunta împreună.

Acum crescuseră, dar Dîmbovița se tot sfiise să-și mărturisească dorința tatălui, iar Bucur nu avusese nici el mai mult curaj.

Se hotărîseră ca totuși să se destăinuie părintelui cît mai degrabă ; să-i ceară binecuvîntarea.

Și se întîmplase în vara aceea că nu ploua. Ruginea frunza în copaci ca toamna. Se usca iarba pe pășune. Jos, în cîmpie, nu se făceau de loc bucate. Căutau dihăniile apa în pîraie și n-o găseau. Secase aproape pretutindeni. Mare urgie năpădise.

Și urcau oamenii mereu pe munte. Cărau cu ei burdufe. Și întrebau de apă. Voiau s-o ducă în vale pentru copii.

Fata, ce cunoștea fiecare potecă și potecuță, îi călăuzea pe la izvoarele ascunse sub stînci. Ei toți îi mulțumeau de bunătate. Îi urau viață lungă, ferită de necazuri și de dureri.

Pe cînd se petreceau acestea, iată, se aude într-o noapte un zgomot la ușa pădurarului.

Ce-o fi ? Și cine bate ?

Sare bătrînul. Iese și fata. Și acolo în ușă se afla un tînăr. Avea pe el straie bogate, cizme din cele roșii de piele scumpă, haină de catifea verzuie, pe care sta încins un paloș. Deasupra îi spînzura în falduri o mantie, țesută din fire de argint, iară pe cap purta căciulă. Ținea cu strășnicie de dîrlogi un cal alb care bătea pămîntul cu copita.

Bătrînul, cînd îl zărește pe oaspetele acesta de seamă, cade cu umilință la pămînt.

— Spune, măria ta, porunca ! șoptește el.

— Sînt un fugar, rostește tînărul. Merg peste munții Făgărașului. M-am rătăcit... Aș vrea o călăuză de nădejde.

— Să merg eu cu măria ta, răspunde moșul, dînd să-și arunce un suman în spate.

— Tu ești bătrîn, mai zice tînărul, mergi prea încet. Și eu sînt urmărit. Din spate vin hăitașii să mă prindă, să-mi taie capul. Nu ai pe cineva prin casă mai tînăr și mai sprinten ?

— Te-nsoțesc eu, sare, de lîngă ușă, copilița.

— E fata mea, grăiește moșul. Și-i inimoasă ; dar e noapte... Socot că tot mai bine este să vin eu cu măria ta.

— De te codești atîta, moșnege, lasă, zice drumețul. Cu tine nu pot merge prea departe. Fata nu-ți este la îndemînă s-o lași să mă călăuzească... Iară pe mine mă poate ajunge dușmanul în fiecare clipă. Așa că plec. Ce-o fi, o fi !...

Trase de dîrlog calul și vru s-o ia în sus ; dar Dîmbovița îi ieși înainte și-i spuse :

— Rogu-te, nu te mînia pe tata, drumețule. O să merg eu.

— Dar tatăl tău ?

— Se învoiește și dînsul, zice fata. Nu vom lăsa un om în gheara morții...

— Dacă așa ți-e voia, du-te, eh, oftă bătrînul. Păcat că nu mai sînt eu verde...

Porniră peste munți. Dîmbovița înainte, căutînd potecile mai bune. În urma ei, voinicul, cu calul de dîrlog.

Dar nu i se mai întîmplase fetii să urce atît de greu. Piciorul ei ușor, cu talpa mică, zbura de obicei. Acum parcă era de plumb. Abia de se mișca. Sudoarea îi împînzise toată fața. Ea însă nu voia să se bage de seamă că este atît de ostenită și se încorda.

Din cînd în cînd privea în urmă la însoțitorul său. Acesta se strecura printre desișuri, sărea peste vîlcele, peste gropi, fără urmă de oboseală.

Mai poți să urci ? o întrebă tot el pe fată, zîmbind parcă șiret. Dacă nu ai putere, întoarce-te, am să-mi caut calea singur...

— De vreme ce am plecat să-ți scap viața, voi merge pînă sus, hotărî Dîmbovița.

Şi se trudea din răsputeri.

„Ce e cu mine? se întreba ea în gînd. Nu cumva tînărul acesta e însuşi dracul?" Pe urmă îşi făcea curaj. Şi se silea din nou să meargă.

— Vrei să te urc pe cal şi tu să-mi arăţi drumul? o întrebă iarăşi dînsul.

— Nu. Merg pe jos, căci nu mi-e greu, răspundea ea, pentru că îi era ruşine de tînărul acela nedeprins cu munţii, care urca atît de lesne pe poteci.

Noaptea se risipea în vremea asta. Deasupra stîncilor albastre se aprindeau flăcări împurpurate, orbitoare. Ceţuri se strecurau pe vale, cu trupuri lungi ca de balaur. Cinteze, ciocîrlii şi mierle înălţau triluri fermecate.

Urcau, sorbind văzduhul tare şi îmbătător.

Aveau încă puţin.

Puţin... Şi, iată, au ajuns în vîrf.

Copila îşi şterge fruntea de sudoare. Inima îi bate cu putere. Răsuflă greu. Este sleită de foame, căci nu şi-a luat merinde. Iar buzele îi sînt arse de sete, ca de friguri.

Prin preajmă nu se află nici un pom cu fructe pădureţe, nu e nici un izvor. Şi calea ei la întoarcere e tot atît de lungă.

— Pe-aicea este drumul pe care-l cauţi, îi grăi fata, făcînd semn către vale, unde se şi vedea o turlă de cetate. Din clipa asta nu-ţi mai trebuie călăuză. Iar eu am să mă-ntorc...

Erau pe creastă. Vîntul sufla, lipea veşmîntul fetei de trupul zvelt şi o făcea să semene cu o statuă. El, iar, era atît de mîndru, în hainele lui scumpe, cu mantia pe umeri fluturînd încît fata, fără să vrea, plecă privirea.

— Îţi mulţumesc de toată truda, îi spuse dînsul. Şi, pentru că, în noaptea asta, cît am călătorit pe munte, te-am îndrăgit, vreau să te rog să mergi cu mine înainte, să-mi fii soţie. Eu sînt bogat şi sînt puternic. Cetatea ce se vede în zare este a mea.

Dîmboviţa privi spre tînăr cu ochii ei senini, albaştri, şi îi răspunse :

— Tu ești bogat. Ești un prinț mare, se vede bine. Dar eu iubesc de mică pe un flăcău. Se cheamă Bucur. Este păstor. Și noi ne-am jurat unul celuilalt credință. Și îmi voi ține jurămîntul. Voi fi a lui.

— Atunci te voi pofti numai la masă, glăsui tînărul. Știu că ți-e foame și ți-e sete...

— La care masă ? întrebă fata cu mirare.

— Stai, ai să vezi !...

Și tînărul scoase, din buzunarul hainei verzi de catifea, un sfredel mic de lemn. Îl răsuci pe stîncă. Sfredelul, învîrtindu-se, porni să crească. Se ivi o păpușă, micuță, caraghioasă, cu pantalonii violeți, hăinuță galbenă, fața zbîrcită, rîzătoare, ce glăsui pițigăiat :

— Ce ți-ai dorit, stăpîne ?

— Să ne dai de mîncare și de băut !

Păpușa întinse mîna. Și se ivi o masă, alături de ea jilțuri, la umbră de copaci. Pe ea se așternură bucate din cele mai gustoase și fructe. Ce să mai spun de băuturi : ulcioare pline cu vinuri scumpe, sau apă rece, după poftă !

După aceea, păpușa prinse calul de dîrlog. Și omul cel ciudat o pofti pe Dîmbovița să se așeze.

Ea nu primi. Acum îi era teamă de-a binelea. Îl întrebă :

— Văd că faci vrăji. Tu nu ești cumva dracul ?

Tînărul începu să rîdă :

— Nu, dragă Dîmbovița, nu sînt dracul. Sînt vîlva muntelui — duhul cel bun. Am vrut doar să te pun la încercare. Ți-am făcut pasul greu în astă-noapte ; m-am prefăcut că vreau să-mi fii soție...

Luă apoi păpușa de urechi și o învîrti pe loc. Se făcu sfredelul de lemn. Scoase din cingătoare un cuțitaș de argint. Pe amîndouă i le întinse fetei.

— Te răsplătesc pentru putere, dragoste și credință ! îi mai zise. Păpușa e norocul tău. Cuțitul îți va aduce bucurie.

Încălecă pe calul alb și se pierdu din fața ei ca o nălucă.

Fetei nu îi venea să creadă. Privi la cuțitaș. Mai încercă o dată sfredelul. Veni păpușa. Îi porunci să-i

dea un cal. Păpușa făcu semn. Se ivi calul, înșeuat, gata de drum.

Voia tocmai să încalece și ea, să plece, cînd auzi un glas care o striga din vale :

— Dîm-bo-vi-ța !... Dîm-bo-vi-ța !...

— Cine ești tu ? Nu cumva Bucur ? răspunse ea cu mîna pîlnie la gură.

— Eu sînt... Unde te afli ? strigă iar Bucur.

— Aici, pe culme !

Veni bietul flăcău. Se luară în brațe. Și el îi povesti ce se întîmplase.

După plecarea ei, bătrînul nu mai avusese tihnă. Se căina cum de o lăsase să plece singură cu un străin.

Văzînd că nici nu vin urmăritorii de care îi spusese tînărul acela de neam, gîndise că e o înșelăciune, să i se fure fata. Se repezise la Bucur, istorisindu-i întîmplarea, bătîndu-se cu pumnii în cap de deznădejde.

Bucur nu mai stătuse pe gînduri. Pornise după dînsa. Și iacă s-au găsit.

— Acum, să-mi spui și tu, ce-a fost azi-noapte ?

Fata îi arătă sfredelul, masa ce încă mai era întinsă, calul și cuțitașul, deși nu prea știa la ce slujește, căci vîlva nu-i spusese despre asta nimic.

Bucur, la început, se veseli de-atîtea daruri. Chiar încercă și el sfredelul. Și porunci să i se aducă încă un cal cu șaua pusă.

Numai că tot atunci se afla pe acolo și un spiriduș — un drăcușor — fără de treabă, pus pe răutăți.

Și spiridușul se ițește în urechea lui Bucur :

— Vezi că te minte ! A fost un vrăjitor, nu vîlva. Copila s-a lăsat îmbrățișată de el și pentru asta a primit daruri.

Pe Bucur îl străpunge îndoiala și începe s-o iscodească pe fată :

— O fi așa sau o fi altfel ?... Știe el că-i îmbrățișată... I-a șoptit nu știu cine la ureche...

— Așa ? Mă bănuiești ? Să spună atunci păpușa asta fermecată care a fost de față, grăi copila. Nu meriți, Bucure, să ții la tine.

— Ba nu, păpușa poate minte, rosti flăcăul atîțat într-una de spiriduș.

— Şi, deci, ce vrei ?

— Să vîri cuţitul în piatra asta !

— Cuţit în piatră ?

— Da. Bătrînii spun că o fecioară curată şi nevinovată poate vîrî cuţitul şi în piatră. Dar celelalte, nu... Haide, te prinzi ?

— Mă prind, priveşte...

Şi fata scoate cuţitaşul pe care i-l dăduse vîlva şi îl înfige în piatra seacă. Iar piatra se despică toată. Din ea ţîşneşte o apă lină.

— Ce mai zici ?

Dar spiriduşul o şi tulise din ureche. Fugea, că nu-i mersese bine.

Bucur, desmeticit, o prinse în braţe pe draga lui, rugînd-o într-una de iertare.

Fusese prost s-o bănuiască. Cine-i şoptise la ureche era un spiriduş pesemne !

Ea, ba îl împinge, ba se lasă. Pînă la urmă, se înţelege, îi iartă toată bănuiala. Aşa e dragostea, cu toane...

Se aşază amîndoi la masă. Mănîncă bine. Sorb din apa care ţîşnea fără încetare.

— Noi o să-i spunem Dîmboviţa acestui rîu, grăieşte Bucur. Apa e dulce ca şi tine.

Se urcă amîndoi pe cai şi pleacă. Găsesc şi pe bătrîn. Fac nunta. Petrecere, aşa, nu glumă. Păpuşa le-a adus de toate, şi de băut şi de mîncare.

Şi, în timp ce ei jucau la nuntă, urcau şi oamenii de la cîmpie.

Aflaseră cu toţii vestea.

Se fericeau, nevoie mare, de rîul ce ajungea la dînşii, şi îi ferea de uscăciune.

Îi roagă, dară, să se coboare şi ei în jos, pe văi.

Bucur şi draga lui nu stau în cumpănă. Coboară. Aleg, pe partea stîngă a rîului, un colţ ce li se pare mai cu priinţă. Îşi caută şi cele mai bune locuri de păşune. Şi întemeiază un sat nou, ce poartă numele lui Bucur. Satul lui Bucur. Bucureştii.

Din acea zi, Bucur şi Dîmboviţa au trăit împreună, făcînd din fiecare zi o sărbătoare, deoarece păpuşa le sta într-una gata la poruncă.

Rîul, ce izvora din muntele Păpușa (așa i s-a zis muntelui, ca să se pomenească întîmplarea), a udat țărmurile acelea încîntate, pe care ei s-au așezat; i-a adăpat cu apă dulce ca sărutările copilei.

Cuțitul s-a pierdut, însă sfredelul se găsește. Trece din om în om la cei care se trag din Dîmbovița și din Bucur și îi slujește cu credință, deși pe-ascuns.

De-aceea este, poate, Bucureștiul nostru atît de mare; de-aceea este, poate, așa înflorit!

Temnița

A fost legat în lanțuri.

Stă rezemat de perete.

Slăbit, din pricina rănilor și a nenumăratelor schingiuiri la care a fost supus, a încetat să se mai zbată.

Beciul de sub palatul domnesc din București, în care se găsește, e scufundat aproape de tot în întuneric. O singură rază de lumină izvorăște de undeva, din partea de sus a bolții. Dar osînditul nu poate să-și dea seama bine de unde, pentru că lanțurile nu-i îngăduie să se miște pe o distanță mai mare de doi pași.

În lumina slabă a acestei raze roșietice ce cade, parcă aburită, în colțul din stînga al podelei, cîțiva guzgani mai îndrăzneți au și început să-și arate capetele păroase, cu ochi inteligenți, sfredelitori.

Aceștia chițcăie înfometați. Așteaptă să-l vadă murind, pentru ca, adunîndu-și toate celelalte cohorte de guzgani din ascunzișurile beciului, să se poată repezi la el să-l mănînce.

Ion auzise că șobolanii au un deosebit simț. Își dau dinainte seama cînd unui om i se apropie sfîrșitul. Atunci, dacă le este cu putință, încep să-i dea tîrcoale. Încît ivirea aceasta a guzganilor în apropierea lui i se părea prevestitoare de rău.

În cele trei zile, de cînd fusese azvîrlit aici, fără nici o picătură de apă sau hrană, călăii îl biciuiseră cu frînghiile ude pe carnea înghețată, îi zdrobiseră degetele mîinilor și îl arseseră cu fierul roșu la tălpi. Aceasta,

prin călcarea tuturor făgăduielilor făcute de Radu cel Frumos, că, sub domnia lui, nimeni nu va mai fi schingiuit sau osîndit la moarte.

Îl chinuiseră, mai ales, ca să-l silească să-și destăinuie planurile de luptă, locurile de adăpost și numele soților săi. Ca să spună cum îi scăpase pe țăranii luați prinși de Zue, unde îl duseseră pe egumenul Sisoe, ce se făcuseră Farmă și Bucur, și multe altele.

Gura tînărului căpitan rămăsese mută, oricît se străduiseră călăii să-l facă să vorbească.

Căpitanul Ion, sleit de puteri, privește raza aceea roșietică de lumină, parcă și ea înghețată, de sub boltă, și se gîndește la toate cîte s-au petrecut.

Dincolo de pereții temniței, la suprafața pămîntului, răsună vuietul aprins al viscolului și, odată cu el, glasurile nedeslușite ale locuitorilor Bucureștilor — orașul în care numai cu două luni în urmă, după ce-l biruiseră și-l izgoniseră pe Ali-beg — intrase, ca însoțitor al domnitorului Vlad, și fusese, laolaltă cu el, primit cu urale de mulțime.

Trecuseră din acea zi numai două luni. Și iată, domnitorul se găsea în temniță la Vișegrad, iar lui însuși — după cum auzise de la paznici — trebuia să-i fie trimis preotul, ceea ce însemna că sfîrșitul îi era neînchipuit de aproape. Guzganii nu se înșelau.

Ar fi vrut să nu-i pară cîtuși de puțin rău că totul se va termina în felul acesta.

La urma urmelor, știuse încă din primul ceas că lupta se da, în numele libertății, pe viață și pe moarte.

În cei șase ani din urmă, trăise atîtea întîmplări, unele bîntuite în fiecare clipă de zeci și sute de primejdii, altele pur și simplu de necrezut, și nu se temuse niciodată.

Voia să le arate — și neîndoios că le va arăta — încă o dată, dușmanilor, cum știe să-și primească sfîrșitul un oștean al domnitorului Vlad.

În adîncul cugetului său, nu se putea însă împiedica să-și dea seama cît îi părea de rău că trebuie să plece din viață.

Înainte de orice, pentru că nu apucase să-şi împlinească toate cîte le plănuise. Îl pedepsise, este adevărat, pe vornicul Zue, acela care-i jurase regelui Matei, pe sîngele lui şi-al domnitorului Radu, că mincinosul răvaş către turci fusese scris din porunca măriei sale Vlad. Îl trimisese pe egumenul Sisoe, prin oamenii săi, în Transilvania, la comitele Mihail Szilagy, guvernatorul regatului maghiar şi unchiul, după mamă, al craiului Matei — ca să mărturisească cine şi cum urzise răvaşul. Era încredinţat că, în urma destăinuirilor egumenului, măria sa Vlad va fi eliberat.

Cel de pe urmă pas trebuie să fie doborîrea principalului vinovat, vînzătorul de ţară şi de domn, Radu, sluga lui Mahomed.

Pe Radu încercase, în urmă cu numai şapte luni, să-l smulgă cu laţul din tabăra turcească. Să-l ia prizonier şi să-l ducă la judecata măriei sale Vlad. Vrînd să facă lucrul acesta de unul singur — din trufie, cum se învinuia adesea — dăduse greş. Căzuse prins şi, numai printr-o adevărată minune, fusese lăsat liber de Mahomed.

Dacă el ar fi izbutit atunci, multe ar fi avut, astăzi, o cu totul altă înfăţişare. Radu nu ar fi putut pune la cale «nemaipomenita ticăloşie».

«Nemaipomenita ticăloşie» fusese, totuşi, pusă la cale. Şi ei, cei rămaşi liberi, apărătorii dreptăţii, aveau datoria să-i pedepsească pe vinovaţi.

În tabăra de peste Olt, Radu fusese osîndit. Şi căpitanul jurase, în faţa tuturor, că va aduce la îndeplinire osînda.

De felul cum avea el să-şi facă datoria atîrna însăşi soarta ţării, deoarece, la înapoiere, măria sa Vlad trebuia să-l găsească, neapărat, pe nelegiuitul uzurpator doborît sau legat în lanţuri.

Iată de ce pedepsirea lui Radu fusese pregătită, în tabăra de peste Olt, cu multă grijă, ca nu cumva Ioh să dea greş, pentru a doua oară.

Cu toate astea, nu izbutise !

Căpitanul priveşte, cu mîhnire, la zidurile înfiorătoarei temniţe în care zace.

Pentru ce nu izbutise? Vina era, fără îndoială, din nou, numai a lui.

Încercă să-și reamintească, clipă cu clipă, toate cîte se petrecuseră.

După ce ajunseseră, el și Alexe, în București, se întîlniseră și cu ceilalți soți ai lor de luptă, veniți acolo din vreme, și care stătuseră risipiți prin oraș.

De la aceștia aflaseră felul cum urma să se desfășoare, a doua zi, ceremonia nunții lui Radu.

De dimineață, după întîia schimbare a gărzii de la palat, vodă urma să iasă, împreună cu alaiul său de boieri și oșteni, și să se îndrepte către biserica domnească. Apoi aveau să-l întîmpine înalții ierarhi și trimiși străini.

Puțin mai tîrziu, trebuia să sosească la biserică, într-un rădvan, de la locuința sa de pe malul de jos al Dîmboviței, mireasa, domnița Maria-Despina. Ca imediat după aceea să înceapă nunta.

Voinicii își alcătuiseră planul în felul următor.

Cînd vodă avea să iasă de la palat, și după ce alaiul ar fi cotit către biserică, urmau să năvălească, dinspre mlaștinile înghețate ale rîului Dîmbovița, cinci cetași de-ai lui Ion. Aceștia, trăgînd cu arcurile, aveau să înceapă harța cu ariergarda alaiului domnesc.

În timpul vălmășagului, Ion trebuia să se repeadă la Radu.

Așa s-a și întîmplat. Abia cotise alaiul pe după zidurile roșii, încă în reparație, ale palatului, cînd oamenii lui Ion au început harța.

Steagurile s-au prăbușit. Meterhaneaua a încetat să cînte. În schimb, buciumele au sunat a primejdie. Boierii s-au îndreptat spre locul harței. Și-atunci cînd zarva era mai mare, Radu l-a văzut pe tînărul căpitan al lui Vlad, de care avea atîta teamă, ivindu-se înaintea lui.

Ion și-a dat seama îndată, după ochii lui Radu, că acesta îl recunoscuse.

Ochii îi ieșiseră domnitorului din orbite și tremura, vargă, pe șa. N-a avut nici puterea să-și scoată sabia, și cu-atît mai puțin curajul să primească lupta.

În sinea lui, căpitanul își făcea acum amare mustrări că nu îl doborîse pe loc.

Avea datoria să-l răpună.

Dar n-a făcut-o. I-a strigat :

— O dată mi-ai scăpat, vînzătorule. De rîndul acesta va trebui să plătești. Scoate sabia și apără-te, pentru că nu vreau să te dobor fără luptă.

Ar fi putut să-l străpungă pe Radu, pentru că era în puterea lui. Dar el era un oștean cinstit. și niciodată nu i-ar fi trecut prin cap să lovească pe cineva — chiar dacă acel cineva era un ticălos — dacă n-ar fi ținut în mînă o sabie, întocmai ca și el.

Radu se îngălbenise la chip. Dar mîna la sabie nu îndrăznea să și-o ducă. Își da prea bine seama cum s-ar fi sfîrșit înfruntarea. Tremura și-l privea pe Ion, cu ochii lui frumoși, albaștri, holbați.

— Hei, nu scoți sabia ? l-a întrebat, nerăbdător, Ion, văzîndu-l pe dușmanul lui că se codește. La viclenii și la vînzări ești meșter... însă la luptă...

Și căpitanul a rîs tare și batjocoritor.

Secundele se scurgeau iute.

Timpul nu trebuie lăsat să fugă, pentru că el nu așteaptă pe nimeni, nici măcar pe viteji.

Așa s-a petrecut și în ziua aceea.

Cu cîtă ușurință ar fi putut să-l pedepsească pe Radu !... Și-n loc de asta, iată...

Ion cercetează, cu tristețe, temnița.

Nu numai că nu l-a răpus pe Radu. Dar a mai și căzut prins.

Și oamenii lui... Ce s-or fi făcut ?... I-a văzut copleșiți de dușmani, siliți să se retragă. Alexe lupta cel mai din greu. Poate că unii dintre ei au fost răniți sau și-au pierdut viața...

Cînd se va învăța, oare, minte că-n viață ?... În care viață ? Mai are el de trăit ?... Cît mai are, de fapt, de trăit ?...

Oh, ce greșeală !... Ce neiertată greșeală !...

Radu este vinovat. Cine se mai îndoiește de asta ? Cu el nu trebuia să lupte, ci, în numele țării și al măriei sale Vlad, avea datoria să-l pedepsească.

Pentru folosul țării avea datoria să-l doboare, și nu l-a doborît. A așteptat ca mai întîi, după legea cavalerească, să-și ia și Radu sabia în mînă.

Căpitanul se smucește în lanțuri.

Își amintește cum, în momentele acelea cînd aștepta ca Radu să se hotărască să lupte, Alexe l-a îndemnat de la spate :

— Lovește-l pe vînzător !... Nu mai șovăi !... Lovește-l !...

El nu l-a ascultat. Atunci, o săgeată venită de nu se știe unde i s-a înfipt în braț, înțepenindu-i mușchii.

Fusese grav rănit. Și abia în acea clipă, Ion și-a dat seama că îl scapă pe Radu. Și-a smuls din braț săgeata. Și-a luat în mîna stîngă sabia. A vrut să se repeadă la domnitor și să-l înhațe din șa.

Însă o altă săgeată a zbîrnîit. I s-a înfipt în piept. Ochii i s-au încețoșat. S-a clătinat pe șa. E drept că și Alexe l-a izbit fulgerător cu sabia, în creștet, pe-acela care-l săgetase. Dar căpitanul, deși nici nu începuse cum se cuvine lupta, primise două lovituri grele, și poate, dătătoare de moarte, de care nici Alexe nu avusese cum să-l ferească.

Negru, cu simțurile lui ascuțite de animal credincios, și-a dat la rîndul său seama că stăpînul îi era într-o mare primejdie. Și-așa cum fusese învățat să se poarte în astfel de prilejuri, nechezînd aspru și sărind cu picioarele pe vrăjmași, a încercat să-l scoată din vălmășag.

Numai că Ion abia își mai ținea sabia și lovea rătăcit, fără să vadă unde dă.

În vremea aceasta, puținii lui oșteni, în fruntea cărora trecuse Alexe, încă mai încercau să se împotrivească atît cetelor boierești și domnești, cît și unei urdii turcești, de sub comanda pașei Isac, care lua parte la nunta lui Radu, ca trimis al lui Mahomed.

Cînd totul s-a terminat și Radu și-a recîștigat stăpînirea de sine, marele logofăt Stan i l-a adus înainte pe Ion, rănit, plin de sînge, legat în streanguri de sus și pînă jos, și i-a spus :

— Măria ta, îngăduie-mi să-l descăpățînez eu.

Vodă era gata să spună «da». Însă pașa Isac i-a amintit domnitorului că răzvrătitul trebuie trimis Porții, deoarece sultanul însuși dorește să-i dea pedeapsa cuvenită.

Totuși, Radu a stăruit, pe lîngă pașă, să i-l mai lase pe răzvrătit cel puțin trei zile, atîta cît avea nevoie ca să-l silească să facă unele mărturisiri.

Pașa Isac s-a învoit. Ion a fost azvîrlit în temniță, și marele logofăt l-a pus la chinuri.

Acum, căpitanul, după cele auzite de la oștenii de pază, își dă seama că Radu și marele logofăt Stan nu mai au de gînd să-l trimită sultanului, ci s-au hotărît să-l ucidă, în temniță, pe ascuns.

Chiar în ajun domnitorul îi spusese de altfel marelui logofăt :

— Închipuiește-ți, mare logofăt, că osînditul nostru are un apărător. Doamna Maria-Despina a fost rugată de jupînița Para să intervină pentru cruțarea căpitanului Ion...

Marele logofăt rîsese :

— Am auzit și eu pe alte cîteva jupînițe, care au fost de față cînd s-a repezit Ion la măria ta, cum îi plîngeau de milă. Așa e spița aceasta femeiască, cînd este vorba de cîte un flăcău chipeș și curajos, adăugase el cu o oarecare răutate, privindu-l pe vodă.

Acesta se înroșise.

— Știe măria ta cum sînt femeile, și îndeosebi fecioarele. Se îndrăgostesc cu ușurință de-asemenea bărbați. Și inimile li se umplu de o nechibzuită milă...

— Am vrea să știm și noi numele acelor jupînițe, se încruntase vodă.

— Nu-mi amintesc prea bine... schimbase vorba marele logofăt Stan, însă înțelepțește a hotărît măria ta ca mîine, la lăsatul serii, fie că Ion mărturisește ceva, fie că nu, noi să-l scurtăm de cap. Numai că înainte, gîndesc că ar fi bine să-i trimitem preotul. Abia au trecut sărbătorile Crăciunului, și slujitorii care vor face această treabă trebuie să poată fi și ei cu sufletul împăcat... Datină veche și bineînțeles proastă, dar datină, măria ta...

Vodă bătuse tare cu pumnul în masă.

— Să vină preotul ? Bine. Ia seama, însă, mare logofete, nu pentru ca să împăcăm sufletul slujitorilor îngăduim aceasta. Ci ca să-l chinuim, înainte de moarte, pe cel care a încercat să mă ucidă. Preotul o să-i facă, încă de viu, slujba pentru morți. Și, numai după ce își va fi ascultat slujba, să i se taie capul. Să ne purtăm și noi cu el, la fel cum s-a purtat stăpînul său, Vlad, căruia îi este atît de credincios, cu unul dintre dușmanii lui. Ai înțeles, mare logofete Stan ?

— Am înțeles, măria ta! Voi lua măsurile de trebuință, să se împlinească totul așa precum dorești !

— Iar pe-nălțimea sa sultanul îl vom vesti că răzvrătitul, supus la chinuri, și-a dat sufletul. Încît, cu toate că ne pare destul de rău, n-avem cum să i-l mai trimitem la Stambul...

— Ai dreptate întru totul, măria ta, încuviințase marele logofăt. Așa, cel puțin, vom fi încredințați că Ion s-a stins din viață. Altminteri, nebunul acesta ar fi în stare să scape și de la Stambul.

Mai bine, mîine seară îl... și domnitorul făcuse, cu latul palmei, semnul tăierii capului.

— În acest fel se termină, odată și pentru totdeauna, cu căpitanul Ion, fusese de aceeași părere marele logofăt. Iar oamenii lui, fără el... se împrăștie toți...

Începuseră apoi — după ce se înțeleseseră cum să-l răpună pe Ion — să rîdă, ca de obicei, cu poftă, amîndoi. Și vodă îi turnase sfetnicului său, în semn de cea mai mare cinste din partea lui, o cupă mare cu vin.

Știrea apropiatei morți a lui Ion — oricît se străduise marele logofăt să păstreze taina — se răspîndise însă printre străjeri. De la aceștia o aflase, fără să-i fi fost spusă anume, și osînditul.

Acesta se frămîntase întreaga zi, străduindu-se ca, doar, doar, măcar în cel din urmă ceas, să-și poată rupe lanturile. Însă fie că forțele nu-i mai erau aceleași, din pricina sîngelui pierdut, fie că lanțurile erau prea tari, străduințele sale nu avuseseră nici o altă urmare în

afară de aceea că își pricinuise noi răni, în locurile unde era legat, adică la glezne și la încheieturile mîinilor.

În cele din urmă, se răzimase de perete, ascultînd gemetele vîntului.

Rămase pierdut în gînduri. Iar gîndurile, dintr-unul în altul, îl întoarseră aproape pe nesimțite la micuța Oltea.

O vedea în minte ultima oară, la despărțire, agățată de gîtul lui, într-o chilie a mănăstirii Tismana.

— Nu pleca... Nu pleca !... îl implora ea. Ori întoarce-te repede... Nu mă lăsa singură...

La plecare, fetița îl condusese — silindu-se să pară veselă, ca să nu-i facă lui inima grea — pînă la ieșirea din pădurea Tismana.

Rămăsese acolo, fluturîndu-și mîna micuță și strigîndu-l cu glasul ei dulce :

— Să te-ntorci repede ! ... Să te-ntorci ! ...

— Am să mă-ntorc ! ... o încredințase el, trăgîndu-l de frîu pe Negru și pornind în galop, urmat de voinici.

Dar Negru ? Credinciosul său Negru ? își amintește de armăsarul lui căpitanul. O fi scăpat ? L-or fi ucis ? Sau a căzut în mîinile dușmanilor ? Și-o fi silit să poarte în spinare pe vreun boier al vînzătorului Radu sau pe vreun oștean turc...

Nu, Negru al lui nu va lăsa pe nimeni să-l încalece. Îi va trînti la pămînt și-l va călca în picioare.

Ion, după frigul de gheață al temniței, care îl pătrunsese pînă la oase, începuse să aibă fierbințeli.

Își duse mîna la frunte. Lanțurile-i zornăiră.

Nici el nu mai avea pe nimeni pe lume, în afară de Oltea.

Odinioară visase să aibă o dragoste mare. La început, se legase de fetița alături de care crescuse — soțcotită, ce-i drept, de el, mai mult o soră de suflet. Roxana fusese însă răpită de achingii, înjosită, încă de copilă, în haremul lui Mahomed și, în cele din urmă ucisă.

I se păruse că o iubește pe Voiena, fiica vistiernicului Flor. Simțămîntul acesta fusese lucrul cel mai lip-

sit de înțelepciune din lume. Voiena îl mințise și-l înșelase, nu numai pe el, ci și pe măria sa Vlad.

De puțin timp, o cunoscuse pe Para, dar față de ea nu avea decît o milă adîncă.

Nădăjduise în libertatea țării, și — o dată cu această libertate — într-o vreme cînd ar fi putut să trăiască și el cu-adevărat, așa cum visa.

În loc de asta, iată-l în lanțuri, cu foarte puțin timp înainte de moarte. Măcar de-ar fi scăpat prietenii lui. Trebuie să fi scăpat. Altminteri ar fi fost aduși și ei, aici, în temniță. Sau poate se află închiși în altă parte? Și se vor întîlni, curînd, în vreun anume loc, unde moartea și-o vor primi-o laolaltă?

Va recunoaște atunci, în fața tuturor, că vina neizbînzii nu i se datorește decît lui. Și le va cere soților săi de luptă iertare. Se simte, față de ei și față de domnul său, atît de vinovat!

Dar dacă!... i se umple inima iar de nădejde. Dacă unii din ei, sau poate chiar toți, or trăi? Poate că ei vor izbuti să-l răpună pe vînzătorul Radu!

— Oh! se roagă el în șoaptă. De-aș putea muri liniștit...

Vuietele vîntului s-au preschimbat în urlete. Spatele, aproape gol, răzimat de peretele rece, i-a înghețat.

Raza de sus, de sub boltă, s-a stins. În colțul din stînga, de pe podea, guzganii nu se mai văd. Uneori însă chițcăielile lor scurte, de foame, se mai aud. Și chițcăielile acestor mici animale flămînde, despre care este sigur că-l vor mînca, îl înfioară, oricît încearcă să se stăpînească.

Și lui îi fusese, în primele două zile, îngrozitor de foame. Dar, și mai mult, din pricina sîngelui pierdut, îi fusese sete.

Buzele îi sînt crăpate, îndurerate și reci. Limba și-o simte în gură ca iasca. Dacă ar putea să soarbă o singură înghițitură de apă, ar fi mai tare și stăpîn pe sine în acea clipă grea. Este însă încredințat că o să fie și-așa!...

Cît o să mai dureze, oare, pînă se vor reîntoarce schingiuitorii? De ieri, de la miezul nopții, nu l-au mai chinuit. Și-au dat seama că nu pot scoate nimic de la el.

Dar preotul ? Cînd va veni preotul ? Nu are pentru ce să-i ceară lui Dumnezeu iertare. A vrut să lupte pentru libertatea domnului și-a neamului său. N-a izbutit. De asta-i pare rău. Este însă încredințat că alții vor duce lupta mai departe !

De undeva, de pe scări, se aud pași. Să fie vreunul dintre străjeri, sînt călăii sau preotul ?

Un ivăr de fier se trage. Apoi se închide la loc. Cîțiva oameni vorbesc ceva, neînțeles de Ion, între ei.

Răsună zgomot de săbii și scuturi. Nu poate fi preotul. Trebuie să fie călăii. Ion își îndreaptă spatele, cătînd țintă către scara de piatră, pe unde ei trebuie să coboare.

S-a deschis ușa de fier de deasupra scărilor. Înseamnă că, fără nici o îndoială, la el vin.

Își strînge pumnii. Încearcă să-și învingă orice urmă de slăbiciune, deși în trup are o nemaicunoscută sfîrșeală și inima îi bate mai repede decît de obicei.

«Trebuie să fiu întrutotul stăpîn pe mine, se sfătuiește el. Să nu poată nimeni spune mai tîrziu că m-a văzut înfrînt ori înfricoșat. Măria sa Vlad va afla, desigur, cum am murit — și nu se va rușina de căpitanul său !»

Un val auriu de lumină se revarsă pe scări. Joacă, vesel, pe pereții înghețați, de piatră, ai beciului.

Îndată, în urma valului de lumină, se vede un străjer, împlătoșat, ținîndu-și într-o mînă sulița și în cealaltă făclia, din care se răspîndește lumina aceea jucăușă și veselă. După el vin marele logofăt Stan, un preot, călăul și ajutorul acestuia, cu fețele acoperite, urmați de patru oșteni.

«În totul, numără el, nouă oameni. Iar eu sînt singur, și-n lanțuri !...»

Ion bagă de seamă că nu au fost aduse tipsia cu jăratec și nici celelalte unelte, cu care îl chinuiseră în celelalte zile. În schimb, ajutorul călăului, un bărbat slab, însă vînjos — dăruit, ca și călăul, de Mahomed, lui Radu, la intrarea în țară — purta în brațe un butuc. Butucul pentru tăiat pe el capul.

Marele logofăt Stan, apropiindu-se de Ion, îl întreabă dacă s-a hotărît, în sfîrșit, să vorbească.

— Mărturisește, treci de partea noii domnii, și poate măria sa te va ierta ! încearcă el să-l amăgească.

— Spuneți-i vînzătorului Radu că nu va rămîne nepedepsit, chiar dacă eu mor ! rostește neînduplecat Ion.

— Atunci, sfinția ta, îi spune marele logofăt preotului, spovedește-l și împărtășește-l pe osîndit. Iar voi, se îndreaptă el către călăii care erau muți, faceți-vă datoria !...

Marele logofăt Stan se dă deoparte. În locul lui, înaintează preotul.

— Spovedește-te, fiule ! îl îndeamnă acesta, cu un glas liniștit.

Preotul este vîrstnic. Se sprijină în toiag. Are în mînă o căldărușă. Peste tăciunii aprinși în căldărușă, presară cîțiva bulgărași de tămîie. În temniță, se răspîndește o mireasmă plăcută.

— Nu am alt păcat, îi grăiește Ion preotului, în afară de cel pe care l-am săvîrșit, neizbutind să-l pedepsesc, după faptele sale, pe vînzătorul de țară Radu.

— Altceva n-ai de spus ?

— Altceva nu.

— Vreo ultimă dorință ?

— Să mi se taie capul cît mai curînd !

— Întîi vei asculta slujba pentru cei morți, așa cum a hotărît măria sa Radu.

— Rostește-o, cuvioase, și să te ierte Dumnezeu !

— Și pe tine, de asemenea, fiule !

Făclia este adusă alături. Preotul începe slujba. Cînd slujba morților se termină, preotul, cu crucea de lemn în mînă, se dă și el deoparte. Călăii îi desfac lanțurile. Îi leagă mîinile la spate, cu o bucată de sfoară. Și, luîndu-l de subțiori, îl împing lîngă scară. Aici, îl apasă pe umeri, silindu-l să îngenuncheze. Îi coboară pe butuc capul. Oștenii îl înconjoară.

— Gata ! le poruncește marele logofăt.

— Doamne, iartă-l pe robul tău Ion ! murmură preotul.

Îi părea rău din toată inima pentru tînărul acesta viteaz, care murea, neînfricat, în numele crezului său.

Călăul își ridică paloșul lat, puțin îndoit, persienesc, ca, făcîndu-și vînt, să poată reteza capul dintr-o singură lovitură. Paloșul vîjîie.

Preotul își înălțase crucea, șoptind în barbă rugăciunea pentru cei care își dau sufletul.

Cînd, dintr-o dată, îl zărește pe marele logofăt izbit în pîntece de unul dintre cei patru oșteni.

Se prăbușise în genunchi, bălăbănindu-și mîinile, și semăna cu un orb care căuta ceva pe jos.

Călăul își simte și el mîna prinsă. Cineva de la spate i-o strînge de la junghietură.

Preotul se lipește de perete.

Osîndítului îi fusese tăiată frînghia, care-i ținea mîinile legate la spate, și cineva îi dăduse o sabie.

Străjerul care avusese în mîini făclia se lupta voinicește cu al doilea dintre oșteni. Iar cel de-al treilea și-al patrulea îi doborîseră pe călău și ajutorul lui.

În cîteva minute, marele logofăt, străjerul cu făclia, călăii și preotul au fost dezbrăcați și — în afară de cel din urmă — legați fedeleș, avînd cîte un căluș în gură.

Puțin mai tîrziu, urcau scările temniței cei doi călăi cu fețele acoperite, unul dintre oșteni și preotul cu căciula lăsată pe ochi.

Oșteanul le rostește străjerilor de la ușă :

— Eu îl călăuzesc pe sfinția sa, și mă întorc numaidecît. Soțul vostru și ceilalți trei oșteni au rămas să-l îngroape pe osîndit. Înălțimea sa marele logofăt a poruncit să nu fie tulburat de nimeni pînă ce nu vă va chema el însuși...

— Am înțeles ! glăsuiește căpetenia străjii. Un singur lucru povestește-mi : a mers ușor ?

— Foarte ușor ! îi răspunde, rîzînd, oșteanul care nu era altul decît Alexe.

Toți patru ies din palat, prin porțile înalte și noi, de lemn, și dau colțul, pe după zidul în reparație. Se îndreaptă apoi spre malul Dîmboviței.

Lîngă rîu, îi așteaptă alți patru bărbați. Cum îi zăresc, le ies înainte. Îndată, dintre sălcii, se ivește și un al cincilea. Acesta duce de dîrlogi caii. Simțindu-l pe Ion, îmbrăcat în hainele preotului, Negru nechează.

Încalecă toți și pornesc în galop.

Călăresc, prin întuneric, călăuziți de Alexe de-a lungul rîului înghețat, în jos, cale cam de o jumătate de oră, pînă ce ajung în fața unor porți mari. Dincolo de ele se văd niște grădini întinse, acoperite de zăpadă. În fundul curții se ridică o clădire albă.

La porțile grădinii, așteaptă cineva. Pare să fie o femeie. Aceasta o ia la fugă. Îndată, se aprind două făclii. Poarta cea mică, tăiată în partea dreaptă de jos a celei mari, se deschide. Și numai Ion, însoțit de Alexe, intră. Se opresc în fața unor scări late. Scările sînt de piatră. Aici Ion și Alexe descalecă. Urcă apoi pe o scară îngustă de lemn, cotită. Ajung în dreptul unei uși.

Alexe îl îndeamnă pe Ion să intre.

— Fii fără grijă, căpitane, îl asigură el. Eu sînt în apropiere. Și, chiar în fața palatului, avem străji.

— Al cui este palatul acesta ? întreabă Ion, nedumerindu-se de cîte se întîmplă cu el.

— Al doamnei Maria-Despina, soția lui Radu, îi răspunde Alexe, rîzînd.

— Atunci, nu intru...

— Intră. Vei afla înăuntru pe cineva cunoscut, care ne-a ajutat să pătrundem în temniță, în locul oștenilor domnești, și să te scăpăm...

— Cine e ?

— Ai să vezi !

Dar Ion nu mai apucă să întrebe altceva, pentru că ușa se deschise încet și, în pragul ei, îmbujorată, se ivește jupînița Para. Fata îl prinde în brațe. Îl trage înăuntru.

Căpitanul Ion, după frigul din temniță și cel de pe drum, simte căldura trupului ei tînăr risipindu-i-se în oase. Iar buzele fetei îi șoptesc :

— Te iubesc și te așteptam, căpitane Ion !...

Ali-beg

Bucureștii par un oraș ocupat de dușmani. Pretutindeni, pe ulițe, trec, călări sau pe jos, ieniceri cu iatagane la brîu și pălării de pîslă albă pe cap ; spahii înfumurați, purtînd pe ei blănuri și podoabe de aur, dobîndite din prăzi ; achingii cu figuri sălbatice și crude ; gemlii, cei mai buni sulițași ; satîrgii, purtători — cum le spune și numele — de satîre ; muselmi cu săbii îndoite, apoi saiale înarmate cu arcuri, ca și alte nenumărate soiuri de oameni de oaste, care îl însoțesc, în orice drum, pe înfricoșătorul Ali-beg.

Locuitorii Bucureștilor sau ai Cetății Dîmboviței de Jos — cum încă i se mai spune — privesc, cu ură și neliniște, toată această foială de păgîni năvăliți iarăși în oraș, la nici două luni de la terminarea războiului și care pătrund peste tot, scormonind prin bordeiele din jur, căutînd pe cine știu ei.

În vremea aceasta, Ali-beg, într-o încăpere a palatului cel mic, din josul Dîmboviței, se plimbă furios, cu cizmele lui roșii, de saftian, îmblănite, făcînd pași mari, tunînd și fulgerînd.

Figura lui neagră, ciolănoasă, înconjurată de o barbă stufoasă și deasă ca peria, pe jumătate albă, dar cănită cu grijă, la fiecare trei zile, este mohorîtă.

Vîntul azvîrle din cînd în cînd trîmbe de zăpadă în geamuri sau zgîlțîie ușile.

Ali-beg l-a poftit la el pe Radu cel Frumos. Însă, deși ceaușul îl vestise pînă atunci, de două ori, că domnitorul așteaptă în sufragerie — nu luase încă hotărîrea să-l primească.

— Uneltire ! strigă el nestăpînit, în timp ce alergă de colo-colo. Uneltire !...

Dintre toți marii comandanți de oști ai împărăției turcești, cei doi frați Mihaloglu : Ali-beg și Iskender-beg — deși se spunea că se trag ei înșiși dintr-un neam de creștini — au dovedit cel mai mare zel atît în răspîndirea religiei mahomedane, cît și în împlinirea țelurilor sultanului. Dar dintre amîndoi, Ali-beg este acela care și-a făcut faima de cel mai cumplit călău al țărilor pe care puterea otomană le călca.

Felul acesta al lui Ali-beg de a-l sluji îl făcea pe Mahomed să-i treacă adesea cu vederea unele fapte, pe care altminteri i le-ar fi pedepsit prin tăierea capului.

Iată de ce — cu toate că Radu era domnitorul Țării Românești, și era socotit drept favoritul sultanului — Ali-beg îndrăznea să se poarte în chipul acesta, înjositor, cu el.

Intrase din nou în Țara Românească, nu ca oaspete, ci ca un stăpîn. Ceruse să i se dea drept reședință palatul cel mic al doamnei. Și nu se înfățișase el domnitorului, ci îl chemase pe acesta să vină la el.

Radu se află în sufrageria întunecoasă și rece a palatului cel mic și, oricît este el de slab și nevolnic, simte cum începe să-i fiarbă sîngele în vine, în fața purtării necuviincioase a osmanlîului.

«Sub domnia cărui înaintaș de-al meu, se gîndește vodă cu amărăciune, ar fi-ndrăznit un oricît de mare demnitar turc să se poarte astfel ?»

Prin minte îi trece o întîmplare din copilărie, cînd îl văzuse pe unul dintre trimișii Porții sosind la palatul domnesc. Cu sfială, păsise otomanul înaintea jilțului pe care sta Vlad Dracul. Și, făcînd numeroase plecăciuni, îi întinsese un dar prețios — o sabie cu mîner de aur — din partea sultanului Murad. Tatăl său primise darul cu bunăvoință. Însă aceasta nu-l împiedicase să certe curajos, prin sol, împărăția turcească, pentru purtarea neomenoasă o unei urdii în satele sîrbești de peste Dunăre.

Asemenea domn fusese tatăl lui. Iar fratele său, Vlad Țepeș, fusese și mai și. Acesta le cerea trimișilor Porții să se descopere cînd i se înfățișau.

Trimișii, supunîndu-se, se descopereau cu umilință înaintea unui ghiaur, cum era Vlad, cu toate opreliștile impuse de Coran.

O invidie surdă, ca un vierme, rodea sufletul otrăvit al lui Radu.

Și el? Ce este el? Ce înseamnă el astăzi? Turcii l-au adus, cu coloanele lor. Turcii îl țin pe scaun. Ei intră în țara lui — dar oare țara este a lui? — cum și cînd vor. Și el este dator să le împlinească toate poruncile. Uneori iau măsuri fără măcar să-l întrebe. Ali-beg îi poruncește să vină. Apoi îl lasă să aștepte la ușă, întocmai ca pe o slugă.

Un val de sînge i se urcă sub frunte, întunecîndu-i privirile.

Dintr-o dată, un gînd îndrăzneț îl încearcă. Ce-ar fi să se răscoale și el? Să-l prindă pe Ali-beg? Să-l tragă în țeapă, așa cum a făcut Vlad cu Hamza-pașa? Să încheie o alianță de război cu regele Matei și Ștefan al Moldovei? Să ceară și sprijinul celorlalți prinți creștini, din apusul și răsăritul Europei? Să fie liber...

Numai că, din visul acesta frumos, se trezește degrabă. Are el, cel puțin, o oaste? Toată puterea i se bizuie pe cetele marilor boieri. Iar aceștia nu vor decît un domn slab — prieten cu turcii — pe care ei să-l poată juca după plac! Are el cetăți? Toate cetățile le-a predat turcilor. Are alături de sine măcar o mînă de oșteni, pe care să se bizuie, așa cum ar fi, bunăoară, cetele de răzvrătiți de pe Olt? Și pot oare să se încreadă în cinstea lui regele Matei, domnitorul Ștefan sau ceilalți prinți din Europa, cînd peste tot se știe că el s-a întors, în Țara Românească, în numele lui Mahomed?

«Vlad era aspru, cugetă mai departe Radu. Nu-ngăduia nici cea mai mică nesocotire a poruncilor sale. Pedepsea repede pe oricine. Cu toții se temeau de supărarea lui. Punea la cale neîncetat războaie. Și totuși, s-au aflat oameni ca logofătul Lazăr, Xalom și atîția alții, gata să moară cu bucurie pentru el. S-au găsit oameni, cum este căpitanul Ion, care și după întemnițarea lui Vlad să lupte mai departe, în numele lui... Eu am adus în Țara Românească pacea. Nu sînt nici pe

departe atît de nemilos. Și totuși nu se găsește nici un singur om care să mă slujească cum l-au slujit pe Vlad...».

Din camera alăturată se aude glasul răgușit, răsunător, al lui Ali-beg :

— Uneltire împotriva Înaltei Porți !...

Radu se trezește din visuri. Oftează lung, cu venin.

«Ce avea Vlad mai mult decît mine ?... Vlad n-ar fi stat niciodată, așa cum stau eu, la ușa unui stăpîn dinafară al Țării Românești !... Vlad era mîndru... Și oricine știa că luptă pentru neatîrnarea pămîntului străbun și pentru libertatea neamului valah...».

Un gînd mai amar decît toate cele de pînă acum îi străpunge creierul : dacă o avea cumva temei zvonul acela de necrezut, de care rîsese cînd îi venise pentru întîia oară la ureche, și-anume că el nu ar fi, cu adevărat, feciorul lui Vlad Dracul ?

Și dacă maica lui l-o fi născut, așa cum s-a spus, în urma unei nenorociri întîmplate în lipsa soțului său, plecat la război ?...

Încearcă să-și izgonească din minte aceste întrebări. Nu, nu este cu putință !...

Nu este cu putință ? Atunci de ce maica lor, a amîndurora, după plecarea lui Vlad, s-a restras la schit ? De ce n-a vrut să ia parte în București la înscăunarea lui, și nici nu a primit să vină la nuntă ?

Vodă își strînge, supărat, pumnii.

Mîinile îi tremură, ca de obicei.

Este în țară de atîta timp. A ajuns voievod. Și maica sa, călugărița Eupraxia, nu a ieșit niciodată din schitul de pe insula cea mare a Oltului, unde s-a adăpostit, și nu voiește să-l vadă.

Pentru că a venit cu turcii ? Sau or mai fi și alte pricini ? Poate că, într-adevăr, se căiește de păcatul din tinerețe !... Deoarece mama sa tot păcat trebuie să-l socotească, deși l-a săvîrșit — dacă l-a săvîrșit — fără de voia ei !...

Va afla el tot adevărul. Îl va afla !

N-a avut deocamdată timp. Se va duce însă, curînd, la schitul de pe Olt. O va sili pe călugărița

Eupraxia să stea cu domnitorul țării de vorbă. Să-i lămurească totul, pe de-a rîndul.

Afară vijelia devine mai avană.

Ninsese aproape neîncetat de la Anul Nou pînă azi. Căsuțele și bordeiele Bucureștilor fuseseră potopite — unele pînă peste acoperiș — de zăpadă.

Lui Radu i s-a făcut frig, cu toate că în cămin ard doi butuci mari.

Așa era, de altfel, făcută odaia aceasta. Oricît ai fi încercat s-o încălzești, tot rece rămînea.

Se ridică în picioare. Tropăie puțin. Apoi se învelește mai bine în caftan și se așază iar.

Răbdarea voievodului începe să se schimbe în nerăbdare. Din ce în ce mai mult, îl ispitește gîndul ca — fie ce-o fi ! — să-și ia inima în dinți. Să se ridice și să plece.

Ca un răspuns al propriilor sale neliniști, tocmai cînd era gata să ia această preaîndrăzneață hotărîre, de dincolo se aude glasul lui Ali-beg :

— Să vină hanul valah !

Ceaușul se repede să-l vestească pe Radu.

Acesta, auzind porunca, se ridicase însă, ca fript, în picioare.

Văzîndu-l pe ceauș, încearcă să-și ia un aer cît mai nepăsător, numai că picioarele, tremurătoare, nu-l prea ascultă.

Se apropie șovăind de încăperea unde se află begul. Ceaușul îi deschide ușa, și Radu intră.

Begul, ca să nu fie nevoit să-i iasă în întîmpinare voievodului român, s-a așezat pe un divan. Picioarele și le ține încrucișate sub el.

Se uită țintă la Radu, cu niște ochi fioroși, ca de tigru, și îi arată un scăunel.

— Poftește, hanule, șezi !

Radu se temea că Ali îl va primi mult mai rău. Că, încă de la ușă, va striga la el, și nici nu știa ce ar fi trebuit să facă în acest caz. Begul îi îmbiase însă un scăunel, și vodă se așază pe el bucuros.

Ali face acum un semn comandanților de oaste, care se găsesc la el, să iasă afară. După ce aceștia pără-

sesc începerea, din ochii lui bulbucați țîșnesc spre Radu niște săgeți otrăvite.

Lui vodă i se taie iar răsuflarea. Sîngele îi piere din obraji. Chipul îi capătă o paloare de mort.

Crivățul, afară, s-a îndîrjit. Vine, șuierînd, de-a lungul Dîmboviței. Se azvîrle în ziduri. Dă cîte-un ocol casei, plîngînd ca o sărmană făptură chinuită și se prăbușește pe horn, întețind flăcările albastre și roșii din cămin.

Vodă simte că i se face din ce în ce mai frică. Își amintește că Ali îl ucisese, tot așa, într-o zi, după ce îl chemase la el, pe unul dintre urmașii îndepărtați ai fostului împărat al Bizanțului.

«De ce nu m-ar răpune și pe mine!» se cutremură Radu, căutînd în jur, cu privirea, de unde ar putea apuca o armă ca să se apere la nevoie.

Ali-beg își deschide gura. Dinții îi sînt albi, lați și tăioși. Limba i se rotește, neobișnuit de groasă și roșie, printre buzele vinete. La început îi vorbește lui Radu liniștit și politicos :

— Slăvitul nostru padișah ți-a dat hilat-i-fahire [1], întocmai ca maimarelui ienicerilor din Stambul. Ți-a dat arme, tobe, steaguri roșii și verzi, cai și slujitori. Adică te-a cinstit mai mult decît te puteai tu aștepta. Și te-a trimis în Cara Eflak [2], în numele lui. Așa e, hakan [3] Radu ?

— Așa e ! mărturisește vodă.

Deodată, vocea lui Ali se asprește. Începe să-l ocărască pe vodă, pentru că nu i-l dăduse pe căpitanul Ion pașii Isac, în ziua cînd, numai printr-un adevărat noroc, izbutise să pună mîna pe el.

Sare de pe divan. Se apropie de foc. Își pîrpălește labele negre și cu încheieturile umflate de gută, deasupra flăcărilor care azvîrl neîncetat scîntei, și se întoarce spre Radu, strigînd :

— Și pe urmă tu l-ai mințit pe slăvitul nostru sultan !...

---

[1] Halat strălucitor.
[2] Valahia — Țara Românească.
[3] Han.

Radu știe despre ce este vorba. Greșise trimițîndu-i înaltei Porți veste despre moartea lui Ion, înainte ca el să fi fost cu adevărat ucis. Căci, doar cîteva zile mai tîrziu, prin iscoadele sale, care erau mult mai destoinice, dar și mai bine plătite decît ale domniei, Ali-beg aflase o mulțime de lucruri. Știa, bunăoară, că Ion scăpase din temniță. Că acest lucru se făcuse cu ajutorul jupîniței Para, care îi cumpărase, cu aur greu, pe slujitorii domnești. Ba, și mai mult, aflase că Para îl adăpostise în palatul acesta al doamnei Maria-Despina, unde chemase doi vraci să i-l lecuiască pe dragul ei de urmele schingiuirilor din temniță, ca și de rănile căpătate în luptă.

— Ne-ai mințit !... urmează Ali. Ne-ai vestit moartea căpitanului Ion, pe cînd blestematul ghiaur era îngrijit și mîngîiat ca un prunc, ba poate... chiar se și drăgostea... răcnește el — aici, în palatul doamnei Maria-Despina, în încăperea aceasta... cu jupînița Para.

Furia lui Ali-beg izvorăște din faptul că, încă anul trecut, stăruise mult ca să și-o cîștige pe jupînița Para pentru haremul său.

După haremul sultanului și-al marelui vizir, acela al lui Ali-beg era cel mai bogat în femei frumoase, din toată lumea musulmană. Și la nimic nu ținuse mai mult Ali-beg, decît s-o dobîndească în harem pe preafrumoasa jupîniță valahă, pe care o zărise întîia oară la Stambul, în casa lui Radu cel Frumos.

Chiar și în clipa aceasta, cînd își amintește de Para, tîmplele begului zvîcnesc. În ochi nu se vede altceva decît un trup mlădiu, ca o trestie legănată de vînt ; gura ei roșie, care împrăștie — cum cel puțin i se părea lui — cu fiecare răsuflare și cu fiece cuvînt, miresme mult mai dulci decît ale trandafirilor din Șiraz.

Numai că toate străduințele sale pe lîngă sultan, de a i-o dărui, în harem, pe fiica medelnicerului hain Archir, fuseseră zadarnice. Deoarece, tot pe această fată o cerea de nevastă și marele vornic Zue. Și, în folosul prietenului său, stăruise și mai mult Radu.

Prinsă la mijloc, între cei doi rivali, Para se învoise mai bine să se mărite cu Zue, decît să intre într-un harem.

Această hotărîre a sultanului îl nemulțumise adînc pe Ali-beg. Și, îndîrjit la culme pentru că fata se întorsese în țară, îi poruncise bătrînului dar foarte îndrăznețului agă Selim, omul lui de încredere, s-o răpească pe fată, cum s-o pricepe mai bine, înainte ca ea să fi făcut nunta cu sfetnicul lui Radu.

Spre ghinionul său, aga Selim dăduse piept cu căpitanul Ion. Acesta o scăpase pe fată. Iar Ali-beg aflase de curînd, cu cea mai mare uimire și mînie, că Para, deși nu se măritase cu Zue, se îndrăgostise — ceea ce era și mai rău — de salvatorul ei.

Prădă încă acestor gînduri vrăjmașe, begul își mușcă pumnul. Un pîrîiaș de sînge izbucnește din degetul lui gros.

— Ne-ai vîndut, hakan Radu, așa cum l-ai vîndut pe fratele tău, cum ești în stare să-l vinzi și pe sultan !... Și doamna Maria-Despina ne-a vîndut. Și jupînița Para ! urlă el.

— Eu nu... eu nu... își ia curaj să răspundă vodă. Nici doamna. Ci numai Para... Iar dacă slugile palatului i-au îngăduit jupîniței să-l adăpostească pe răzvrătit aici, aceasta a fost cu putință doar pentru că le-a mințit că tînărul rănit este fratele său... Și slujitorii știau că jupînița Para era prietena cea mai bună a doamnei...

— Ei vezi ? răcnește Ali-beg. Dacă, totuși, o fi fost amestecată și doamna ?... Răspunzi domnia ta, hakan Radu... răspunzi ! Să o chemăm, mai bine, pe doamna. Să ne spună ea însăși ce știe. Să ne spună și să ne povestească totul... în amănunt...

— Nu... nu... Nu o amesteca pe doamna, încearcă Radu să-l îmblînzească. Te rog... te rog mult, Ali-beg. Am fost buni prieteni... Te-am slujit. Și încă am să te slujesc...

Vocea lui Radu s-a înmuiat și-a devenit tînguioasă.

— Am fost... Însă tu ai făcut tot ce ți-a stat în putință ca Para să nu intre în haremul meu, își varsă năduful begul. Pentru că doamna te rugase, de dragul Parei — și tu pentru doamna... Ce mai ! L-ați ajutat tustrei pe căpitanul Ion să fugă. Asta s-a petrecut în urmă cu o săptămînă, cînd am trimis eu cea dintîi ceată de spahii să pună mîna pe Para și pe Ion. Ba încă

atunci blestematul de Ion m-a păgubit, cu sabia, de cea mai mare parte dintre spahii. Afară de Ioan Corvin de Huniade și de Skanderbeg albanezul, luminăția sa sultanul n-a mai avut alt dușman atît de îndîrjit ca fratele tău Vlad, care a încercat să se ridice, drept stavilă, împotriva înaintării noastre spre inima Europei. Iar Ion e căpitanul lui Vlad... Se luptă să-l readucă în țară... Și tu, hakan Radu, care domnești numai din mila și în numele înălțimii sale sultanul, sub ocrotirea oștilor noastre, cu voie sau fără voie, l-ai ajutat să fugă...

Radu își dă seama că i se face rău. Și că, oricum, este aproape să-și iasă din minți.

Simțea că se cufundă, că se va prăbuși.

Cînd, dintr-o dată, își aminti că Ali-beg vestise în București, prin ienicerii lui, care bătuseră tobele o zi întreagă pe ulițe, că Ion fusese prins. Ba, mai mult, turcii înălțaseră o țeapă lungă, cu vîrf de fier, în fața bisericii sfîntul Gheorghe, zicînd că în acea țeapă ei îl vor trage pe răzvrătit.

Îi spuse lucrul acesta lui Ali-beg.

— Și ai mai anunțat, adăugă el, că îi vei prinde și pe toți ceilalți oameni ai căpitanului. Că îi vei prinde și-i vei pedepsi. Iar noi ne-am bucurat... peste măsură ne-am bucurat...

Radu vorbea, ca într-o beție. Cuvintele i se împleticeau. Da din mîini și vorbea.

Ali îi face semn să tacă. Îl cercetează o vreme, cu privirea, făcîndu-și ochii mici, apoi întreabă :

— Tu nu știi chiar nimic... nimic... hakan Radu ? Sau te prefaci ?

— Nu știu nimic.

— În țara... ta, și habar n-ai de cele ce se-ntîmplă, hakan Radu ? îl ia în zeflemea begul.

Radu înghite în sec. Așteaptă ca begul să continuie. Nu înțelege nici un cuvînt din tot ce vrea acesta să spună.

— Așadar, să te lămuresc, se învoiește Ali. Zîmbește batjocoritor și urmează : Prin iscoadele noastre am aflat, așa după cum vezi, mai repede decît ți-ai fi putut tu închipui, tot ce s-a petrecut...

Voievodul dă din cap, în semn că așa e. Iscoadele otomane erau mult mai destoinice decît ale lui, deși ele erau alese tot dintre marii săi boieri.

— Prima grijă a lui Ion, după ce a scăpat din palatul acesta, a fost, continuă begul, aceea de a o pune, cît mai bine și mai repede, la adăpost pe jupîniţa Para...

— Ce spui ? se minunează Radu. Și unde putea s-o ascundă ?

— Într-o căsuță sau o biserică, nu am putut încă descoperi, deși noi răscolim, cum știi, orașul și-mprejurimile de-atîtea zile...

— Și Ion ?... Ce-ați izbutit să aflați despre Ion întreabă vodă, îngrijorat.

— Că se ascunde și el pe-aici, pe undeva, și că se pregătește de luptă.

— Și-atunci — privește și mai nedumerit Radu la Ali-beg, pentru ce-ați dat de știre că l-ați prins ? De ce ați ridicat țeapa aceea înaltă din fața bisericii ?...

— Pentru că doar prin acest mijloc putem nădăjdui să-l mai prindem pe Ion.

Vodă își duce mîinile la tîmplele care-i zvîcnesc îngrozitor. Nu pricepe nimic din țesătura de planuri a begului.

— Pe cît am reușit noi să aflăm, spune acesta, scrîșnind furios, ca și cum ar fi strîns între măsele sticlă pisată, Para-l iubește atît de mult pe Ion, încît ar fi în stare de orice jertfă pentru el !...

Radu, în sfîrșit, se luminează.

— Și crezi că va veni să ți se-mbie ? S-o primești în harem, ca să-și scape iubitul ?

— Sînt tot atît de-ncredințat, rostește begul, cum sînt de-ncredințat că semiluna va stăpîni lumea. La rîndul său, căpitanul va încerca s-o salveze pe Para... și-atunci... atunci... răsuflă osmanlîul adînc, rotindu-și ochii galbeni, fioroși — voi pune mîna pe el...

Sufletul apăsat al lui vodă, după atîtea încercări, începea să se însenineze.

Ce plan !... Ce plan pusese la cale Ali-beg ! Deși îl chinuise atîta, îi venea să-l îmbrățișeze. Așadar, vrînd-nevrînd, erau legați amîndoi prin același țel. Ion tre-

buia să fie prins, și numai otomanii puteau izbuti. Valahii ţineau prea mult la el. Îl ocroteau, îl ascundeau și-i dădeau ajutor.

Și, așa cum îl cunoaște Radu pe căpitanul Ion, așa cum îl cunoaște toată lumea, cînd va auzi că fata care-l iubește se află în mîinile lui Ali-beg — și Para va cădea, negreșit, în ghearele lui Ali-beg ! — fără să țină seama de primejdii, va alerga s-o scape.

Între timp, otomanii au pregătit, de bună seamă, totul, așa cum se cuvine. Reiese asta destul de limpede din vorbele, ca și din rînjetul lui Ali-beg...

Voievodului, de nu i-ar fi rușine, i-ar place să joace și să cînte :

«Dușmanul meu de moarte va fi prins... Dușmanul meu de moarte va fi prins !...»

Se stăpînește ; dar, rumegîndu-și aceste gînduri înveselitoare în minte și dînd uitării toate cîte le îndurase în dimineața aceea, vodă se scoală de pe scaun. Se repede la Ali-beg și, plin de fericire, îi sărută mîna.

— Și-atunci... de ce ?... De ce m-ai chinuit atîta ? îl întreabă el. Sigur... sigur că îl vei prinde pe Ion !...

Ali-beg își desprinde mîna de sub buzele lui și îi răspunde rece :

— Pentru că toate acestea, deocamdată, nu sînt decît un plan. S-ar putea ca Ion s-ajungă la Para mai înainte ca ea să se fi hotărît să plece spre mine. Sau, și mai simplu, ca fata să nu mai vrea să se jertfească pentru iubitul său...

— Asta nu este cu putinţă ! țipă înspăimîntat Radu.

— De ce ? De ce să nu fie cu putinţă ? Pentru că nu vrem eu sau tu, hakan Radu ? Sau pentru că ne temem noi, dacă nu reușim, să nu ne pierdem capetele ? Totul este în mîna lui Alah. Și Alah singur va hotărî, pe voia lui, ce trebuie să se întîmple și ce nu...

— Să ne pierdem noi capetele ? se cutremură vodă, aplecîndu-și spinarea.

Ali-beg îl privește crunt :

— Da. Să ne pierdem noi capetele. Numai că cel dintîi ţi-l vei pierde tu, hakan Radu...

— Și, într-o asemenea primejdie, ce-ar trebui să fac ? murmură Radu.

— Ar trebui să mi-o aduci tu însuți pe jupînița Para, de unde știi sau de unde nu știi... De aceea *ai fost pus* domn. Ca să ne slujești după cum îți vom porunci noi!

— Aș vrea... dar nu știu cum...

— Silind-o pe doamna ta, Maria-Despina, să ne ajute. Ea știe mult mai multe, decît vrea să spună, despre prietena ei.

— Și dacă nu se va-nvoi?

Ali-beg se înapoiază pe divan. Se așază din nou liniștit, cu picioarele încrucișate sub el.

— Dacă nu ne-o vei găsi cel puțin pe jupînița Para, pentru ca, folosind-o pe ea drept momeală, să-l putem atrage pe căpitanul Ion și să-l prindem... îți făgăduiesc, hakan Radu — și tu știi că eu mă țin de cuvînt...

Radu dă din cap, știe prea bine că Ali își va păstra cuvîntul.

— ...Îți făgăduiesc, cu toată prietenia dintre noi, pe care mi-o aminteai adineauri, că te voi învinui de vînzare. Și-anume, te voi învinui sultanului că tu, cu doamna ta și Para, prietena ei, l-ați ajutat pe Ion să scape de pedeapsă. Și, după ce vei fi doborît de pe scaun, te voi ucide cu mîna mea, răsplătindu-ți astfel faptul că l-ai rugat pe sultan, la Stambul, să nu mi-o dea pe Para. Și, tot ca răzbunare, de rîndul acesta pe doamna ta, dacă nu mi-o vor cere sultanul sau marele vizir, voi lua-o în haremul meu. Voi înjosi-o. Pe urmă, voi dărui-o drept roabă vreunui om de rînd.

— Doamne, geme Radu. Prea mă bați greu pentru păcatele mele! Dar, spune-mi, de unde?... De unde s-o iau eu pe jupînița Para, preabunule și înțelegătorule Ali?

— Nu știu! îi răspunde tăios osmanlîul. Dacă însă nu mi-o vei aduce la timp, vei fi pierdut, hakan Radu... Vei fi pierdut!

Radu simte că-i vine să urle de spaimă ca un șacal. Este tocmai pe punctul de a cădea în genunchi, în fața lui Ali-beg, ca să-i cerșească iertarea, cînd comandantul gărzii, un spahiu uriaș și cu o barbă stufoasă, intră.

— Ce este? se întoarce spre el Ali.

— A venit o sanie acoperită, îl înștiințează spahiul.

— Și cine se găsește în sanie? întreabă plictisit begul.

— Jupînița Para, fiica medelnicerului Archir, rugîndu-te să binevoiești a o primi! îi răspunde spahiul.

— Jupînița Para? răcnesc și Ali-beg și Radu, sărind amîndoi în picioare.

— În sfîrșit, a venit! se înveselește begul și, desfăcîndu-și larg brațele, începe să rîdă. Domnia ta, hakan Radu, poți deocamdată să pleci! Și să aștepți în palatul domniei tale restul poruncilor mele...

— Aștept... cum nu... zice Radu. Aștept...

, Se apleacă înaintea lui Ali-beg. Îl salută smerit și țîșnește afară pe ușă.

Se simte fericit. A scăpat. Planul lui Ali-beg a izbîndit.

«De-ar izbîndi pînă la sfîrșit! Doamne ajută-mă! se roagă el. Doamne ajută-mă!».

Se coboară pe scări. Jos, calul înșeuat îl așteaptă. Și, urmat de marele logofăt Stan și de suita rămasă la intrare, pornește în galop.

Între timp, Para intră la Ali-beg.

Era adevărat, în încăperea aceea îl primise fata pe căpitanul Ion. Acolo îl culcase și-l îngrijise cît timp fusese bolnav.

La drept vorbind, chiar din momentul cînd cei doi tineri se despărțiseră, pe malul Oltului, Para știuse că nu va mai putea iubi pe nici un alt bărbat în afară de el.

Fusese totuși încredințată că nu-l va mai reîntîlni niciodată și că fiecare își va urma destinul care-i fusese hărăzit. Însă ea se aflase pe treptele bisericii, cînd Ion căzuse prins. Și dragostea îi dăduse putere și minte să poată răzbi pînă la el, să-l ajute să fugă și să-l adăpostească.

Numai că lucrurile se răsturnaseră tocmai cînd fata socotea că totul se va sfîrși cu bine. O ceată de spahii înconjurase, pe neașteptate, palatul. Jupînița și căpitanul fuseseră siliți să fugă. Ion, înfruntîndu-i pe otomani, cu ajutorul voinicilor lui, izbutise, pentru a doua oară, s-o scape pe Para. Și, îmbrăcînd-o ca pe-o fată

de rînd, o ascunsese în bordeiul unui țăran — fost slujitor al lui Vlad — dintr-un cătun de lîngă București.

Acolo stătuse copila pînă azi, cînd fostul slujitor al lui Vlad — trimis de Para să afle ce mai e nou — se întorsese vestind-o că Ion ar fi fost prins și că s-a înălțat pentru el o țeapă.

Atunci Para s-a hotărît.

«E rîndul meu să mă jertfesc pentru omul căruia-i datorez viața și cinstea. Și pe care-l iubesc !» se gîndi ea.

Se înfățișase lui Ali-beg și îl privea, neînfricată, în ochi.

— În cele din urmă, ai fost silită să vii !... mormăie begul, abia reușind să-și stăpînească bucuria de-a o vedea.

— Am venit !... Voi intra în harem. Dar numai dacă-i vei da drumul, ***chiar acum,*** căpitanului Ion...

Ali-beg își rostogolește ochii galbeni, de tigru, sub turbanul albastru :

— Nu tu vei hotărî ce trebuie să fac... Ești în puterea mea...

— Mai bine îmi iau viața... șoptește Para, hotărîtă. De nu îți ții cuvîntul...

— Dar cine mă încredințează că tu îți vei ține făgăduiala, dacă-i dau drumul lui Ion ?

— Îți jur, rostește fata, cu un oftat.

Ali-beg nu mai are răbdare. Bate din palme. Îndată se ivește căpetenia gărzii, căreia Ali-beg îi poruncește.

— Dezlegați-l din fiare și dați-i drumul căpitanului Ion să plece unde-o vrea !

Căpetenia gărzii înțelege. Fără să șovăie, răspunde :

— Porunca se va împlini !...

— Dați-i și-un cal. Să fugă cît mai grabnic. Să n-avem timp să ne răzgîndim !...

Căpetenia gărzii, salutînd, pleacă. În curînd se aude afară, printre tînguirile vîntului, tropotul unui cal.

— Drum bun ! suspină fata.

Ali-beg, urmărind-o neîncetat cu privirea iscoditoare, rînjind lacom și crud, glăsuiește :

— A plecat. Mi-am împlinit cuvîntul...

Jupîniței Para i se umplu ochii de lacrimi.

— Mi-l voi păstra și eu !

Dar totul începe să i se învîrtească în jur și cade, fără cunoștință, la pămînt.

Pedeapsa

Este duminică. Clopotele de la biserica domnească parcă se jeluiesc.

Pe porțile cetății, voievodul Radu iese, însoțit de un agă, marele logofăt Stan, marele vornic Dragomir și-o gardă mare de oșteni valahi și otomani.

Marele logofăt Stan, marele vornic Dragomir și alți boieri mari ai lui Radu, după victoria lui Ștefan, se prefăcuseră că trec de partea lui Laiotă-Bătrînul.

Însă reîntorcîndu-se Radu cu turcii, îi juraseră iarăși credință fostului lor stăpîn.

Caii păsesc domol, în sunetele țarțamurilor și al tacîmurilor de argint și aramă, cu care sînt împodobiți.

În urma domnitorului și a suitei lui vin șapte sănii cu coviltir, trase de cîte șase perechi de cai albi, de asemenea împodobiți cu pene colorate și cioltare din piele și postav.

Cea dintîi sanie poartă, în sipete de fier, birul. Mahomed, în aceste împrejurări tulburi, nu vrea să mai aștepte și cere, de la bun început, aurul. În a doua sanie sînt duse nouă fecioare, cam între doisprezece și șaisprezece ani, pentru haremul sultanului. A treia sanie îi duce pe băieți. Nouă băieți, semănînd toți cu Radu, cînd era cam de vîrsta lor.

Restul de sănii sînt încărcate, pînă la coviltir, cu blănuri de vulpe, jder, helge și sobol, pînză de in și cînepă, săbii, scuturi de fier, platoșe, hamuri, frîie, cești de argint, cuțite, filigene, ibrice și alte podoabe prețioase.

Cele mai multe dintre toate aceste daruri sînt menite sultanului și marelui vizir.

O parte dintre ele, ca și cei patruzeci de cai, din cea mai bună rasă românească, aceea de Craiova, vor bucura însă inimile lui Ali-beg și Soliman Hadîmbul.

Dealtfel, nu Ali, ci Soliman, beglerbegul Rumeliei, comandantul tuturor trupelor din partea europeană a imperiului, a fost acela care l-a izgonit pe Laiotă-Bătrînul, cel înscăunat de Ștefan, readucîndu-l în locul lui pe Radu.

Hadîmbul, friguros, îmbrăcat în trei rînduri de blănuri, și Ali-beg, hainul, adevăratul stăpîn al Țării Românești, îl așteptau în dimineața aceea pe domnitor la Giurgiu, cu darurile, fetele, băieții și tributul anual.

Radu se bucură acum, nu numai de ocrotirea sultanului, a marelui vizir și a lui Ali-beg, ci și a beglerbegului Rumeliei, vestitul și atotputernicul Hadîmb.

Iar Soliman Hadîmbul i-a făgăduit că, nu peste mult timp, oștile împărăției vor intra în Moldova. Ștefan va fi răpus, în locul lui vor așeza în scaun pe un nou domnitor, supus sultanului, dacă nu cumva vor preface acest colț de pămînt în pașalîc turcesc. Iar Radu își va putea recăpăta tezaurul, pe doamna și cele două fete, luate de Ștefan al Moldovei și duse la Suceava.

Tabulhaneaua cîntă. Tumbelechiurile bat.

Radu — dorind să-i facă plăcerea lui Soliman Hadîmbul — a poruncit să i se cînte, pe drum, numai din instrumentele turcești. Pe măsură ce alaiul lui Radu se depărtează spre Giurgiu, clopotele din București se aud sunînd tot mai stins... tot mai dureros...

Au trecut de pîrîul Sălașul. Se apropie de pădurea Ciocloavele.

Săniile scîrțîie pe zăpada ce scînteiază, orbitor, sub soare. Fetele, duse în robie, plîng. Tabulhaneaua însă cîntă și tumbelechiurile bat.

— Nu mai avem mult, și-ajungem la Giurgiu! se bucură Radu.

Marele logofăt Stan își plescăia limba :

— Hadîmbul trebuie să ne fi pregătit un ospăț!...

Marele vornic Dragomir rîde.

— Aducem aur, nu glumă !...

Alexe a șuierat, la semnul cu mîna al lui Ion.

Cei dintîi călăreți, care deschid alaiul lui Radu, se opresc.

— S-a auzit un șuier ! rostește marele logofăt.

Ochii lui Dragomir i s-au albit.

Aga, comandantul spahiilor din garda lui Radu, strigă ceva, pe turcește.

Pădurea bătrînă și înzăpezită, în locul acela pe unde trece șleaul, face o cotitură.

În partea din față a șleaului, se ivește Bucur. Un mănunchi de călăreți îl urmează.

— Prinde-i ! îi strigă, gîtuit, Radu lui Dragomir.

Dragomir ridică sabia. Cincizeci de oșteni îl urmează. Toți pornesc în galop.

Dar alți răzvrătiți se arată, în frunte cu Alexe, trecînd peste pîrîu. Pe-aceștia îi urmărește marele logofăt.

Din spate, se arată însă Năstase, cu un alt mănunchi de voinici.

— Pentru luminăția sa sultanul ! În numele semilunii ! poruncește aga.

Vodă a rămas descumpănit, lîngă căruțe, rotindu-și calul de colo pînă colo, păzit doar de cincisprezece oșteni.

S-ar întoarce la București. Sau, mai bine, ar porni în goană spre Giurgiu. Nu vrea să lase însă căruțele de izbeliște.

După o scurtă luptă între cetașii lui Bucur și-ai lui Alexe cu oștenii lui Stan și Dragomir, răzvrătiții dau semne că sînt înfrînți.

Pornesc către pădure, cu caii în galop.

La fel se întîmplă lucrurile și cu voinicii lui Năstase. Aceștia sînt urmăriți, prin hățișuri, de turci.

Zgomotele hărței se depărtează. Radu se înfioară. Își duce mîinile la tîmple. Nici nu-i vine să creadă că a putut să aibă loc o asemenea neașteptată întîmplare.

Să fie oare chiar răzvrătiții lui Ion ? Dar căpitanul, după cîte aflase el, se afla în Moldova !

Ori ?... își ia mîinile de la tîmple.

Se uită spre pădure.

Dinspre pădure, venind în trap grăbit, îl zărește pe Ion. Este urmat numai de Gheorghe.

Lui vodă i-a pierit răsuflarea.

Își ridică mîinile, cu palmele deschise către dușmanul său :

— Ne-am războit destul, căpitane Ion !... strigă el.

La început, Ion nu-i răspunde. Pasul calului său nici nu se iuțește, nici nu se încetinează.

Grumazul armăsarului este îndoit ca o coardă.

În mîna dreaptă, Ion ține sabia și, în cea stîngă, frîul.

— A venit vremea să dai samă pentru toate faptele tale !

Pe vodă îl năpădește o sudoare rece.

— Ceea ce-a vrut să facă Vlad a fost o nebunie !... bîiguie el.

Căpitanul se întunecă :

— Să nu rostești numele lui... Tu nu ai dreptul... Pentru noi numele acesta este sfînt !

Radu simte că totul se sfîrșește.

Ion a ajuns înaintea voievodului, la numai douăzeci de pași.

Din depărtare — dar slab ca o părere — abia se mai aude zgomotul luptei.

— Te fac boier... mare spătar... mare logofăt... Îți dau tot ce dorești... bolborosește Radu.

— Numele tău e Iuda, și trebuie să pieri ! se scîrbește Ion.

Vodă își împreună palmele :

— Lasă-mă-n viață !... Și nu va fi pe lume un om mai fericit decît tine...

— Ia sabia în mînă și apără-te !

Radu înțelege că nici o cale de scăpare nu se mai află.

— Loviți-i !... țipă el, atunci, spre cei cincisprezece oșteni gata să se răstoarne din șa, de-atîta încordare.

— Dați-vă la o parte, le poruncește Ion. Și nu vă legați soarta de vînzătorul acesta căruia, astăzi, i-a sunat ceasul!

— Adevărat! Voievodul acesta n-a fost decît o slugă a dușmanilor țării!... rostește unul.

— Jurămîntul în fața lui nu are nici un preț, mai recunoaște altul.

— Și nu de frică... ci, pentru împlinirea dreptății... trecem de partea ta, căpitane Ion! mai spun încă alți doi.

— Nu mă părăsiți! Nu!... țipă Radu, și arătînd căruța unde se află birul, adaugă: Vă voi scălda în aur!...

Doar trei oșteni i-au rămas credincioși. Aceștia sînt dezarmați și cetluiți în streanguri.

— De vreme ce nu ai altceva mai bun de făcut decît să lupți, apucă în mîini sabia! îl sfătuiește Ion. Poate mă birui, și-atunci rămîi în viață...

Dar Radu, ca și odinioară, își întoarce calul și fuge.

Căpitanul îl urmărește.

Azvîrle lațul. Îl prinde. Îl trage de pe șa.

Domnul se ridică. Își smulge de pe gît lațul. Pornește mai departe pe jos, în goană, clătinîndu-se.

— Nu mă omorî! strigă el. Nu mă omorî! Calcă-mă în picioare. Fă-mi orice, dacă vrei, dar nu mă omorî...

Ion îl lovește cu biciul.

Picioarele lui vodă se împleticesc.

Altă plesnitură i se încolăcește pe ceafă.

Voievodul fuge. Ar vrea să aibă aripi.

Pe cîmpia ninsă, umbrele celor doi, a lui Radu, pe jos și a lui Ion, călare, lovindu-l cu biciul, se depărtează mereu.

Toți, prieteni și dușmani, îi privesc uluiți.

Radu a obosit. E tot plin de sudoare.

Chipul frumos al domnitorului s-a schimonosit. O dungă adîncă, vînătă, i s-a săpat pe frunte. A căzut în genunchi:

— Iartă-mă !... Iartă-mă !...

Dinspre pădure, ceata de răzvrătiți se întoarce. Nici unul dintre oștenii marelui logofăt, marele vornic și nici dintre otomani n-a scăpat.

Trupurile lor zac în pădure.

Voinicii înconjoară, într-un cerc larg, locul unde Ion se găsește față-n față cu Radu.

Ion a descălecat. Scoate de la oblînc o altă sabie și i-o întinde lui Radu.

Acesta o ia în mînă. Pe urmă o azvîrle. Se ridică și-o ia din nou la fugă.

Se clatină. Cade. Se ridică. Și din nou fuge.

Ion se ia după el. Merge pe jos, cu sabia în mînă, urmărindu-l fără grabă.

Toți călăreții vin după ei, la pas.

Și Radu fuge... fuge... fuge...

Dinspre movila înconjurată cu valuri de pămînt a Bucureștilor se aud, rar, rar de tot și încet, sunete de clopot, ca pentru îngropăciune. Sînt clopotele de la biserica domnească.

Și Radu fuge... fuge... fuge...

A ajuns pînă la malul prăpastiei, din marginea pădurii Ciocloavele.

Privește în urmă.

Cu sabia în mînă, Ion se apropie de el.

Radu i-a întors spatele. Nu știe încotro s-o mai ia. Își pierde cumpăna. Se dă de-a rostogolul. Ajunge pînă jos, unde se izbește de-o piatră.

Clopotele bat !... Clopotele sună !...

Unul dintre cei trei oșteni credincioși — care fuseseră dezlegați între timp, după ce li se luaseră armele — se coboară în prăpastie și îi închide ochii.

— Putem să-l îngropăm ? întreabă el.

— Puteți ! răspunde căpitanul. Dar numai în prăpastie unde s-a prăbușit și fără nici o cruce !...

Clopotele bat

Lupta hotărîtoare s-a dat la ieşirea din Cîmpulung.

Aici îi întîmpină Laiotă, cu turcii.

În bătălie, mai mult de optsprezece mii de ieniceri de-ai lui Ali-beg îngraşă cîmpul pustiit de toamnă şi rămîn pradă corbilor.

Laiotă fuge iepureşte întîi către Tîrgovişte, apoi spre Bucureşti.

Străvechea capitală a Ţării Româneşti se predă. Pîrcălabul Cristian întinde pe-o pernă de brocart, măriei sale Vlad, cheia Tîrgoviştei.

A sosit şi măria sa Ştefan cu cei cinsprezece mii de oşteni: viteji, voinici şi hînsari.

— Spre Bucureşti ! strigă mulţimea. Spre Bucureşti !...

Din Bucureşti, uitîndu-şi pînă şi sangiacul de spaimă, Laiotă fuge mai departe.

Şi se ascunde în Giurgiu — adăpost, la nevoie, al tuturor vînzătorilor ţării.

Au bătut clopotele din Tîrgovişte !

Acum răsună clopotul cu sunet de aur de la biserica domnească din Bucureşti.

Este în douăzeci şi şase noiembrie.

«Am biruit... Am biruit !...» cîntă în sine Ion, întorcînd capul să-l vadă pe măria sa Vlad, în vreme ce intră în Bucureşti.

Şi i se pare că însuşi astrul zilei s-a coborît pe pămînt.

«E mîndru ca un soare... Ca un soare este măria sa !»... cugetă Ion.

Coloana pătrunde măreață în București, cu toate steagurile valahe, moldovenești și transilvănene desfășurate în vînt.

În frunte, deschizînd drumul, urmați de cincinsprezece stegari, sînt cărturarul Țamblac și căpitanul Ion.

Îndată după ei, vin douăzeci de cimpoieri și fluieraș călări.

Aceștia cîntă tot timpul, spre bucuria norodului, cîntece românești, în timp ce clopotele tuturor bisericilor din Capitala țării — urmînd pilda aceluia de la biserica domnească — au început să bată.

Pe uliță, s-a adunat mulțimea din întregul oraș și satele învecinate. Și curge în șuvoaie fără sfîrșit.

Vodă e înveșmîntat într-o mantie scurtă, cu margine de blană și cu șireturi prinse în pietre de olmaz, pe plăcuțe de aur.

Cizmele îi sînt roșii.

Pe cap are o căciulă din catifea albastră, cu un surguci de pene și pietre prețioase.

De un brîu scump, sub mantie, i-atîrnă sabia.

— Cît e de slab, se-ndurerează mulțimea, și cît a suferit !

— Doar ochii îi sînt la fel ca-n anii tinereții ! adaugă cei mai vîrstnici.

— Trăiască voievodul nostru Vlad ! Trăiască măria sa Ștefan, domnitorul Moldovei, fratele său de sînge și gînduri ! Și Ștefan Batori, căpitanul crăiesc !

Și trîmbițele sună, prelung și ascuțit, în timp ce se perindă garda voievodului — luptătorii lui Ion — cu vulturii roșii pe platoșe ; călărețiî Moldovei ; apoi transilvănenii și, fără îndoială, călărețiî țărani, adunați de prin sate.

Copiii însoțesc cu țipetele lor acest alai domnesc, vesel, strălucitor și foarte zgomotos, ce intră în oraș.

— Oștile — toate — au făcut un popas.

Călare, în mijlocul oștenilor, măria sa Vlad îi mulțumește lui Ștefan Batori, care de-aici se întoarce în Transilvania, ca să-i vestească regelui Mateiaș că totul s-a împlinit așa cum se cuvine.

Din oastea lui, nu mai rămîne în București decît o ceată de călăreți români, care-au cerut ei înșiși să slujească în garda măriei sale Vlad.

Acuma, toate clopotele dau glas în cinstea celor doi domni viteji, acela al Moldovei și cel al Țării Românești, Ștefan și Vlad, care străbat mai departe orașul, călări, în uralele răsunătoare ale mulțimii.

În fața biserici domnești, toți marii boieri, în afară de doi, îi întîmpină.

Mitropolitul îi primește cu cinste. Măria sa Vlad este uns, pentru a doua oară, domn.

Clopotele bat... bat !...

Poporul cere apoi, într-un glas, la porțile bisericii, ca Ștefan cel Mare și Vlad Țepeș să-și jure între ei dragoste și frăție pe veci.

Cei doi domni se îmbrățișează. Își jură unul celuilalt credință, legîndu-se să rămînă prieteni, la bine și la rău.

— Hotărăsc, poruncește măria sa Vlad, tot acolo, înaintea bisericii domnești, trei zile de petrecere și veselie, pentru oșteni, tîrgoveți și țărani, pe socoteala noastră !...

Uralele mulțimii nu mai contenesc. Și clopotele bat.

— Și voi, se adresează măria sa cetelor de țărani, toți cei care v-ați ridicat din sate, ne-ați însoțit pe drum și-ați luptat pentru noi la Cîmpulung, Tîrgoviște și București, după aceste trei zile de petrecere puteți să vă întoarceți acasă. De cei răpuși și de familiile lor se va îngriji domnia. În ce-i privește pe rucăreni, ei vor primi, în semn de pomenire pentru statornica lor prietenie și dragoste față de noi, toți munții cîți se înalță în zare, ca să le aibă drept vetre și locuri de pășune.

Mulțimea umblă pe uliță în cete și se veselește.

Și unora nici nu le vine să creadă. Au uitat gustul libertății, al neatîrnării și mîndriei în paisprezece ani.

Cum ? Nu vor mai fi otomani în țară ? Nu vor mai fi siliți să se ploconească înaintea fiecărui turban și-a fiecărei perechi de șalvari întîlnite pe uliță ? se întreabă ei unii pe alții.

Ali-beg nu va mai trece, călare, prin cetate ?

Și nu se va mai strînge tot ce-i mai bun prin țară pentru Înalta Poartă ?

Nu, multora nici nu le vine să creadă !...

În dreapta bisericii domnești, pe latura dinspre rîu, s-a deschis pentru cele trei zile de sărbătoare, un mare iarmaroc.

O mulțime de meșteșugari : pielari, ciubotari, croitori, lemnari, zidari, apoi neguțători, țărani — fie moșneni, fie rumâni, dintre cei de pe moșiile din împrejurimi, împreună cu cnezii și vătămanii lor — oșteni, călugări.

Din niște butoaie mari, fiece om de rînd, mirean ori călugăr, fără să scoată nici un ban din pungă, are dreptul să se adape cu cîte-o ulcică mare de vin, rubiniu sau alb, din cel de Drăgășani.

În iarmaroc, totul se vinde cu cinste și dreptate. Tîlharii sau cei care foloseau înainte măsuri măsluite au pierit ca prin farmec.

— Luați seama ! Luați seama !... rîd oamenii. S-a-ntors măria sa Vlad, dușmanul minciunii și-al înșelătoriei. Cine umblă cu furtișaguri poate s-o pățească !

Mărfurile sînt totuși puține în tîrg. Se apropie iarna. De trei ani încoace vînzolelile și luptele s-au ținut lanț. Oamenii sînt prevăzători. Și-au ascuns bucatele în gropi. Nu se știe niciodată ce poate aduce fiecăruia ziua de mîine.

A venit tot poporul la tîrg. Numai dintre marii boieri nu se zărește nici unul. Cu toate că i-au jurat credință, aceștia nu îl iubesc pe măria sa.

Alaltăieri, după slujba de la mitropolie, s-au adunat, de altfel, cu toții în casa marelui postelnic Manea. Au fost de față egumenul Sisoe — căruia i se dăduse voie să se întoarcă din Arad și să ia parte la slujba de la biserica domnească — și o mulțime de dregători, din domeniile celor doi vînzători de țară : Radu cel Frumos și Laiotă Basarab.

Ce-or fi vorbit nu se aflase încă la palat.

— Măria ta, ar trebui să fim mai cu băgare de seamă ! îl sfătuiește bătrînul Tit pe măria sa Vlad.

— Cîtă vreme sînt liber, am sabia la brîu și pe voi, credincioșii mei slujitori, alături, nu mă tem de nimic ! îi răspunsese însă voievodul, rîzînd încrezător.

În tîrg se mai aflau, în mijlocul mulțimii, nenumărați măscărici, pehlivani, înghițitori de foc sau săbii, cîntăreți și cîțiva oameni care purtau numele neobișnuit de... actori.

Aceștia bătătoriseră zăpada pe o bucată de loc cam de trei staturi de om în lățime, și două în adîncime. Unul, înalt, slab, cu grumazul lung și o privire îngrijorată, făcea pe Laiotă Basarab, altul, bătrîn și gras, pe Ali-beg, și cel de-al treilea pe sultan.

Fostul voievod Laiotă Basarab îngenunchease înaintea sultanului, Ali-beg îi dădea un blid.

— Na, îi spunea sultanul, un bătrîn stafidit și fără dinți. Pentru că ne-ai vîndut țara și pe frații tăi, Ali-beg îți dă blidul acesta de linte ; dar pentru că n-ai fost în stare să-ți păstrezi scaunul și te-ai lăsat gonit de Vlad, iată ce primești de la mine.

Și Mahomed, ridicîndu-și piciorul, îl izbea cu putere pe Laiotă. Acesta cădea pe spate și începea să se văicărească în hohotele ascultătorilor.

Între cei care se găseau de față, în cele dintîi rînduri — așezați pe două jilțuri înalte — se vedeau Ștefan al Moldovei și măria sa Vlad.

Ștefan — rumen la chip, cu pletele pe umeri, ușor încărunțite, îmbrăcat într-o haină lungă, din brocart argintiu, cu guler de samur și încheiată cu un șirag de nasturi din pietre nestemate — rîdea cu multă poftă, în vreme ce măria sa Vlad hohotea mai încet și înfundat în sine.

Lîngă cei doi voievozi stăteau de strajă căpitanul Țamblac și căpitanul Ion.

Tot ca și altă dată la Rîmnic, Ion și voievodul Vlad se găseau într-un tîrg. Atîta că, înaintea măriei sale nu mai erau jucate păpușile. Ci un alt soi de teatru fusese născocit.

Vlad Țepeș nu mai era nici el tînărul acela bălai, atîta de frumos. Iar copilul de-atunci era azi căpitan.

Cu toate astea, Ion simțea că niciodată nu îi fusese mai drag decît acum bărbatul acesta dîrz, care nu se lăsase doborît nici de vrăjmași, și nici de suferință.

«În pieptul lui puternic, arde însuși sufletul neînvins al neamului vallah, cugetă Ion. Căci nici un fel de greutăți sau piedici nu îl înfricoșează. Sub brațul său de fier, țara va fi iar liberă ca pe vremea lui Negru și a lui Tihomir !...»

Din gînduri l-a trezit mulțimea care se veselește nespus privind jocul actorilor.

Ali-beg s-a ascuns, și sultanul îl caută, cu un toiag în mînă.

— A venit rîndul tău să-ți trag o chelfăneală, răcnește Mahomed. Mi l-ai pierdut pe Radu, și-acum pe Laiotă... Așa mi-i păzești tu ?...

Mulțimea hohotește. Și cîte unul strigă :

— Un asemenea joc nu nu s-a mai văzut !...

— Uite-l pe Ali-beg ascuns după copac !...

— Și sultanul îl caută !...

— Nu-l găsești, Mahomed ?...

Și clopotele bat !... bat !...

Puțin mai la o parte, într-un mănunchi strălucitor de fete — fiind însă cea mai frumoasă dintre ele — se vede Oltea. Și ea se veselește. În ochii ei cu firișoare de aur s-a strîns toată lumina acelei dimineți.

«Ioane, îi spune ea cu ochii, cît sînt de fericită că te-ai întors !... Cît sînt de fericită !...»

Și clopotele bat...

Măria sa Ștefan a hotărît să plece. Lasă în urma lui, aici, în București, două sute de moldoveni conduși de Ion Țamblac.

Multe fapte de arme și multe întîmplări i-au legat laolaltă pe cei doi tineri vrednici : moldoveanul Țamblac și căpitanul Ion.

Iată-i și în dimineața aceasta trecînd împreună, călări, pe podul de lemn dintre biserica domnească și palat.

În urma celor doi tineri, tropotesc bidiviii vitejilor lui Ștefan, ai cetei de transilvăneni și ai trabanților munteni.

Din dosul porților curților boierești — ca și cu ani în urmă la Tîrgoviște — țîșnesc priviri de ură ca săgeți otrăvite.

Surlele sună tare, vestind trecerea gărzilor domnești. Glasuri voinicești cîntă.

★

Astăzi va avea loc logodna căpitanului Ion cu jupînița Oltea.

S-au adunat la această logodnă moldoveanul Țamblac, Tit, Bucur, Mihailo, Alexe, Năstase, Gheorghe, Iacșici și toți ceilalți voinici din ceata care a ținut sus steagul neatîrnării față de turci și al credinței față de domnitorul Vlad, în anii de restriște.

Iar clopotele bat... bat.

— Cît sînt de fericită ! suspină, îmbujorată, Oltea, strîngîndu-se la pieptul logodnicului său. Visul mi s-a împlinit. Cît sînt de fericită !... repetă ea, într-una, parcă în neștire. Cît sînt de fericită !...

— Întreaga avuție a fostului meu mare logofăt Lazăr se înapoiază jupîniței Oltea, nepoata sa, glăsuiește voievodul. O va primi drept zestre mirele fetei, căpitanul Ion în ziua de Crăciun, cînd va avea loc nunta. Să scrie lucrul acesta grămăticul...

Noul grămătic al voievodului, Gheorghe, ia pana, cerneala roșie — și scrie.

Urale izbucnesc sub tavanul boltit al sălii de primire.

— Dar mai de preț decît această avuție este iubirea. Dragostea însemnează toată viața unei femei ! îi spune domnitorul căpitanului Ion.

— Așa este !... Așa este !... încuviință bătrînul Tit, reamintindu-și că și el s-a bucurat cîndva de o asemenea dragoste. Însă i-a fost zdrobită de achingiii care i-au pîngărit și i-au ucis soția.

— Așa este !... Așa este !... strigă voinicii, deși cei mai mulți dintre ei, aflați mereu în lupte, n-au prea avut parte de dragoste.

«Și omul care a rostit aceste cuvinte, gîndește mîhnit Ion, mai mult decît toți ceilalți n-a avut parte, cu-adevărat, niciodată de dragostea unei femei !...»

Domnitorul întreabă :
— Cine e svornicul [1] logodnei ?
— Eu ! îi răspunde Tit.

— Și care este cea dintîi îndatorire a logodnicului, după datină, ca să își merite pe deplin logodnica ?

— Îndatorirea, după datină, este să cînte, ori din lăută, ori din gură, ceva care să placă tuturor...

— Împlinești datina ?

— O-mplinesc !

Alexe îi întinde lăuta.

Este o unealtă veche și lustruită, din lemn roșu de tisă.

Ion o strînge la piept. O are moștenire de la Bătrînul care l-a crescut. Strunele ei sînt ca argintul ! Sunetul său de cleștar !

Lăuta dă glas. Strunele, la început, cîntă durerea pe care au încercat-o vitejii la aflarea veștii înlănțuirii vulturului lor, măria sa Vlad.

Spune tu, soare,
Și spuneți voi, stelelor,
Cîtă durere poate purta
Inima omenească ?
Libertatea !
Însăși libertatea
A fost înlănțuită !
Pămîntul sfînt al țării
A rămas pradă
Dușmanilor din afară
Și celor dinăuntru.
. . . . . .
Greu era pumnul măriei sale
Pentru vicleni,
Ascuțită sabia lui
În fața dușmanilor.
În țepi se înălțau
Vînzătorii de țară

[1] De obicei, o rudă apropiată a mirelui, care se îngrijește de împlinirea întocmai a datinilor nunții.

Şi cei care îşi întindeau
Ghearele hrăpărețe
Spre cîmpiile, codrii,
Munții şi apele străbune.
Dar dulce era mîngîierea
Voievodului
Pentru viteji.
Cele mai mîndre
Şi mai înmiresmate
Flori
Erau sădite
Pe mormintele
Celor căzuți în luptă !
Ridicați-vă !...
Luptăm pentru ca mamele,
Iubitele,
Florile şi apele noastre
Să fie limpezi,
Să nu fie întinate,
Pentru ca pămîntul
Şi flăcăii noştri
Să nu cadă-n robie.
Robia-nseamnă moartea,
Înseamnă cea mai neagră
Şi cea mai grea dintre morți,
Ridicați-vă !
Săbiile voastre să scînteieze,
Săgețile voastre să samene dreptate !

Căpitanul Ion cîntă... Lăuta pare vie în mîinile lui. Ea geme, strigă, se îndîrjeşte şi cheamă, la fel cu glasul celui care o ține în brațe şi o stăpîneşte.

Trunchiul stejarului
Cuprins de flăcări
Se preface-n cenuşă.
Piatra,
Sub viscolele năpraznice,
Se sfarmă.
Numai inima,
Inima-ndurerată,

Inima biciuită
A neamului valah
Nu se preface-n cenușă,
Nici nu se sfarmă,
Ci cîntă
Și cere dreptate.
Cere împlinirea dreptății.
Cîntă și cere
Împlinirea
De-a pururi
A dreptății !...

Măria sa Vlad s-a așezat pe jilț. Întîi, cînd cuvintele lui Ion au amintit înjositoarea lui înlănțuire, capul i s-a plecat, ca sub o zdrobitoare povară. Brațele i-au lunecat. Lanțul este o rană a sufletului, ce nu se poate lecui niciodată. Dar numai la auzul cuvintelor libertate, ochii voievodului au început să ardă. Fruntea i s-a înălțat.

Glasurile bărbaților s-au adăugat, groase, vocii puternice a lui Ion.

— Cîntă !... Mai cîntă ! i-a poruncit voievodul.

Și Ion a intonat, mai departe, o mulțime de cîntece. O parte dintre ele le cunoaște din pruncie, altele fuseseră alcătuite, în timpul acestor ani, fie de purtătorii de lăută rătăcitori, fie de unii viteji din ceata lui ; dar cele mai multe le izvodise el însuși, pentru că, în meșteșugul acesta, căpitanul devenise neîntrecut.

Rînd pe rînd, s-au ivit sub boltă, țîșnind de-a dreptul din cîntec, cu nimb de aur, cîțiva dintre vitejii care-și dăduseră viața, luptînd în numele domnitorului lor, pe viață și pe moarte.

Lacrimi picură lin din ochii oștenilor, cînd buzele căpitanului Ion rostesc numele sfînt al grămăticului Farmă.

«Nu cu cerneală vom scrie de astăzi înainte, spusese el cînd începuse lupta, odinioară, la Tismana, ci cu sîngele nostru !...»

Ion cîntă, pe urmă, bucuria în care s-au scăldat vitejii, cînd au aflat că vulturul lor se află din nou liber.

În stol s-au ridicat, zburînd în urma lui.

S-au avîntat asupra vrăjmaşilor.

Pe cîmpiile din Serbia şi din Bosnia, pentru slobozirea acestor pămînturi au luptat !...

Împreună cu regele Matei şi neînfricatul Vuc au luptat !

Ion cîntă şi marşul glorios spre Ţara Românească. Întîlnirea cu Ştefan al Moldovei. Visurile mulţimii de-a-i şti întotdeauna împreună pe cei doi domni viteji, la bine şi la rău.

Cîntecul face popas.

Oltea e mîndră de cel atît de scump inimii ei.

De nu s-ar ruşina de voievod l-ar cuprinde pe logodnicul său de gît şi l-ar îmbrăţişa.

Ion îşi închină lăuta, după obicei, stăpînitorului ţării şi cere o anume îngăduinţă.

Măria sa i-o dă.

Căpitanul îşi înstrunează lăuta şi începe din nou să cînte.

Afară, sfîrşitul de noiembrie suflă hain. Prin ferestrele înguste, pătrunde cîte o pală de vînt, făcînd să se clatine şi să se zbuciume flăcările roşii ale făcliilor.

Cîntecul slăveşte acum dreptul la dragoste al celor tineri.

Tînăr a fost şi măria sa Vlad. Pletele lui bălaie au devenit cărunte. Pînă şi în părul auriu al căpitanului au înspicat cîteva fire de culoarea florilor albe de cireş.

Cîţi ani au trecut de cînd unui băiat, în vîrstă de numai zece ani, i-a fost furată surioara de suflet şi azvîrlită în haremul sultanului ?

Din haremul aceluiaşi sultan a izbutit s-o smulgă pe copila care, curînd, îi va fi soţie !

— Oltea !... Oltea !... spun buzele şi inima lui Ion. Fată care porţi numele celui mai drag dintre toate rîurile acestei ţări, fată a florilor, a livezilor, a bucuriei, dar şi a suferinţei. Pămîntul şi văzduhul părinţilor şi al părinţilor părinţilor noştri mi te-au dăruit !...

— Îmbrăţişaţi-vă ! le îngăduie voievodul. Bucuraţi-vă de această frumoasă şi neuitată zi !...

Fata, iederă ușoară, i s-a agățat de gît.

Îl sărută și, ridicîndu-și pentru o clipă capul, îi spune pe șoptite, la ureche :

— Nici n-am crezut că poate să fie pe lume atîta fericire...

— Și-a cîștigat, cinstite svornice, prin cîntec, căpitanul nostru, logodnica ? îl întreabă măria sa pe Tit.

— Și-a cîștigat-o, măria ta !...

Trei cimpoieri și doi fluieraș încep să cînte.

Năstase aduce bradul de logodnă. Inele de aur, dăruite de domnitor, strălucesc în vîrf.

Oltea se așază sub brad.

Și Ion îi împodobește cosițele cu trei fire subțiri de mătase roșie, trei de argint și trei de aur.

Pe sunetele cimpoaielor și fluierelor, soții de luptă ai logodnicului joacă în horă, în jurul celor doi tineri, și cîntă :

Mierla cîntă în pădure,
Cîntă mult și cîntă dulce.
Să știe de draga mea,
Ar cînta numai de ea.

Alexe presară asupra celor doi logodnici boabe de grîu.

— Norocul să vă caute în viață, urează el, așa cum caută păsările boabele de grîu.

Deodată, Bucur scoate la iveală, de sub mantie, boșca plină cu vin.

— Eu am sosit din partea oastei tatălui mirelui, grăiește el.

Ion se gîndește că el nu va afla niciodată cine i-a fost tată. Însă măria sa, parcă i-ar fi citit gîndurile, spune :

— Locul de tată al mirelui, la această logodnă, îl voi ține eu !...

— Măria ta ! se pleacă Ion, mișcat, înaintea voievodului.

— Deci am venit, din partea oastei împăratului, repetă Bucur. Și-am adus butea asta plină cu băutură și legată cu douăsprezece cercurele de aur la gură.

Oaspeții își primesc între timp ulcelele de logodnă, zugrăvite cu flori. Bucur rostește mai departe :

Și-această băutură,
Dulce la sorbitură,
Să nu se mai sfîrșească,
Și să vă-nveselească.
Cei doi logodnici să se iubească,
Iar spița lor să înflorească.

Ulcelele de logodnă înflorite, după datină, încep să se umple cu vin.

Însuși măria sa lasă la o parte cupa de aur și ia în în mînă o ulcică.

— Trăiască cei doi logodnici și spița lor să înflorească ! urează voievodul, ca în cîntec.

— Trăiască amîndoi logodnicii și spița lor să înflorească ! strigă toți oaspeții, dînd peste cap ulcelele cu vin.

În clipita aceasta, sub portalul înalt al ușii, s-a ivit unul dintre trabanții de strajă.

— Măria ta, vestește el. Din turnul de pază al cetății s-a zărit un călăreț venind. Poartă o sabie și-o lance, cu tăișurile muiate-n sînge și îndreptate-n jos !...

— Semnul războiului și-al morții ! exclamă Țamblac, care se află la numai doi pași de căpitanul Ion.

Oltea se prinde, ca și cum ar fi gata să se înece, de brațul logodnicului său.

Clopotele au început să bată. Însă cu totul altfel decît înainte. Rar, într-o dungă.

Voievodului Vlad fălcile i s-au încleștat. Ochii i-au căpătat o lucire sălbatică.

— Să se adune sfatul domnesc ! poruncește el.

★

În sala mare și întunecoasă, sprijinită pe șase stîlpi groși ciopliți în piatră, în jurul jîlțului, nu se văd alți boieri în afară de tînărul comis Rătundu — cu barba roșie zburlită ; noul boier de sfat — Horea, sosit de la Brașov, și Cristian, pîrcălabul Tîrgoviștei.

Căpitanul Ion se apropie. Paşii lui sună sprinteni pe lespezi. Toţi cei din sală îl privesc nemişcaţi.

— Măria ta, glăsuieşte el. Nici un alt mare boier, în afară de cei care sînt de faţă, nu se mai află în capitala ţării !

— Au fugit la turci ?

— Laiotă Basarab i-a chemat.

Căpitanul îi întinde domnitorului său un pergament. Domnitorul ia în mînă scrisoarea. O citeşte atent.

— Laiotă scrie boierilor despre... dreapta oblăduire otomană şi despre ocrotirea lui Ali-beg...

Clopotele bat lung, tînguitor, a primejdie.

Pîrcălabul Cristian al Tîrgoviştei face un pas. Îşi zvîcneşte trupul greoi înainte şi strigă :

— Cînd se va sfîrşi, oare, şirul nelegiuirilor otomane ?

— Cel mai greu vinovaţi nu sînt otomanii, glăsuieşte voievodul, ci aceia care, deşi de-un neam cu noi, îi slujesc pe vrăjmaşi !

De-afară se aude vuiet. O mare mulţime strigă :

— Nu-i vom lăsa pe Ali-beg şi Laiotă să intre-n Bucureşti !... Să pustiască oraşul !... Vom apăra cetatea măriei sale Vlad !

★

— S-au aprins focurile pe dealuri ? Buciumele au început să sune ? întreabă voievodul.

— Totul s-a îndeplinit potrivit poruncilor tale ! îi răspunde Bucur.

— Apărarea cetăţii de scaun, Bucureştii, o încredinţăm postelnicului Horea, pe care noi îl numim mare vornic ! hotărăşte voievodul.

Horea se apropie de jilţul domnitorului şi îngenunchează.

Măria sa Vlad îl atinge pe umăr cu sabia.

În ce priveşte Tîrgovişteа, aceasta se dă în grija boierului Cristian pe care, pentru credinţa sa neştirbită faţă de noi, îl numim mare spătar.

Noul mare spătar Cristian sărută poalele veşmîntului voievodului.

— Pe boierul Rătundu îl facem mare logofăt. Domnia sa va apăra cea de-a treia cetate de scaun a noastră : Curtea de Argeș.

Rătundu se pleacă și el înaintea voievodului.

— Cîmpulungul se va apăra singur. Ali-beg nu va cuteza să se urce pînă acolo, după cum nu va înainta, credem noi, nici peste Olt, în Valahia mică !

— În Valahia mică nimeni nu poate să pătrundă, rostește, mîndru, Bucur.

— Noi ceilalți vom ieși în întîmpinarea dușmanilor !

— Cîteva gloate de țărani s-au și adunat la porțile cetății ! îl înștiințează Alexe pe voievod.

— În fruntea acestor gloate de țărani, pedeștri sau călări, vei trece tu, Alexe ! Cu ei îi vei hărțui pe dușmani.

Viteazul strînge pumnul :

— Îi vom hărțui ca pe fiare, măria ta !

Trabanții mi-i încredințez căpitanului Bucur. Năstase îi va conduce pe transilvăneni. Pe moldoveni, Țamblac. Iar prietenul nostru Mihailo, pe oștenii străini, care ne mai slujesc...

Ion se neliniștește :

— Dar eu, măria ta ?

Domnitorul coboară cele trei trepte.

Face un semn.

Ion îngenunchează.

Îl atinge cu latul săbiei pe umăr :

— Te numesc mare ban de Tismana !

— Mare ban de Tismana, măria ta ? Dar eu nu sînt boier...

— Vei fi de astăzi înainte. Strămoșii noștri pe toți marii boieri nu și i-au ridicat decît dintre viteji. Vei fi, în același timp, locțiitorul meu, la comanda micii noastre oștiri...

— Locțiitorul măriei tale ?...

— Și pentru că o asemenea dregătorie cere și o înzestrare cu pămînturi, îți dăruiesc, pentru vecie, moșiile din jurul satului Pîrău. Tu și cu jupînița Oltea veți întemeia o nouă spiță boierească, o spiță care s-a ridicat în lupta pentru neatîrnarea țării. Pînă azi, te-ai numit doar Ion. De astăzi înainte te vei numi și Pîrăianu.

— Măria ta, aceia care-mi vor urma pînă-n adîncul veacurilor nu vor uita aceste cuvinte ale tale. Şi numele tău sfînt îl vor scrie, cu săbiile lor, pe trupurile tuturor vrăjmaşilor ţării.

— Îţi mulţumesc, mare ban Ion !

Voievodul îl îmbrăţişează. Însă pesemne că păsările morţii şi începuseră să se rotească în jurul sufletului măriei sale Vlad, pentru că atît timp cît îl strînse la piept, marele ban Ion simţi o adiere rece învăluindu-l şi i se făcu frig.

— Prietenul nostru Iacşici va porni către Buda, mai hotărăşte în încheiere voievodul, să-i ducă regelui Matei înştiinţare despre cîte s-au întîmplat în Ţara Românească, după plecarea lui Batori acasă. Şi, tot de asemenea, vrednicul cărturar Ţamblac, pe care măria sa Ştefan ni l-a lăsat, cu două sute de viteji, ca să ne stea de strajă, va trimite şi el un olăcar, cu-acelaşi fel de ştiri, la scaunul din Suceava !

★

Clopotele bat... bat...

Fulgi mari şi nepătaţi curg în şuvoaie, din cer.

Pe zidurile cetăţii Bucureştilor, bărbaţi fără veşminte ostăşeşti, însă cu armele în mîini, stau de strajă, aşteptîndu-i pe Ali-beg şi pe Laiotă.

Cei mai mulţi vor muri chiar azi, cu toate că cetatea nu va putea fi luată cu asalt decît peste trei zile, cînd nici un apărător nu va mai fi în viaţă.

Lîngă porţi, în mijlocul bărbaţilor flămînzi şi înfriguraţi, Ion se desparte — pentru a cîta oară ? — de Oltea.

Pe umeri, fata poartă o scurteică. Peste cosiţe are o broboadă.

— Iarăşi ne despărţim !... suspină ea.

Ion o îmbrăţişează.

Cercuri albastre şi albe se rotesc. Fulgii coboară lin din cer. Şi clopotele bat... bat...

Mihai-Vodă

De Biserica Alba *) este legat, prin legendă, numele celui mai drag și mai însemnat voievod al Țării Românești : Mihai-Viteazul.

Fiu nelegitim al lui Pătrașcu-Vodă cel Bun (cu frumoasa fostă crîșmăriță Tudora, sora unui Iane din Epir), Mihai pare a se fi născut abia la cîteva săptămîni după moartea părintelui său, otrăvit în seara a doua de Crăciun, a anului 1557, de către vornicul Socol, pentru a-i lua coroana.

Cu toate că născut în asemenea condiții vitrege, datorită meritelor sale, începe încă de tînăr să urce, cu repeziciune, treptele rangurilor boierești : bănișor de Mehedinți, mare stolnic, mare postelnic, mare agă, locțiitor al banului Craiovei și, în cele din urmă, ban.

Urcase pe tron în acea vreme Alexandru cel Rău (1592—1593), despre care într-o cronică străină se notează că i-a tăiat pe boieri „ca pe vite și a domnit ca un tiran și un păgîn". Numele lui Mihai, încă de pe atunci, începuse să umple țara. Calitățile sale : îndrăzneala, patriotismul, inteligența, cinstea, îi făceau pe mulți dintre boierii țării, mai ales pe aceia din Oltenia, revoltați de domnia „Răului", să se gîndească la înlăturarea prin forță a acestuia și înlocuirea lui cu fiul lui Pătrașcu-Vodă cel Bun, acela care, în cursul celor patru ani ai

*) Nu este vorba de biserica din Calea Victoriei, ci de aceea din Strada Bateriilor, numită Biserica Albă-Postăvari, deoarece în Gîrlița ce curgea odinioară pe-alături își spălau abagiii și postăvarii produsele.

stăpînirii sale (o fericită excepție), nu vărsase nici o picătură de sînge.

Alexandru cel Rău, prin iscoade, află despre aceste intenții și hotărăște să înăbușe orice tentativă de doborîre a lui. Pregătește, deci, judecarea și răpunerea boierilor și, în primul rînd, pe-aceea a lui Mihai.

Se crede că acesta a prins la timp de veste și a fugit în Transilvania, apoi la Constantinopole, unde-l avea protector pe unchiul său Iane.

Aici intervine din nou legenda.

O versiune a acesteia este consemnată de cronicarul Radu Popescu, care povestește cum Alexandru cel Rău a hotărît să-l omoare pe Mihai, fiindcă se răspîndise zvonul „cum că iaste fecior de domn" și, în consecință, ar fi putut avea pretenție la tron (ceea ce, în treacăt fie spus, era perfect adevărat).

Îl vedem apoi pe Mihai capturat, desigur prin surprindere, de gărzile înarmate pînă în dinți ale lui Alexandru cel Rău, și adus la judecata, dinainte stabilită, a Domniei.

În timp ce gărzile, avîndu-l în mijloc pe prizonier, despuiat de arme, intrau în București pe Drumul Mehedinților, s-a zărit o mare mulțime de oameni, tropotind prin zăpada ce trebuie să fi fost (date fiind ninsorile de altădată) deosebit de mare.

Mulțimea se adunase în fața Bisericii Albe care, pe-atunci (1592), nu era decît o bisericuță a unui schit, ale cărui ziduri se aflau chiar pe malul Gîrliței. Schitul fusese ridicat nu departe de poalele dealului astăzi numit Mihai-Vodă, pe-un teren destul de mlăștinos, de jupîneasa Caplea, soția marelui postelnic Ghiorma.

Stăpînirea schitului asupra acestui teren fusese întărită printr-un hrisov de Mihnea Vodă al II-lea (Turcitul), în anul 1588.

Mihai le-a cerut paznicilor săi — povestește cronicarul Radu Poposcu în această variantă a legendei, — „să-l lase să asculte svînta liturghie".

Aceștia s-au îndurat. Mihai a coborît, a pătruns prin mulțimea care-l privea uimită, fiindcă era un bărbat deosebit de falnic, și a intrat în Biserica Albă. Acolo a

luat hotărîrea că de va scăpa dintr-atît de grea cumpănă a vieții și morții, va construi o mănăstire pe dealul la poalele căruia se afla bisericuța.

Apoi Mihai s-a reîntors între paznici și au pornit către palatul lui Alexandru cel Rău.

A început judecata și, cu toate că Alexandru cel Rău îi și urzise soarta, iar călăul aștepta gata pregătit cu securea în mînă, în fața jurămîntului depus de doisprezece boieri de frunte ai țării precum că Mihai nu este fecior de domn și, drept urmare, nu poate avea nici o pretenție la tron, domnitorul a fost nevoit să-l ierte. „Pentru care nevoe scăpînd și speriindu-se, au fugit la poartă...", mai scrie Radu Popescu.

Să vedem și a doua variantă, mult mai dramatică, a legendei. Potrivit acesteia, la judecată (Mihai fiind bănișor de Mehedinți și arestarea sa făcîndu-se la Strehaia, unde își avea reședința), cu tot sprijinul unei părți din boierime, care intervenise în favoarea lui, Alexandru cel Rău îl condamnă la moarte.

Osînditul, îmbrăcat sumar, este adus, în aceeași zi geroasă, străjuit de o mulțime de oșteni, pentru a fi executat în văzul tuturor locuitorilor Bucureștilor, în fața Bisericii Albe.

Estrada execuției fusese pregătită. Se instalaseră jilțul domnesc și lavițele boierilor. Oștenii înconjurau cu sulițele ridicate estrada, unde fusese adus butucul, lîngă el aflîndu-se călăul, înveșmîntat în roșu și avînd în mînă barda cu două tăișuri. Mulțimea fremăta, nemulțumită, căci tuturor le era drag Mihai, tînărul fiu de domn în care atîția își puseseră nădejdea de a-i scăpa de o atît de cruntă și sîngeroasă domnie.

Deodată, în mijlocul mulțimii, agitația crește.

— Vine !... Vine fiul lui Pătrașcu-Vodă cel Bun !...

Ni-l putem închipui pe Mihai, înalt, mușchiulos, numai în cămașă, cu mîinile legate la spate, însă cu chipul mîndru și ochii străpungători. Femeile îl plîng. Bărbații scrîșnesc din dinți.

— Ce domn ar fi fost ! Un asemenea bărbat, ca un vultur, să fie ucis ?

Coboară din căruță, bine păzit de oșteni. S-a instalat și curtea. Ninsoarea cade necontenit pe umerii și ple-

tele celui care peste puțin timp nu va mai fi decît un trup fără viață.

Potrivit datinei, osînditului i se îngăduie să intre în biserică.

Acolo, ca și în varianta anterioară, Mihai își făgăduiește că, de va fi salvat (lucru ce nu mai putea fi de crezut), va clădi o mare mănăstire, pe deal. La ieșire, mulțimea îl aclamă. Urcă treptele spre locul unde se găsește călăul avînd în mînă barda.

Acesta, văzîndu-l cum se apropie, drept, neînfricoșat, se cutremură. O spaimă îl cuprinde. Azvîrle din mînă barda și întorcîndu-se către jîlțul domnesc strigă :

— Nu pot lovi. Este păcat să piară o asemenea floare de voinic !

Mulțimea clocotește. Cere într-un glas iertare.

Strigătele au căpătat tonalitatea unei mări înfuriate. Pînă și oștenilor li se aude vocea, cerînd cruțare.

Privind în jur, și nevăzînd pe nimeni care să mai fie de partea sa, Alexandru cel Rău își ridică mîna în semn că osînditul poate fi lăsat liber.

Într-o a treia variantă a legendei, domnitorul nu este de față la execuție. Asistă numai boierii. Aceștia, impresionați de strigătele nestăpînite ale mulțimii, se duc la palat, îi relatează lui vodă întîmplarea, îi semnalează pericolul unei eventuale răzmerițe populare și astfel îl conving să-i acorde lui Mihai iertarea. Ba, ca să dovedească lipsa sa de ranchiună și să risipească astfel orice fel de bănuieli, Alexandru îl numește pe fostul bănișor de Mehedinți ban al Craiovei.

Dimitrie Bolintineanu, în „Mihai și călăul", a cîntat, de asemenea, legenda, accentuînd ideea înălțătoare a frumuseții sacrificiului pentru folosul țării :

Dar Mihai Viteazul șade-ngenunchiat
Și își pleacă capul spre a fi tăiat.
Lîngă el se vede tînăra domniță
Tremurînd de spaimă ca o porumbiță ;
Printre geana-i neagră, ai ei ochișori
Ard ca două stele ce lucesc sub nori.
— „De ce plîngi ? întreabă bravul cu mirare.

Eu mor pentru țară și neatîrnare ;
De aceea, dragă, să te veselești
Și cu flori cosița să ți-o împletești.
Cel ce pentru lege, pentru țară moare,
Își privește moartea ca o sărbătoare !"

— „Pleacă capul !" strigă palidul călău
Iar Mihai întoarce spre el capul său.
Fierul se ridică... poporul șoptește :
Vă uitați ! ... călăul se împleticește ;
Fierul său aruncă, cade fermecat
Sub căutătura mîndrului bărbat.

Cine îi sfărîmă lanțurile sale
Și cu fală-i duce pe-nflorita cale ?
Fetele-ncunună părul lor cu flori,
Tot românul strigă de mai multe ori ;
„Cel ce pentru lege, pentru țară moare
Își privește moartea ca o sărbătoare !"

Drept urmare, Mihai zidește pe deal, probabil pe urmele unei construcții mai vechi, așa cum făgăduise, biserica și mănăstirea Mihai-Vodă, tot cu hramul sfîntului Nicolae, înzestrînd-o cu mori, livezi, sate, moșii, heleșteie etc. Reface, probabil, și biserica Albă, aceasta devenind metoh al mănăstirii din deal.

Mai tîrziu, bisericuța, roasă de apele infiltrate ale Gîrliței, se va ruina și va fi rezidită de postăvari aproximativ sub forma în care se găsește astăzi.

Construiește la poalele dealului mănăstirii un pod (strămoșul celui de azi, din piatră), care să unească ambele maluri ale Dîmboviței (podul Mihai-Vodă). Și legenda mai vorbește de un tunel săpat în deal, tunel care pornea de undeva din incinta mănăstirii Mihai-Vodă, răzbind pînă în apropiere de biserica Albă *).

*) Sub coasta din apropierea bisericii Albe se află într-adevăr o gură de tunel, despre care se spune că este a aceluia ce duce pînă sub zidurile mănăstirii Mihai-Vodă (unde se află astăzi Arhivele Statului).

Sigur, legenda nu este, întru totul, în concordanţă cu datele istorice. În amintirea poetică a poporului, unele evenimente suferă, de cele mai multe ori, transformări sau mutaţii. Pentru popor, adevărul esenţial contează. Şi acest adevăr esenţial este, în cazul nostru, următorul : Mihai, simţind chemarea şi nevoia de a împlini aspiraţiile (capitale în acel moment istoric) ale neamului nostru, se pregăteşte, încă din fragedă tinereţe, prin toate mijloacele ce-i stăteau la dispoziţie, în vederea luptei ce-l aştepta. În drumul realizării intenţiilor sale (neatîrnare şi unire a tuturor ţărilor româneşti într-un singur mănunchi) se ridică forţele răului, interesele meschine şi laşitatea, încercînd să-i taie aripile încă înainte de a zbura. Mihai a depăşit, prin strădaniile, tactica şi curajul lui, acest rău.

Acesta este adevărul. Cum a interferat, în ce ordine şi-a orînduit poporul, în mintea şi sufletul lui, datele istorice şi cum şi-a nimbat chipul eroului şi faptele sale în legendă, este o altă problemă. Este o problemă legată de arta literară a creatorilor populari în genere şi de tipologia şi forţa de sugestie a legendei noastre istorice în special. Însă legenda, astfel concepută de creatorii anonimi (toate variantele ei), creează din figura lui Mihai un simbol. Simbolul tînărului virtuos, înzestrat şi iubitor de ţară, căruia îi revine sacra misiune de a asigura independenţa şi unitatea neamului său. Şi, întocmai ca un erou al mitologiei, după ce trece prin încercări grele, în care-şi verifică forţele, ridică un altar zeilor.

Elemente tradiţionale străvechi, pe care desigur le-au avut şi la noi dacii, concretizate în această legendă medievală românească, cu adînc răsunet în conştiinţa poporului nostru.

Nunta

Ceata tătărască a lui Ibrahim se rupsese, în după amiaza aceea, din tabăra turcească (așezată pe dealul de la Văcărești), după ce laolaltă jefuiseră, cu o zi înainte, orașul.

— Încotro pornești ? îl întrebase vestitul Mustafabei, acela care, în fruntea urdiilor musulmane, mai călcase pînă atunci încă de trei ori Bucureștii, văzîndu-l pe prietenul său că a dat ordinul de înșeuarea cailor.

Îl întrebase nu cu aerul de a-i cere socoteală — deoarece Ibrahim nu ar fi suferit cu nici un preț un asemenea afront, el fiind învățat să însoțească trupele turcești (deși din porunca hanului) ca un aliat liber și destul de independent — ci mai mult din curiozitate.

Ibrahim avea un simț ca al vulpii în pădure. Știa să dibuiască fără greș tot ce era mai bun și mai de preț pe pămîntul unde se găseau și niciodată nu-și pierdea fără folos timpul. Oștenii lui erau și ei deprinși să se încreadă, fără murmur, în acela ce-i conducea, ducîndu-i la izbîndă și asigurîndu-le prada pe care și-o doreau.

— Mă duc să nuntesc ! rîsese mușcător Ibrahim.

Fața i-era întunecată, dar ochii îngușți îi străluceau de pofte. Trupul mătăhălos, îmbuibat de bucate și băutură, fiindcă abia se ridicase de la masă, i-ardea.

Sărise pe cal. Mîrzacii îl urmaseră sprinteni. Caii nechezau. Turcul îl privi invidios. Devreme ce Ibrahim îi răspunsese ce-i răspunsese, își putea lesne închipui ce avea să urmeze. Cînd dăduse vreodată mîrzacul Ibrahim greș ?

Cu toate că trecuse de mult peste cincizeci de ani, vigoarea și-o păstra neștirbită. Era în stare să călărească o săptămînă în șir fără să simtă nevoia de-a se lungi pe-o laviță. Știa să se odihnească în șa, pînă și-n timpul galopului. De altfel, printr-o ciudată alcătuire a firii, ochii lui Ibrahim abia vizibili — ca două dungi subțiri pe chipul buhăit — nu i se închideau de tot nici măcar cînd dormea de-a binelea. Mîrzacii pretindeau că ochii lui Ibrahim îi urmăreau veghindu-le fiecare mișcare pînă și-n timpul somnului.

Mînca și bea cît șapte, și vai de femeile, fetele sau chiar copilele cîte i se întîmplau în cale. Nu numai una îi pierise, ca un pui de găină gîtuit, în brațe.

★

Caii galopau. Goana se asemăna cu unul din acele vîrtejuri pustiitoare de vară, de dinaintea marilor furtuni, cînd copacii tineri izbiți de vînt se frîng, florile sînt culcate la pămînt, iar frunzele, amestecate cu praful, zoresc înnebunite prin văzduh.

Tropotul și nechezatul cailor răsunau înspăimîntător. Chiuiturile răgușite ale tătarilor, la fel. Iar oamenii, cîți le auzeau răcnetele sau zăreau vîrtejul de praf roșu ca sîngele în lumina amurgului, se mistuiau în adîncurile codrilor. Ori, dacă nu se găseau în vecinătatea pădurii și nu-și aflau, în grabă, alt adăpost mai bun, se îngropau în șanțuri, se pitulau după movile și stăteau locului fără să răsufle, pînă trecea vîrtejul.

Tătarii goneau, pe caii lor mărunți, părоși, dar iuți ca focul, ghemuiți în scările scurte. Vîntul le umfla veșmintele. Sulițele străpungeau văzduhul. Și inelele metalice ale platoșelor scînteiau orbitor.

Ibrahim nu călărea, ci zbura în fruntea cetei. Buzele groase i se alungiseră într-un rînjet hidos. Țelul avea să-i fie, în foarte puțin timp, atins.

Străbătuseră orașul, viile, pădurile și se îndreptau, pe lîngă balta și mica așezare a Pantelimonului, spre răsărit.

Urcară în galop pe o măgură și de-acolo, printre coroanele copacilor bătrîni, pe jumătate desfrunziți, vă-

zură sclipind, în cele din urmă raze ale asfințitului, turlele mănăstirii zidite de vornicul Cernica Știrbei, vrednicul și credinciosul slujitor al lui Mihai Viteazul.

Ibrahim nu făcuse decît un semn aproape imperceptibil cu mîna. Dar ajutorul său, Batîr, așa cum era călare, se și ivi alături.

— Mănăstirea Cernica, Batîr !

— Înțeles acesta.

Printre tătari se stîrni un freamăt. Mănăstirea era bogată și în cuprinsul ei fuseseră ascunse, cu siguranță, în vremurile acestea de cumpănă, destule averi.

— Și ce nu pot lua ?

— Arzi !

— Nu vii cu noi ?

— Nu. Ai auzit doar că mă duc să nuntesc !

— Unde ne-ntîlnim ?

— În ostrovul cel mic, mai jos de păpurișuri.

— La mănăstirea fetelor, despre care ți-a povestit robul țigan ?

Ibrahim rînji și îl bătu pe umăr. Deși era voinic, Batîr se clătină, sub povara mîinii uriașe.

— Ai priceput Batîr !

Obrazurile mari, măslinii, umede de sudoare și imobile ale tătarilor se lățiră și mai mult.

— Atunci, după ce curățăm Cernica ?...

— Sînt numai copile fragede, nu uitați...

Tătarii începură să rîdă cu hohote.

— Copile fragede... fecioare... fecioare...

★

De la robul țigan pe care îl cercetase amănunțit, înainte de a intra în Valahia, Ibrahim aflase cîteva lucruri de seamă. Întîi că, lîngă București, se află rîul Colentina. Pe țărmul acestui rîu se așezase cu veacuri în urmă, poate pe cînd mai trăia încă acel cioban Bucur, despre care valahii cred că ar fi întemeietorul orașului — un pustnic. Pustnicul ridicase aici un schit. Alte și alte lăcașuri asemănătoare fuseseră înălțate, pe urmă, în ostroavele rîului. Schituri care aproape toate se preschimbaseră, de-a lungul veacurilor, în mănăstiri.

Una dintre acestea era Cernica.

Soția vornicului ctitor, pe nume Cheajna, avusese, în anii trecerii de la copilărie spre tinerețe, o dragoste mare. Dragostea, din pricini ce nu se cunoșteau, nu și-o putuse împlini. De-amărăciune, Cheajna năzuise să rămînă fecioară și să-și trăiască viața sub rasa monahală. Familia însă o silise să se mărite.

Ajungînd boieroaică la vîrsta maturității, în amintirea acelor visuri de dragoste, hotărîse să ridice și ea, ca și bărbatul său, o mănăstire, unde să fie adăpostite numai tinere fete.

Mănăstirea Cheajna sau Alba, cu hramul Sfintei Fecioare, a fost înălțată în cel mai frumos și înflorit ostrov al rîului Colentina.

Fusese numită Alba, întîi pentru că atît chiliile, biserica, cît și zidurile împrejmuitoare erau de culoarea laptelui. Așa încît, privite de departe, în bătaia razelor soarelui, clădirile străluceau ca un mărgăritar. Al doilea, deoarece măicuțele, aproape toate încă niște copile, pe temeiul unei învoiri dobîndită de Cheajna cu destulă greutate, din partea celor mai înalți ierarhi, nu purtau veșminte monahale obișnuite, negre, ci de-asemenea albe.

Mănăstirea Cheajna sau Alba devenise în felul acesta, după voința marei boieroaice, un cămin al acelor fete care, lovite în felurite chipuri de lumea zbuciumată și nemiloasă a acelor timpuri crîncene, doreau să se retragă aici și să trăiască în cea mai desăvîrșită curățenie și tihnă. Iar cînd, la sărbătorile împărătești, măicuțele cîntau în cor, oamenii se adunau pe amîndouă țărmurile rîului Colentina să le-asculte (fiindcă nimănui, în afară de fețele bisericești, nu-i era îngăduit să pătrundă în biserica mănăstirii Albe). Stareța însăși, Evdochia, mlădiță din stirpea Cheajnei, era — mărturiseau aceia care avuseseră prilejul s-o vadă — o fată de-o frumusețe rară. Dar dacă soața lui Cernica năzuise să intre, fecioară, în mănăstire fiindcă nu avusese parte de dragostea rîvnită, Evdochia fusese zăvorîtă aici dimpotrivă, fiindcă avusese parte. Atîta că acela care era alesul inimii ei, fiind un tînăr oștean de rînd, fusese urgisit, întîi închis în temniță și-apoi trimis în război să moară.

Nevroind alt bărbat, Evdochia primise să intre în mănăstire, pentru tot restul vieții.

★

— Să fie adusă stareța !

Fetele, rămase numai în zdrențe, pierite de groază și abia mai avînd puterea să murmure rugăciunile prin care implorau cerul să le vină, măcar în aceste din urmă clipe, în ajutor, erau îngrămădite în cîteva chilii.

Un oștean cu buzele groase și sulița în mîini le străjuia, făcîndu-le semne nerușinate cu degetele și rostind în limba lui guturală măscări.

Zidurile mănăstirii Albe fuseseră trecute destul de ușor. Degeaba bătuseră clopotele vestind la Cernica primejdie. Aceia care puteau și trebuiau să le apere căzuseră primii înfruntînd ceata lui Batîr.

Noaptea învăluise locul. Dar, parcă într-adins, parcă dorindu-le sărmanelor fete rușinea, mai grea decît moartea, o lună mare și argintie își revărsa, ca ziua, razele luminoase.

— Să fie adusă stareța ! scrîșnise încleștîndu-și pumnii, mistuit de patimă, Ibrahim.

De cînd aflase din gura țiganului rob pus la cazne, despre frumusețea neasemuită a stareței mănăstirii Alba, își jurase s-o adauge și pe aceasta haremului său, împodobit cu cele mai chipeșe fete răpite de prin ținuturile pe unde călcase.

Evdochia, stareța, fu adusă.

Privindu-l pe Ibrahim, mătăhălos, cu gîtul scurt și brațele groase și puternice atîrnîndu-i pînă aproape de genunchi și știind ce-o așteaptă, fata se cutremură.

Ibrahim se apropie de ea. Cu toate că pășea aproape neauzit cu cizmele-i moi, pămîntul părea că se clatină sub greutatea lui. Prinse, cu labele uriașe, păroase, resturile veșmintelor fetei din partea lor de sus și cu o singură mișcare bruscă le sfîșie pînă jos. Evdochia rămase goală. Dădu un țipăt scurt, dar nu se clinti din loc.

Văzîndu-o goală, toți cei de față avură o exclamație de uimire. Se știuse că era frumoasă Evdochia, dar nimeni nu întîlnise încă pe lume o astfel de făptură dumnezeiască. Boiul subțire, sînul involt ca o floare, pîntecul supt numai atît cît trebuie, picioarele lungi,

zvelte, și pielea albă, parcă transparentă, unite cu perfecțiunea chipului și ochii albaștri-verzi, catifelați, ca de ciută, care căutau acum umezi și înfricoșați spre călăul său întreceau orice închipuire.

Celelalte fete fuseseră și ele împinse pînă la locul supliciului, pe iarba și florile călcate în picioare de tătari și de caii lor. Cîteva făclii se aprinseră pentru a lumina și mai bine cruda scenă.

— Plecați, nu fiți martore la chinul și înjosirea mea, suspină fata, rugîndu-le pe suratele ei.

Acestea încercară să se-ntoarcă, să-și ferească ochii și să-și astupe auzul, însă tătarii le împinseră înapoi și le suciră capetele.

— Uitați-vă, ca să aflați ce v-așteaptă și să vă bucurați!

Lui Ibrahim îi curgeau șiroaie de sudoare pe chipul pămîntiu. Măsurîndu-și din ochi victima, întocmai ca o fiară ce se pregătește să-și înfigă colții, tătarul nu se sătura s-o admire.

Pe cînd călărea spre Valahia și apoi încoace spre mănăstire, încercase, potrivit celor destăinuite de țiganul rob, să și-o imagineze pe fată. Mîinile lui dezveliseră sute și mii de trupuri femeiești... Dar ceea ce vedea acum, dacă propriii lui ochi nu i-ar fi dat încredințare, n-ar fi putut bănui niciodată că există. O față și un trup întrunite în cea mai de necrezut perfecțiune.

Ibrahim avusese o copilărie cruntă. Tatăl său, socotind că este fructul unei înșelăciuni, îl azvîrlise la cîini, în vreme ce mama îi fusese spintecată... Dar cîinii îl lăsaseră să trăiască în mijlocul lor. Ba chiar îngăduiseră să-și sugă hrana la țîțele unei cățele. Fusese un timp rob. N-avusese parte în viață de milă și nu-l iubise nimeni. Luptase, lovise, ucisese, nu se milostivise nici el de ceilalți, și inima i se împietrise.

De astădată însă, pentru întîia oară, pe cînd își țintuia victima, Ibrahim simțea în sine ceva nemaisimțit. Ochii umezi ai fetei ce-i sta goală înainte îi muiau inima. Răsărise în el o pornire ciudată. Aceea de-a o cruța de chinul și umilința obișnuită. De-a o zvîrli pe cal, simplu și-a o duce cu el.

Numai că restul tătarilor aștepta cu nesaț crudul spectacol ce-l oferea Ibrahim, de fiecare dată, în asemenea cazuri. Spectacol ce însemna pentru ei și semnalul începerii orgiei de sînge și desfriu.

— Haide, trîntește-o, Ibrahim ! Fiecare din fete era, în același timp, înghesuită și strînsă de brațele voinice ale tătarilor. Nu mai avem răbdare. Nu ne-ai adus să nuntim ?

— Ba da !... Ba da !... Să nuntim, bolborosea Ibrahim, nescăpîndu-și nici o clipă victima din ochi și lăsînd totodată să i se scurgă printre buze o spumă roșiatică. Deoarece, din atîta nebună frămîntare cîtă îl mistuia în sine, își mușcase limba.

Sosise cu ceata lui, tropotind, și Batîr. Luna se ascunsese în dosul unui pîlc de nori, ceea ce îi făcuse pe tătari să mai aprindă cîteva făclii.

— Tu ești un adevărat bărbat ! îi spuse atunci Evdochia lui Ibrahim. Am auzit povestindu-se despre tine.

Vorbise liniștit, ca unui prieten, încercînd să-și stăpînească spaima și tremurul mădularelor în frigul tot mai ascuțit al serii de noiembrie. Folosise limba tătară, învățată de la una din roabele familiei sale.

— Ai auzit ? mormăi Ibrahim, întunecat și mirat totodată că fata știa tătărăște.

— Am auzit ! Și nu te cred în stare, pe tine, un astfel de bărbat, să supui o ființă slabă, fără măcar să-i dai putința de a se apăra.

— De a se apăra ?

Tătarii ascultau încremeniți de atîta îndrăzneală. Se făcuse tăcere.

— Mi-e frig. Dă-mi un veșmînt să m-acopăr. Și-o armă, să încerc să mă apăr. Nu uita că sînt o fată valahă.

— Fată valahă ?

— Da. Învinge-mă și mă voi pleca ție, ca unui stăpîn, fără să murmur.

Vîntul înghețat începuse să sufle. Crizantemele cu care era înflorită aproape toată curtea mănăstirii, cîte nu fuseseră călcate în picioarele oamenilor și ale cailor, își plecară capetele.

— Ce spune? Armă? Să se apere? începură să șușotească între ei tătarii.

Ibrahim, strîngîndu-și pumnii, pînă ce unghiile îi intrară în carne și sîngele începu să-i curgă din palme, urlă :

— Să fie liniște!

Își scoase chepcenul lung, fără mîneci, din spate și i-l dădu Evdochiei. Aceasta îl îmbrăcă. Își trase și de la brîu hangerul și i-l întinse. Pentru el își păstră o sabie încovoiată, arabă, cu mînerul în formă de semilună.

— Apără-te!

Evdochia, cu hangerul în mînă, își făcu cruce.

— Doamne, ajută-mă!

Armele se încrucișară. O dată, de două ori. Evdochia învățase din copilărie, de la fratele ei, să lupte. Ibrahim nu o luă în serios. În inimă simțea acuma ceva și mai ciudat, ce se asemăna cu un dezgheț.

„Aceasta ar putea fi dragoste?“ se gîndi el. Auzise cîte ceva despre dragoste, dar nu putea înțelege ce înseamnă.

Evdochia însă nu glumea. Nu avea timp de glume. Deși își îmbrăcase chepcenul, dinții îi clănțăneau. Lupta cu disperare.

Cu o încordare de care nu se știuse în stare, îi înfipse hangerul în piept.

— Pieri, Ibrahim! strigă. Destul rău ai făcut pe lume...

— Ce spui? se miră el. Un val de sînge negru îi țîșni prin larga despicătură de la piept a bluzei. Căzuse în iarbă și încă mai întreba : Ce spui?

Rînjetul nu-i mai era rînjet. Zîmbea. „Să fi fost dragoste?“ fu ultimul lui gînd.

Trăgîndu-i din piept hangerul, pe care, în lumina făcliilor, sîngele scînteia, Evdochia și-l înfipse, la rîndul ei, dedesubtul sînului stîng.

— Ibrahim! răcniră tătarii. Viteazul vitejilor! Ridică-te!

Dar Ibrahim zăcea nu sub povara unui munte de vrăjmași, așa cum își închipuise el însuși sfîrșitul, ci sub trupul ușor ca un fulg al celei mai frumoase fete din Valahia.

— Răzbunare ! Răzbunare !...

Fetele batjocorite, unele au fost ucise, altele luate în robie.

În mănăstirea Alba s-au îngrămădit trunchiuri. Acestea au fost aprinse. Trei zile și trei nopți, fumul rugului lui Ibrahim și-al Evdochiei s-a ridicat necontenit în văzduh.

Urmele acestui prăpăd se mai văd și azi. Este, nu prea departe de Cernica, movila așa-numită „albă", la o cotitură a rîului Colentina, ce multă, foarte multă vreme, s-a numit „Ibrahim" !

Sarea pămîntului

Plăcut mai este să călătorești, așa, într-o dimineață din luna lui april, tolănit alene într-o caretă domnească, pe drumul cel larg și răcoros, care taie vestitul codru al Vlăsiei și duce spre București.

Tot aceeași părere o avea și acel cinstit sol din asfințitul Europei, domnul Paget, căruia i se dăduse însărcinarea ca, în trecere, să se oprească și la curtea bogatului voievod al Țării Românești, Constantin Brîncoveanu.

Aerul, cu miros umed de pădure, în acea dimineață frumoasă, de primăvară, era proaspăt și bun. Prin pîrtia albastră a cerului, dintre coamele înnegurоase și trufașe ale copacilor, săgetau ciocîrlii. Grauri și cintezoi săreau din cracă în cracă și pe cine știe unde se auzea țipînd supărat un cuc. Careta domnească, plină de perne, era moale, și, jur-împrejurul său, zăngăneau armele ostașilor de pază. Căci, prin codrul Vlăsiei cam umblau haiducii, țărani și uneori chiar tîrgoveți, care-și luau lumea în cap și plecau să trăiască liberi, cel mai adesea avînd de împlinit și cîte o cumplită răzbunare.

Lîngă sol, pe perne, ședeau doi dintre fiii lui Brîncoveanu, și spătarul țării, Toma Cantacuzino. Iar vorba se purta molatecă și tihnită, în trapul domol al armăsarilor albi, încălțați cu valtrapuri verzi, cu pene tot verzi la cap și înhămați cu ștreanguri bătute în argint.

Prin întrebări meșteșugite, domnul Paget căta să-și afle răspuns gîndului tainic pentru care se afla în trecere prin țărișoarele valahe, și anume cam cîte cîștiguri

ar putea avea vrednicii negustători din partea de lume de unde venea dacă s-ar fi așezat aici.

Înaintea lor călăreau pe cai murgi un crainic, cu bucium în mîini, și cîțiva oșteni, a căror grijă era să înlăture din drum pe oricine ar fi stînjenit călătoria înaltului sol, fie pe drumul din pădure, fie prin sate sau în tîrg.

Cînd alaiul trecu de satul mărunt al Văcărești-lor, în trecerea aceea a cîmpiilor și a ochiurilor de pădure se auzi vestirea buciumului, sunînd îndelung. Trîmbițele deteră și ele glas. Tunurile bubuiră. Călărașii începură să-i ia în spăngi si să-i gonească pe tîrgoveții calici ieșiți în drum să se zgîiască la alai, privind totodată prevăzători către aceia iviți la ferestre sau cățărați pe uluci.

Căpitanii și buluc-bașii ridicară săbiile. Tuiurile fluturară. Și însuși domnitorul, însoțit de boierii săi, ieși în cerdacul palatului, în capul scărilor.

Brîncoveanu purta cuca înaltă, albă, de pîslă, cu surguci, o haină lungă, albastră, blănită cu samur, papuci galbeni și toiag bătut cu nestemate.

În partea de jos a grădinilor îmbălsămate, ce înconjurau palatul, se vedea apa liniștită a Dîmboviței, susurînd printre sălcii, și pe undele sale limpezi plutea încet, la vale, barca unui pescar.

Brîncoveanu deschise brațele și se îmbrățișă cu solul. Și acesta, după ce se odihni, se spălă și se curăță, pofti să vază palatele domnești, despre care auzise vorbe de mirare pînă și la curtea regelui Franciei.

— Ehei ! Nu mai este Bucureștiul nostru cum a fost în urmă cu mai mult de trei sute de ani, cînd era numai o cetate de pămînt, stavilă în calea năvălitorilor ! rosti un boier bătrîn cu fală. Ian priviți !...

Într-adevăr, dintr-un pridvor al palatului brîncovenesc, fosta cetate a Dîmboviței, cu livezile și grădinile sale înflorite, cu multele sale biserici sclipitoare și cu casele de piatră, înalte, boierești, se înfățișa ca un oraș deosebit de pitoresc și încîntător.

Cel mai minunat lucru ce se putea însă vedea era, bineînțeles, noul palat domnesc. Înalt, cu scări de mar-

mură și o baie, la fel, din marmură, avea și turnuri la porți, amintind într-un anume fel de palatele împăraților bizantini. Curtea atingea malurile Dîmboviței și trecea pînă pe malul celălalt al apei, unde se afla palatul cel mic. De altfel, în București, domnitorul avea și alte proprietăți, pămînturile lui se întindeau pînă dincolo de Biserica dintr-o zi și pînă la podul numit Izvor.

La capătul dinspre Dîmbovița al Drumului Brașovului, zidise palatul coconilor săi și, la celălalt capăt, palatul cel mai frumos, pentru petrecerile de vară. numit Mogoșoaia.

Pentru ca să poată călători, în voie, și pe vreme ploioasă, pînă la acest palat, Drumul Brașovului fusese podit cu grinzi și lespezi de lemn, căpătînd totodată și numele de Podul Mogoșoaiei.

Palatul de vară nu avea seamăn decît cu mănăstirea Hurezu, tot de el zidită — părînd a fi fost croite din flori de piatră.

În vremea aceasta, la bucătăriile palatului domnea o nemaipomenită vălmășeală printre robii țigani. Cuptoarele ardeau, oalele cele mari sfîrîiau, logofeții îi sudulau pe robi și îi îndemnau cu toiegele.

La palat începeau să vină boierii oaspeți, care călări, care în trăsuri, cu alai, sau numai cu cîte doi, trei slujitori. Buciumașii dădură de știre și ciohodarii alergară să potolească larma ulițelor, gonind prostimea strînsă pe lîngă porți ca să privească pe boierii cei mari și jupînesele lor, gătiți în caftane și cu işlice, sau în rochii bătute cu aur, arginturi și pietre scumpe, împodobite cu samure albastre sau verzi, care intrau cu fală în palat.

Soarele de amiază lucea arzător și miroasna livezilor, albe de florile parfumate ale primăverii, era amețitoare.

În divanul cel mic, stolnicul înfățișă domnului si boierilor talerele cu bucate aduse de cămărași. Paharnicul începu să toarne vinul în cupe și medelnicerul aduse apa pentru spălat pe mîini.

Bucatele erau felurite : fripturi rumenite de purcel, viței la frigare, păsări înăbușite în unt, pești copți, tru-

fandale, cozonaci, cofeturi și vin. Pe lavițe erau așternute blănuri scumpe. Boierii aveau mîinile albe și degetele încărcate cu pietre prețioase. Îmbrăcămintea lor era făcută din catifele, mătăsuri și brocarturi. Zeci de copii de casă, îmbrăcați în haine roșii-cărămizii, cu broderii de aur, se strînseseră în jur, așteptînd porunci.

Brîncoveanu închină, Paget răspunse, boierii se plecară, muzicile izbucniră și ospățul se porni.

După odihna de după amiază, în umbrare și odăi, masa se luă de la capăt, și, în timpul ei, solul, mare meșter la vorbă, începu să pună la cale treburile pentru care-și făcuse popasul în capitala Valahiei.

Masa dură mult și, din porunca marelui logofăt, oaspeții fură înveseliți, ca bucatele să se mestece mai ușor, de cîntăreții de balade, cîțiva măscărici, un pitic și un înghițitor de săbii.

La cafea, Del Chiaro, secretarul domnitorului, îi vorbi solului de nemaipomenita dezvoltare a culturii și artelor în Țara Românească, sub cîrmuirea lui Brîncoveanu, care era nu numai un domnitor priceput, ci și un om de gust, mare prețuitor al frumosului și al învățăturii înalte.

— De mare însemnătate și cunoscută în toată Europa răsăriteană este mai ales școala domnească, de limbă elină, de la mănăstirea Sfîntul Sava, fără să rămînă însă mai prejos nici aceea de la mănăstirea Sfîntul Gheorghe-Nou, unde domnitorul a zidit și o biserică, pe care a înconjurat-o cu ziduri ca de cetate, îi povesti solului Del Chiaro.

La Sfîntul Sava de asemenea s-au pus atît bazele unei tipografii, care întrece în număr și calitate producerea de cărți a celorlalte patru tiparnițe mai vechi din oraș — toate sub conducerea înțeleptului cărturar Antim din Ivir — cît și a uneia dintre cele mai mari biblioteci din această parte a lumii, continuă Del Chiaro. Pentru ca școlile să poată funcționa în bune condițiuni, domnitorul a hotărît să i se dea școlii de la Sfîntul Gheorghe, din vistieria lui proprie, o sumă de 900 ducați de aur, pe an, iar școlii de la Sfîntul Sava, numită și școală de înaltă obște, i-a dăruit toate marile venituri pe care le aducea pescuitul din vestitul lac Greaca.

Tot Del Chiaro îi mai aminti solului că nicăieri mai mult ca în Valahia nu sînt primiți cu o atît de mare cinste cărturarii, din orice parte a lumii ar veni ei. Între aceștia, bunăoară, se afla, în acea vreme, și patriarhul Ierusalimului, Hrissant Nottara, pe care Brîncoveanu îl găzduise în cel mai bun apartament al noului han, clădit de el, nu departe de țărmul Dîmboviței, han care întrecea în frumusețe pe acela zidit de înaintașul său Șerban-Vodă.

Abia tîrziu în noapte, la lumina făcliilor plăcut mirositoare, din rășină de brad, solul fu călăuzit, prin grădinile palatului către casa de oaspeți.

— Ce trai ferice duceți în țara aceasta, nu se putu opri să spună, atunci, acesta. Ce de belșug ! Nu degeaba am auzit că domnitorul Brîncoveanu este numit de otomani Altînbey, adică «prințul aurului». Adevărat să fie ? ...

— Adevărat !... rîseră boierii care îl însoțeau pe sol, ca și secretarul voievodului, Del Chiaro.

— Aici însă aveți trebuință de negustători buni ! mai spune solul. Ce de belșug ! Dar nevoi sau necazuri, în această țară minunată, nu sînt ?

— Nu !... Nu !... îi răspunseră boierii, clătinîndu-și bărbile. Bogați sîntem destul și poporul ni se supune.

— Așa !... Așa !... se mira mereu solul, și, intrînd în încăperile ce-i erau hotărîte, culcîndu-se tihnit în așternutul alb, avînd încă pe limbă gustul bun al vinului de Drăgășani, rămase multă vreme cu ochii deschiși, gîndindu-se adînc la cele văzute și auzite.

În dimineața următoare, solul pofti să vadă mai de aproape tîrgul. Soarele se cățărase peste livezi cu mai mult de două suliți și florile cireșilor se scuturau ca o ninsoare de primăvară.

Însoțit de același cunoscut de noi mai înainte secretar al voievodului Constantin Brîncoveanu, învățatul Del Chiaro, solul se urcă în careta domnească și, în trapul vioi al cailor albi ca o spumă, pe spinările și grumazurile cărora sclipeau hamurile scumpe bătute în argint,

porniră de-a lungul uliţelor înguste şi prăfuite, peste podurile bine alcătuite din lemn, prin cartierele meşteşugăreşti şi prin piaţa cea mare plină de ţărani, care-şi aduseseră la tîrg produsele : mieluţi, gheme de lînă, cofăiele cu unt sau miere, ca şi unele bucate rămase din celălalt an.

Ţăranii, cei mai mulţi, erau slabi, bărboşi, pletoşi şi îmbrăcaţi în cămeşoaie de cînepă şi cu suman. Se grăbeau să vîndă ce mai aveau, căci prin sate umblau birarii domneşti să strîngă dajdia de primăvară şi le trebuiau bani.

Alaiul trecu prin faţa tarabelor meşteşugarilor : pitari cu pîine coaptă în ţăst, abagii cu postav, cavafi cu opinci, cojocari, măcelari, rachieri, fierari, olari şi dogari.

Prin tîrg oamenii forfoteau şi slujbaşii domneşti, cu iatagane ca ienicerii, umblau printre ei de strîngeau vama, în bani sau bucate. Tîrgoveţii sau ţăranii se fereau din calea alaiului, împinşi de colo pînă colo de ciohodari şi frunţile li se vedeau încruntate şi săpate de nevoi. Osîndiţii din puşcăria domnească de lîngă palat fuseseră scoşi pe o latură a tîrgului şi săpau un şanţ.

— Sînt tîrgoveţi sau ţărani care au sărit cu zurbe, îi explică Del Chiaro solului, şi îşi plătesc, în felul acesta, neprietenia lor faţă de domnie.

Careta o luă apoi pe Podul Mogoşoaiei, de sub bîrnele căruia chiftea noroiul gras şi negru, rămas încă din zăpezile topite ale iernii. După aceea porni şi prin măhălăli.

Pe uliţe, căruţele sacagiilor scîrţîiau sub povara butoaielor cu apă pentru locuitori ; apă scoasă din puţuri.

Casele tîrgoveţilor erau mici, cele mai multe aproape îngropate în pămînt, acoperite cu şindrilă şi cu băşici de bou la ferestre. În praf se juca mulţime de copii murdari. Meşteşugarii lucrau pe lîngă tărăbile lor şi, în faţa bisericilor, şedeau milogii, schilozii şi calicii oraşului. Şi, în sfîrşit, careta se îndreptă înspre mănăstirea aurită de la Cotroceni, alături de care îşi ridicase strălucitorul său conac, Iliaş, ginerele domnului.

Amurgul se coborîse, într-acestea, însîngerat spre asfinţit şi cu umbre verzi-albastre spre răsărit. De pe moşiile Cotrocenilor, ale călugărilor sau ale ginerelui

domnesc, se strîngeau de la muncă, în cete obosite și cenușii, țărani. Unii erau iobagi, numiți «rumâni», oameni legați la rînd cu vitele, de pămîntul boieresc. Alții liberi; însă aceștia-și plăteau libertatea cu dări, podvezi, clăci și slujbe la oaste pe vreme de război. Din spate îi privegheau logofeții.

Trudiți, se îndreptau cu toții spre bordeiele lor săpate în glodul ud al țarinilor. Satul era mic și tupilat la pămînt. Nici un fum nu se vedea. Logofeții chiuiau, caii lor alergau și harapnicele pocneau. Și umbrele serii se făceau tot mai lungi și mai întunecate, învăluind cu tăcere oamenii și faptele lor.

Se înserase de-a binelea. Boierii se lungiseră pe divanuri, îmbrăcați cu giubele lungi și blănuri, cu papuci moi, tăifăsuind și fumînd narghilea. Cucoanele lor, îmbrăcate în rochii cu broderii de preț și fluturi de aur, rîdeau și gîngureau într-o încăpere alăturată.

Prin ferestrele deschise ale palatului ginerelui domnesc din Cotroceni, intrau miresmele tari ale pămîntului. Lăutarii țigani cîntau încet din naiuri și lăute. Stelele clipeau. Solul se simțea într-ale sale și numai hămăitul surd al cîinilor legați îl tulbură puțintel. Iar de departe, dinspre haturile moșiei, unde se afla satul tupilat, se auzea parcă un zgomot ceva mai tare.

Glasurile începură să crească. Slujitorii aprinseră pe dată o mulțime de făclii și, la porunca lui Iliaș, care dorea totuși să afle numaidecît despre ce este vorba, dezlegară porțile ferecate.

Boierii ieșiră în cerdac și pe porți intră, mergînd încet, un cîrd de țărani, în cojoace de oaie, dar cu pletele fără cușme sau glugi și se strînseră, grămadă, sub scări, mormăind.

Din pridvorul înalt, Iliaș, ginerele domnesc, strigă aspru la ei :

— Ce căutați, mișeilor, după lăsatul serii, în ograda stăpînului vostru ?

— Toată ziua sîntem la munci și pentru aceea am venit, măria ta, acum seara, să ne jeluim ! grăi unul dintre țărani, ridicînd brațele spre boier. Sîntem aici

și din cei care muncim la piua de la Afumați, și din cei de pe moșia de la Bălteni. Nu mai putem !...

— Cum nu mai puteți ? răcni Iliaș. Dar cine se uită la gura voastră proastă ? Cum nu mai puteți ?

— Așa, nu mai putem ! răspunse simplu și cam gros țăranul și, coborîndu-și mîinile, își ridică bățul, pe care-l lăsase să-i cadă la picioare.

Țăranii ceilalți priveau posomorîți și solul putu afla cu uimire, vorbind furișat cu Del Chiaro, că în țara lui Altîn-bey, acest mare iubitor de cultură care realizase, dealtfel, pe pămînturile stăpînite de el, în orașe și chiar în sate, monumente de artă care puneau Europa în uimire, întîmplări de acestea se petreceau adesea.

— Nu mai putem ! repetă țăranul făcînd un pas înainte.

Opincile lui din coajă de tei scrîșniră pe prundișul așternut lîngă scări. Ceilalți oameni îi întăriră vorbele, din spate, rostind : «Da. Așa este» și țăranul urmă :

— Nu mai putem plăti atîtea biruri și nici îndura atîtea podvezi. Am dat vitele la văcărit și, în loc de colibe, am săpat bordeie. D-apăi pogonăritul, vădrăritul, desetina de stupi și mascuri, găleata și datul. La domn, la boieri, la mănăstire, înălțimii tale. Nu mai putem !

Iliaș se făcuse roșu la obraz și, de mînie, dădea din mîini, nemaiputînd nici să vorbească.

— Cum să mai putem ? ieși în față și alt țăran și acesta, deși era mai tînăr, așa înveșmîntat în cojocelul lui de oaie și cu barba zburlită pe obraz, părea tot un bătrîn. Cum ? Să arăm, să semănăm, să cosim, să treierăm, să cărăm bucatele, să săpăm la vii, să tăiem lemne la pădure, să păzim turmele, să săpăm heleșteie ? Să clădim și case boierești și să mergem la slujbe, la oaste ? Cine mai poate ? Numai cîțiva au mai rămas liberi. Ceilalți sîntem rumîni și ne aflăm în rînd cu vitele, împreună cu femeile și cu copiii noștri ...

— Iată ce vrem să ne plîngem ! spuse iar țăranul cel care vorbise cel dintîi.

— Dacă nu ni se face dreptate, ne băjenim ! rostiră cîteva glasuri din fund. Noi vorbim pentru șapte sate.

— Noi sîntem *sarea pămîntului* și fără de noi nu puteți trăi dumneavoastră boierii ! mai strigară țăranii.

Slujitorii stăteau pe margini, cu făcliile în mîini, și, sub lumina aceasta, țăranii priveau crunți, cu mîinile pe ciomege, așteptînd răspunsul.

Solului i se cam tăiase răsuflarea. Dinspre cisla țărănească venea un miros greu de cojoace, de seu și de fum de gunoi, cu care se încălzeau bordeiele lor.

Iliaș se întoarse spre boieri, pe urmă spre slujitori și țipă :

— Dezlegați cîinii cei răi ! Rîse, ca și cum ar fi mușcat, smunci din pumn și spuse : Aceasta-i dreptatea ce v-o dau eu. Mișeilor !... Mișeilor !...

Zăvozii cei răi țîșniră spre țărani ; dar oamenii rămaseră liniștiți, înveliți în cojoace, apărîndu-se fără teamă cu bețele. Așa ieșiră pe porți, care se închiseră după ei.

— Întîmplări din acestea sînt, din nefericire, dese, îi repetă Del Chiaro oaspetelui domnesc. Uneori țăranii fug, dar alteori dau foc la conace, îi omoară pe boieri și pe slugile lor. La fel ca pretutindeni, și prin Apus... mai îngînă el, zîmbind cu viclenie și înțeles.

Țăranii ieșiseră din ogradă, dar rămăseseră în cîmp, ca niște umbre întunecate și amenințătoare. Cîinii lătrau înăbușit. Luna se ivise sus ca o seceră dințată. Gîrla Cotrocenilor, trecătoare prin ogradă, șoptea molcom. Țiganii robi cîntau din lăute și alții, aplecați în genunchi, turnau vinul cucoanelor în potire.

În cea de-a treia zi, careta cu alaiul plecau mai departe prin țară, ca domnia sa solul să viziteze și celelalte mari tîrguri ale țării. Bucureștii, cu zecile sale de biserici și palate domnești, privit de pe dealul Cotrocenilor, se înfățișa ochilor mîndru, înălțîndu-se parcă dintre grădini. Căsuțele celor cincizeci de mii de tîrgoveți sau bordeiele celor peste zece mii de țărani mărginași nu se mai vedeau. În afară de palatele, bisericile și hanurile domnești, nu se mai zăreau decît așezările celor aproape o sută de familii boierești.

Din pasul zorit al cailor, sollul grăi soţului său de drum, Del Chiaro, care-l mai conducea o bucată de drum:

— Vezi ? N-aş fi crezut ca pînă şi în cetatea prinţului de aur, a domnitorului vostru, Brîncoveanu, să se afle asemenea lucruri şi întîmplări ! Şi, adîncindu-se în filozofarea lui, continuă : Cine ştie ce-mi va fi dat să întîlnesc şi mai departe pe unde voi umbla !

Caii tropoteau grăbiţi şi Bucureştii se depărtau mereu, pînă ce în curînd nu se mai văzură...

La Radu-Vodă

Colina, podul ca și întreaga mănăstire Radu-Vodă mișunau, în ziua aceea, de lume.

Fuseseră aduși țărani, din satele învecinate, pentru a lua parte la înmormîntarea egumenului Isaia.

— Cînd vă vom face semn, să-ngenuncheaţi cu capetele plecate, și muierile voastre să-nceapă să jelească. Aţi auzit ?

Aceasta fusese porunca.

— Am auzit !

Oamenii se supuseseră de nevoie. Nimeni nu-l iubise pe egumenul Isaia. Ba, dimpotrivă, îl urîseră.

După ce Radu-Vodă începuse a fi năpădită de egumenii și călugării veniți din mănăstirile grecești ale răsăritului — nimeni nu-i obidise și nu-i jecmănise cu mai multă cruzime ca egumenul Isaia.

Să mai punem la socoteală și că egumenul era un om atît de desfrînat încît îngrețoșa pe oricine ? Mănăstirea Radu-Vodă, în timpul egumenatului său, ajunsese un loc unde chiolhanurile, petrecerile cu femei și altele încă și mai rușinoase se țineau lanț. Și nu numai nopțile, ci pînă și în faptul zilei, atît la marile sărbători ale bisericii, cum ar fi Paștele, Crăciunul, cît și în alte nenumărate zile obișnuite. Cîntecele și țipetele deșucheate răsunau atunci pînă departe, făcîndu-i pe săteni să-și scuipe în sîn și să-i blesteme.

Hoțiile, înșelătoriile și luările cu japca îi aduseseră lui Isaia o avere personală imensă. Avere ce rivaliza, se spune, chiar cu aceea a domnitorului fanariot, care își

avea, firește, o parte îndestulătoare din ceea ce izbutea să ia cu anasîna Isaia de la țăranii atîrnători de sfînta mănăstire. Cîrdășia aceasta cu divanul făcea — cu toate nenumăratele și neîncetatele plîngeri ale sătenilor, boiernașilor, preoților și călugărilor români — ca nimeni și nimic să nu-l poată clinti din jilț pe Isaia.

Egumenul își dăduse, dealtfel, duhul, deși nu era prea în vîrstă, dintr-o revărsare de fiere, după opt zile de chiolhanuri, mîncăruri peste măsură de grase (așa cum îi plăceau), băutură cu ghiotura și zbenguială cu o Aniță, pe care o păstra ascunsă, în veșminte călugărești, bărbătești, într-una din chiliile mănăstirii.

Înmormîntarea egumenului mănăstirii Radu-Vodă (aceasta fiind, la rîndul său, cea mai bogată mănăstire din țară), în urma intervenției moștenitorilor și din porunca domnitorului, urma să fie mai plină de pompă decît oricare alta. Din pricina aceasta, slujba avea să fie făcută de către o sută de popi, iar oratia funebră ținută de cel mai însemnat și mai vrednic episcop al țării, acela al Rîmnicului, Chesarie.

Chesarie mai era cunoscut și pentru simțămintele sale puternice, nu numai o dată mărturisite din înălțimea amvonului, împotriva stăpînirii fanariote, ca și împotriva călugărilor străini sosiți cu traista-n băț, fără măcar a cunoaște limba poporului, oploșiți și înavuțiți aici din sudoarea țăranilor.

Silindu-l pe Chesarie să rostească oratia funebră, stăpînirea cugetase că aceasta are să îmblînzească indignarea înăbușită a norodului de a fi fost adus cu de-a sila la înmormîntarea nevrednicului egumen.

Dimineața, cu toate că de toamnă tîrzie, era neînchipuit de frumoasă și dulce. Dîmbovița își purta apele clipocind. Din sus, din București (aflați pe acea vreme destul de departe de mănăstire), venea un zumzet stins. Orașul, ce devenise încă de pe-atunci, în plin secol al XVIII-lea, un centru comercial important, își începuse ziua. Tot dintr-acolo se apropiau cele două calești în care se aflau trimișii domnitorului. Acesta, fiind bolnav (pretindea el), era reprezentat de unul din fiii săi și-o seamă de boieri dintre cei mai sus-puși.

Sicriul răposatului, avînd pe el însemnele de aur ale egumenatului şi-ale numelui său, trona fălos în mijlocul bisericii.

Egumenul tîlhar şi desfrînat suferise în viaţă de-o boală dintr-acelea despre care nu se vorbeşte decît în taină, şi-obrajii, altminteri rumeni, îi erau pe de-a rîndul pătaţi de urme vinete. Pleoapa din dreapta nu i-o putuseră închide ca lumea şi răposatul, cu burdihanul încă umflat de cîte înghiţise la chiolhan, părea că spionează, batjocoritor, asistenţa.

Deci, toţi se adunaseră, trimişii domnitorului, călugării, cei o sută de preoţi, moştenitorii, dregătorii, boierii (fanarioţi şi români), şi-afară, în genunchi, mulţimea de ţărani.

Numai marele episcop al Rîmnicului, Chesarie, acela ce trebuia să ţină oraţia funebră, lipsea.

Nemaiputînd să întîrzie, după un ceas şi mai bine de aşteptare, la semnul făcut de unul din marii dregători, slujba se începu.

Înalţii arhierei se rugau pentru ca răposatul să fie îngăduit a pătrunde şi rămîne în rai. Corul călugăresc intona imnurile de slavă. Cînd, în acele momente, se ivi şi Chesarie. Înalt, cu umeri largi, osos, cu trupul subţiat de posturi şi totuşi încă vînjos, cu faţa trasă, împodobită de-o barbă cenuşie pînă la brîu, marele episcop al Rîmnicului părea, la prima înfăţişare, să aibă ceva din trăsăturile unui Savonarola. Aceasta nu era însă decît o impresie produsă de ochii săi arzători. Deoarece Chesarie n-avea, în fond, nimic din exaltarea sau fanatismul nestăpînit şi oarecum bolnăvicios al vestitului predicator ferrarez. Dimpotrivă, mersul sigur, gesturile bărbăteşti, calme, ca şi întreaga sa ţinută dovedeau o rară putere de stăpînire de sine.

Era însoţit de o suită de preoţi şi călugări români, călări, îmbrăcaţi în anterie simple din şiac cenuşiu (el însuşi fiind îmbrăcat la fel), cu bărbile şi mustăţile mari (măcar că moda se înstăpînise în marile mănăstiri munteneşti, de a se tunde ceva mai scurt), însă frumos şi cuviincios pieptănate.

Descălecară la pod, spre uimirea țăranilor.

— A venit și Chesarie ! Se spunea că nu va veni ! Îl va binecuvînta totuși Chesarie pe acest ticălos egumen ?

Înainte de a călca podul, Chesarie privi îndelung mănăstirea și fruntea i se întunecă.

Poate că îl văzuse cu ochii minții pe Alexandru Mircea, voievodul supranumit Oaie-Seacă, pentru că pusese bir pînă și pe oile sterpe și, care, înfrîngîndu-l pe Vintilă-Vodă, poruncise să i se taie acestuia capul chiar aici pe colină ! Ca să-și spele nenumăratele crime, începute prin uciderea lui Vintilă, continuate prin nimicirea a mii și mii de suflete nevinovate, și chinuirea și spolierea unui întreg popor, hotărîse să se ridice această mănăstire, cu hramul sfintei Troițe, gîndind a o face, după terminarea ei, mitropolia Țării Românești. Și pentru acest scop, a și înzestrat-o și-a dăruit-o cu fel de fel de bunuri, sate, păduri, heleșteie și mori.

După moartea lui Oaie-Seacă, fiul său, Vodă Mihnea, pentru odihna sufletului împovărat de crime al tatălui său, făcuse alte danii mănăstirii (ocne de sare, bălți, moșii, robi și cîte și mai cîte).

Poate mai avusese, în clipele acelea, Chesarie, sub ochii minții sale mănăstirea și-n zilele lui Mihai-Vodă Viteazul și-ale lui Sinan-Pașa.

Ocupînd țara, Sinan schimbase mănăstirea într-o fortăreață turcească de stăpînire și apărare a Bucureștilor. Biserica o transformase în moschee. Și cel care împlinise toate acestea, din porunca lui Sinan, nu fusese altcineva decît însuși feciorul ctitorului mănăstirii, fostul voievod creștin Mihnea Turcitul — pe numele său mahomedan Mehmet), pe care l-am mai pomenit și înainte.

Sinan, fiind silit, după ce-a fost învins, să părăsească mănăstirea, îi poruncise, pare-se, tot aceluiași Mehmet-bei să o umple cu iarbă de pușcă și să-i dea foc.

Mănăstirea și castelul aflat la poalele ei (fostul palat domnesc) fuseseră distruse și zidurile ctitoriei tatălui lui Mehmet risipite „din cuiburi pînă-n temelie".

Trecuseră aproape treizeci de ani pînă cînd Radu-Vodă Mihnea, fiul Turcitului, pentru a plăti vînzarea de

neam și de credință a părintelui său, rezidi mănăstirea, care căpătă de-atunci numele său : Radu-Vodă, închinînd-o, după îndemnul Patriarhiei grecești, „sfetei Agora" din Ivir. Fiul lui Radu Mihnea, Alexandru Coconul, o înfrumuseță și-i termină zugrăveala. Frumoasă și bogată, mănăstirea a încăput, după aceea, așa cum s-a mai povestit, în ghearele egumenilor greci, unul mai hapsîn și mai corupt decît altul (cel mai cumplit și mai josnic dintre toți fiind însă Isaia), devenind zărăfie, neguțătorie de indulgențe (pentru așa-zisa iertare a păcatelor), mijloc de jefuire a țăranilor și loc odios de petrecere.

Înaintea lui Chesarie, încercînd să-i sărute inelul episcopal, cu tot disprețul pe care-l nutresc față de arhiereul român, au ieșit, îmbrăcați în anteriele lor din postavuri scumpe și cu bărbile scurte, parfumate, cîțiva călugări greci ai mănăstirii.

Chesarie îi mătură pe toți dinaintea sa, printr-un semn hotărît și larg, cu palma.

Palatul egumenial — unde luxul și opulența se lăfăiesc, țipătoare, la fiecare pas — se înalță în stînga. O troiță de piatră se vede-n dreapta. Înaintea ei se apleacă episcopul. Se-nchină. Și intră în biserică.

Un drum larg se deschide în mulțime la vederea incoruptibilului bătrîn. Însuși feciorul domnitorului se ferește, umil, într-o parte. Pe anteriul de șiac al episcopului, prinsă cu o sfoară, atîrnă o cruce mare de lemn. Ochii îi sînt mistuiți de durere și zbucium.

Zecile de lumînări imense, din ceară înmiresmată, ce înconjoară sicriul, ca și acelea din mîinile marilor dregători și-ale preoților, împrăștie o lumină orbitoare.

Alte sute și sute de făclii ard în jurul bisericii și pe colină, în mîinile butucănoase și muncite ale slujitorilor din grădinile, viile, pădurile și cuhniile mănăstirii, ca și în acelea ale țăranilor.

— Orația ! Urmează orația ! se aud șoaptele celor de față.

Lăsîndu-se în genunchi pe lespezile tari și reci dinaintea altarului, Chesarie rostește :

— Să ne rugăm ! Și să-l rugăm pe Domnul Dumnezeul părinților și strămoșilor noștri să ne dea gîndul cel mai curat, mai neînfricat și mai drept !

— Să ne rugăm ! răsună glasul călugărilor olteni ai lui Chesarie. Cu palmele împreunate, Chesarie se roagă mai departe în șoaptă.

S-a făcut liniște. Numai lumînările de ceară înmiresmată din biserică și făcliile de seu din tindă și de pe întreaga colină pîlpîie.

Deodată, Chesarie se ridică în picioare. Își întoarce brusc fața de la altar spre sicriu. Trăsăturile îi apar acum ca brăzdate de fulgere.

În mînă, ține înălțată asupra mulțimii, crucea de lemn.

— Oraţia ?

Bătrînul pare un uriaș.

— Să se stingă lumînările ! poruncește el.

Ochii îi azvîrl săgeți nimicitoare.

— Da, urmează Chesarie, să se stingă lumînările, căci nevrednic este acela care, înveșmîntat în lumină, s-a tăvălit în noroiul desfrînării ! *)

— Să se stingă lumînările ! murmură, ca un cor antic, preoții și călugării olteni.

Porunca lui Chesarie este transmisă din om în om, pînă în jurul bisericii și peste întreaga colină de la Radu-Vodă.

— Să se stingă lumînările ! răsună, amenințător, glasul de-afară al țăranilor.

Și ei sînt cei dintîi ce suflă în făcliile de seu.

Treptat, treptat, lumînările se sting și-n tindă, și în biserică.

Privind, înfricoșați, în jur, și ascultînd glasurile de pe colină, suflă și fanarioții în flăcărui. Au fost stinse și lumînările imense din jurul sicriului.

În biserică s-a făcut întuneric. Un fior de frig și teamă străbate asistența, în vreme ce bătrînul, cu glas adînc, își începe o cutremurătoare oraţie, pe tema omului care, înveșmîntat în lumină, se tăvălește în noroiul lăcomiei, al jafurilor și-al desfrînării.

---

*) Textul ne este redat de G. I. Ionescu-Gion în a sa „Istorie a Bucureștilor", după o relatare a lui Ion Brezoianu, fost membru în Comisia documentală.

Chesarie zugrăvește viața infamă, încărcată de minciună și murdărie a celui ce fusese, spre rușinea bisericii, egumen la mănăstirea Radu-Vodă !

Oraţia aceasta, rostită în acea zi atît de frumoasă şi dulce, deşi de toamnă tîrzie, la Radu-Vodă, se împrăştie, cu un prelung ecou, pe colină. Se va răspîndi în întreaga ţară şi va umple de o nestăvilită mînie inimile norodului.

Peste ani, în preziua marii răscoale populare din anul 1821, un alt mare român şi-o va aminti şi poate tocmai acele zguduitoare cuvinte ale oraţiei episcopului Chesarie îl vor face să strige şi să întrebe :

„Dară pre balaurii care ne înghit de vii, căpăteniile noastre zic : atît cele bisericeşti, cît şi cele politiceşti pînă cînd să-i suferim a ne suge sîngele din noi, pînă cînd să le fim robi ?...“

Clucerul

În tot cursul acelei nopți de unu spre doi ianuarie a anului 1788, trimișii lui vodă, înarmați pînă-n dinți, cutreierară curțile și conacele, îngrozind orașul. Copiii plîngeau, iar femeile se ascunseseră în cele mai întunecoase și ferite cotloane. De la un domnitor ca Nicolae Mavrogheni nu știai niciodată la ce te puteai aștepta. Astăzi era binevoitor și-i făgăduia poporului cele mai negîndite avantaje. Mîine se supăra din te miri ce și, prin măsurile pe care le lua, răsturna tot ceea ce promisese și chiar înfăptuise mai înainte.

Curiozitățile și capriciile sale nu aveau margini. În sfatul domnesc, nimeni nu cuteza să aibă o altă părere decît a lui. A avea o altă părere decît a domnului însemna un fel de crimă de stat și cel care îndrăznise să și-o exprime, fie și sub cea mai umilă formă, se expunea la unele din cele mai nebănuite persecuții.

Îi plăcea să se laude că ține cu poporul și de-aceea le impunea dregătorilor să se poarte drept cu acesta. Zidise, ce e drept, un spital, le dăduse, uneori, celor săraci de tot, în timpul iernii, lemne, extinsese rețeaua de cișmele a orașului, făcuse o biserică și o tipografie.

Dar asta nu-l împiedica pe el însuși să săvîrșească nedreptăți dintre cele mai crunte față de-același popor, ale cărui interese spunea că le apără.

Considerîndu-se un fel de supraom sau, și mai mult, un om providențial, hărăzit a-i stăpîni și a le dirija destinele celorlalți, înzestrat fiind și cu o voință drăcească, Mavrogheni credea că lui îi este îngăduit

orice. Că nedreptățile săvîrșite de el nu trebuie să fie socotite nedreptăți, ci fapte necesare întru împlinirea misiunii sale.

E drept că lua de multe ori și alte măsuri eficace, cu toate că erau extrem de crude.

Se hotărîse astfel să stîrpească hoția. Aceasta după ce i se povestise despre Vlad Țepeș. Și poruncise să fie trași în țepi toți cei care erau dovediți că se îndeletnicesc cu furtișaguri (țepi instalate permanent înaintea unor biserici). Pe alții, mai înalți în ranguri, îi spînzura. Și, după ce auzise povestea cu acea cupă de aur vestită, pe care domnitorul Țepeș o lăsase nepăzită la o fîntînă, poruncise și el ca toate casele (între care și conacele și curțile boierești) să nu-și mai aibă încuiate nici ușile, nici porțile. Nici ziua și nici noaptea. Iar dacă se va săvîrși totuși vreo hoție, paguba o va suporta vistieria curții.

Datorită acestor pedepse aplicate fără cruțare (și nu numai față de oamenii de rînd), hoția cam pierise din țară.

Aceasta nu îi făcea însă pe locuitorii Bucureștilor — în acele vremuri atît de turburate și cu un domn atît de zurbagiu ca Nicolae Mavrogheni — să accepte cu plăcere porunca de a-și lăsa, necontenit, ușile și porțile descuiate, atît la casele, cît și la curțile lor.

Dovada că temerile acestora erau destul de întemeiate o aveau chiar în cele ce se petrecea în noaptea aceea de pomină.

La început, locuitorii au bănuit că se repetă povestea cu tulumbagiii.

Pentru a combate incendiile ce izbucneau cam des în Bucureștii acelor vremuri, înjghebați mai mult din lemn (codrii Vlăsiei, ce înconjurau orașul și se întindeau pînă departe în cele patru zări, furnizau principalul material de construcție), vodă reorganizase pompierii (tulumbagii).

Uneori, noaptea, cînd suferea — din pricina temperamentului său coleric și în necontenită agitație — de insomnie, sărea din pat, ordona să vină tulumbagiii, și, în fruntea lor, pornea într-o goană sălbatică pe ulițe, stri-

gînd cu toţii cît puteau : „Iangîn Vaar !... Iangîn Vaar !...“ adică „Foc !... Aduceţi apă !...“

Vodă, călare, în fruntea tulumbagiilor, urla cel mai strașnic.

Lumea, care știa ce înseamnă un foc în București, sărea din așternuturi. Înșfăca găleţile și se repezea la fîntîni. Dar, numaidecît, se dezmeticea, după ce tropotul cailor și zbieretele galeongiilor * se depărtau. Vodă făcuse iar o „repetiţie“ în vederea unui eventual foc.

Și în noaptea aceea de iarnă, cei mai mulţi dintre bucureșteni crezuseră că ori a izbucnit, într-adevăr, un nou foc, după petrecerile de Anul Nou, ori că este iar una din poznele lui vodă. Dar nu era așa.

Oamenii din garda lui vodă, însoţind pe trimișii curţii, izbind porţile, pătrundeau numai în ogrăzile marilor boieri. Iar trimișii, răcnind, sculîndu-i din somn pe boieri, le porunceau ca, dis-de-dimineaţă, după prima slujbă de la biserici, să i se înfăţișeze domnului la Palatul cel Nou din Dealul Spirii.

Conduși de un armăut, Sava, de loc din Padmos (viitorul Bimbașa Sava, căpetenie a Eteriei din ţara noastră, în anul 1821), care afirma despre el că nu este altceva decît „cîinele de pază cel mai credincios al domnitorului Mavrogheni“, galeongiii — o sinistră adunătură de piraţi, recrutaţi de Mavrogheni însuși în vremea cînd fusese mare dragoman al marinei turcești și transformaţi în gardă personală încă de-atunci — vîrau o spaimă de moarte în oricine avea de-a face cu ei. Purtau pe cap niște turbane mari din șaluri colorate, brîie late încărcate de arme cu mînere bătute în argint, sidef, aur și uneori chiar pietre preţioase. Erau tatuaţi pe braţe și pe piept. Și fiind niște criminali înrăiţi (împreună cu unii dintre ei Mavrogheni făcuse, se pare, piraterie pe mare), purtînd pe feţe nenumărate urme de răni, aveau, în lumina făcliilor pe care le purtau cu ei, o căutătură în stare să vîre în răcori pe oricine, darmite pe copii și femei.

---

*) Galeongii, marinari, oameni de pe galeoane (galioane, galere, corăbii) folosiţi de Mavrogheni drept gardă personală.

Trimişii urlau poruncile domneşti boierilor treziţi din somn, cărora galeongiii le cereau mai înainte să iasă afară, în ogradă, şi să-i asculte, privindu-i în ochi. Îşi întorceau apoi caii şi, într-un vîrtej de zăpadă, porneau mai departe rîzînd şi chiuind.

Boierilor, înfricoşaţi, nu le-a mai ars, în noaptea aceea, de dormit. Aşezaţi pe sofale, şi cu ciubucele aprinse între dinţi, nu-şi puteau închipui ce-i mai trăznise prin cap lui vodă. Nu ştiau dacă, a doua zi, nu-i va scurta cumva de capete sau nu le va cere, din nou, sub pretextul acelor nenumărate visuri pe care pretindea că le are, cine ştie cîte alte noi pungi cu galbeni, case, moşii şi alte bunuri.

Vodă chema aproape în fiecare zi, la palat, pe cîte un boier şi-i povestea acestuia că l-a visat pe nu ştiu care sfînt. Acesta îi vorbise în vis de mişelia celui chemat şi îi recomandase să-l spînzure sau să-i reteze gîtul, dacă nu îi va dărui în semn de dragoste şi pocăinţă nu ştiu ce cantitate de aur sau alte soiuri de bunuri. Pe margini, în sala de primire, în timp ce vodă îşi povestea visul, galeongiii, cu privirile ameninţătoare, îşi ţineau hangerele şi pistoalele ridicate în mîini.

Înnebunit de groază, respectivul „visat" de vodă dădea oricît să scape cu gîtlejul întreg.

Alte şi alte imagini de-ale lui Mavrogheni se perindau, înfricoşătoare, prin minţile celor anunţaţi acasă, în cursul nopţii, de galeongii, să se prezinte a doua zi la palat.

Vodă îşi înălţase în Oborul vechi un foişor unde, căţărat, în zilele de tîrg, asculta păsurile ţăranilor. În ograda palatului nou, stînd călare pe-un tun, de-asemenea, în alte zile, primea jalbe din partea mulţimii. Mai avea şi obiceiul ca, deghizat în turc, popă, cerşetor etc., să cutreiere, iscodind, mahalalele, bisericile şi hanurile. Toate aceste drumuri fiind bune prilejuri pentru a mai afla cîte ceva şi-a-i pedepsi pe boieri.

Pentru fiece deplasare oricît de mică, atunci cînd se ducea, de pildă, să-şi bea cafeaua şi să-şi fumeze

ciubucul, în chioşcul de la Cişmea*), se forma un alai. Cel mai adesea călătorea într-o caleaşcă trasă de patru cerbi cu coarnele poleite. Era însoţit de o suită zgomotoasă formată din muzica palatului, meterhanea şi o mulţime de ciohodari muiaţi în fireturi, care se strîmbau şi insultau trecătorii, strigau şi făceau gesturi necuviincioase femeilor, spre marea distracţie a lui vodă. Cînd ieşea însoţit de doamna, alaiul era şi mai strălucitor. Se pomeneşte astfel că avea o caretă trasă de şase armăsari, o butcă purtată de trei, o sanie tîrîtă de cerbii cu coarnele aurite, un tun cu toţi servanţii lui, o mulţime de călăreţi, cu işlice de samur pe cap, arnăuţi în straie sclipind de-argint şi aur, şi caii încărcaţi de podoabe dintre cele mai scumpe la hamuri şi la frîie, şi cîte şi mai cîte.

Oricine se afla pe uliţă la trecerea sa, boier sau om de rînd, era obligat să se oprească şi să se prosterne, salutîndu-l turceşte, cu mîna la buze şi la inimă.

Crezîndu-se plin de inteligenţă şi talent, se lăuda mereu că va compune o carte sau mai multe. Dorea să se scrie cît mai mult (cum s-a şi scris) despre el, avînd însă o atitudine de dispreţ pentru cei ce îşi dădeau silinţa să-i zugrăvească faptele „eroice şi vrednice de toată lauda". Un poet, odată, i-a închinat o operă. Domnitorul, rugat să facă observaţii asupra versurilor acestuia, i le-a şters pe toate, lăsînd numai numele său şi spunînd că acesta valorează şi va vorbi mai mult istoriei, decît tot ceea ce scrisese poetul pentru el.

Noaptea aceea zbuciumată trecu. Încă înainte de răsăritul zorilor, boierii, îngrijoraţi, începură să se pregătească de drum şi la ora poruncită plecară.

Dinspre Curtea Veche (ridicată, poate, iniţial, de Mircea cel Bătrîn, devenită însă de nelocuit încă dinaintea războiului ruso-turc), dar mai ales dinspre Gorganu, se vedea în sus de Mihai-Vodă, pe Dealul Spirii, palatul cel nou (sau Curtea Nouă), clădit de Alexandru Ipsilanti,

---

* O fîntînă aflată pe Şoseaua Kiseleff de azi, în apropierea bisericii ce-i poartă numele.

într-o poziție de-o frumusețe unică, între fostele vii ale mănăstirii.

De cum trecură podul Mihai-Vodă peste Dîmbovița și începură să urce, apropiindu-se din ce în ce mai mult de zidul înconjurător, boierilor le pierea tot mai mult și bruma de curaj cu care plecaseră de-acasă.

Săniile intrară în curtea largă, dreptunghiulară, a palatului, printre două rînduri de galeongii înarmați, care se uitau la boieri amenințător.

Urcară scările, unde fură întîmpinați de Sava.

— Haide, mai repede, mai repede, îi îndemnă grosolan și cu glasul răgușit, acesta. Măria sa își va pierde răbdarea și, în acest caz, n-o să fie prea bine de domniile voastre.

Inimile boierilor zvîcniră :

— Dar noi... am venit... la timp... Să ne grăbim.

Palatul acesta nou fusese destul de prost construit, numai pe dinafară era fățos, însă pe dinăuntru se vedea că se puseseră materiale ieftine și că lucraseră la el meșteri de mîna a doua și-a treia. Domnitorul Alexandru Ipsilanti, acela care-i pusese temeliile, pe de-o parte, se grăbise cu lucrarea, pe de alta, vrusese să facă și unele economii. Știa că tronul nu i se dase pe prea lungă durată și n-avusese nici un interes să ridice un palat care să dăinuie prea mult.

Sus, de cum se sfîrșeau scările, în stînga era camera diecilor. Mavrogheni avea un foarte mare număr de dieci. În nevoia ce-l stăpînea continuu de-a face cît mai multă zarvă în jurul numelui său, dădea aproape în fiecare zi cîte-un pitac *), și, uneori, chiar două și trei în aceeași zi, țăranilor, boierilor, poporului în genere.

Rostise, oare, cineva, ceva, nu prea la locul său despre vreunul din aceste pitace sforăitoare și care, de multe ori, stîrneau batjocura și rîsul, ale lui Mavrogheni ? Cine fusese dovedit și-avea să dea socoteală astăzi ?

Boierii se grămădiseră în încăperea ce ținea loc de anticameră din dreapta. De-acolo se desfăceau intrările

*) Ordinele scrise ale lui Mavrogheni erau uneori ridicole și de multe ori contradictorii.

în alte trei săli. Una era aceea de recepție. Cealaltă, sala tronului. Și-a treia, spătăria.

La ușa sălii tronului stăteau înfipți, uitîndu-se la cei sosiți, cam batjocoritor, cei doi nepoți ai domnului, spătarii Nicolae și Constantin.

Afară era frig. Spre dimineață se lăsase chiar ger. Însă emoția pe care o trăiau boierii, aici, în strîmtoarea anticamerei, făcuse ca aerul ce-l respirau să devină înăbușitor.

Răsuflau greu ca niște pești scoși din apă. Se ștergeau cu basmalele pe față. Își descheiau îmbrăcămintea la piept și nu vorbeau decît încet, ca să nu se obosească. Și, obosindu-se, să se încălzească și mai mult.

In sfîrșit, dindărătul ușii cu canaturi din lemn de paltin cioplit de mînă, își scoase capul Condili, cumnatul lui Mavrogheni.

— Poftiți, cinstiți boieri, intrați ! îi îndemnă el.

Boierii călcară cu sfială, codindu-se și fiecare încercînd să stea cît mai la coadă. Se înșiruiră, totuși, în dreapta și-n stînga sălii, după rang.

— Să știi că ne taie bărbile ! îndrăzni unul dintre ei să șoptească.

Vodă mai avea de multe ori obiceiul de-a-i pedepsi pe unii boieri, tăindu-le sau scurtîndu-le barba, ceea ce însemna pentru ei una dintre cele mai înjositoare jigniri.

Boierul care-i crîcnise vecinului său privi grăbit în jos. Era fratele lui Constantin Șuțu, cel care nu-i putuse plăti domnului, în urmă cu cîteva săptămîni, treizeci de pungi cu galbeni. Și de aceea, pe lîngă că-i luase funcția de mare cămăraș, era cît pe-aici să-i taie și barba.

Nu mai își continuă, deci, șoapta, dar nici nu mai era timp. În sala tronului, prin ușa din spate pătrunseseră Perdicari, astrologul lui Mavrogheni, fără prezicerile căruia vodă nu întreprindea nimic, și Turnavitu, consilierul său intim.

Curînd după aceea sosi și vodă. Înalt, ciolănos, uscățiv, vulgar (deși susținea că se trage din neamul eroului venețian Morossini), cu ochiul drept scurs, nervos, cu gesturi repezi, fostul pirat și ulterior dragoman al marinei militare turce — devenit domn al Țării Românești, prin intervenția lui Capudan Hasan Pașa, amiralul

flotei turcești și protectorul său, pe lîngă sultanul Abdul Hamid — intră urmat de doi ofițeri îmbrăcați în zale și cu săbiile scoase din teci în mîini. Se așeză pe tron și îi privi pe boieri cu ură.

— Boierilor, grăi el, fără să li se mai adreseze cu dumneavoastră, așa cum suna formula. De multe ori m-ați mîhnit prin necredința pe care-o aveți și-o dovediți mereu atît față de mine cît și față de luminăția sa sultanul. Și tot de-atîtea ori v-am spus, izbucni el, că numai cei care mă vor sluji cu supunere îmi vor dobîndi mila și favorurile. Ceilalți să se aștepte la răzbunarea dreaptă și binemeritată a domniei mele.

— Măria ta, se grăbiră boierii să exclame, cu sufletele topite de spaimă, dar noi ți-am dovedit întotdeauna că te iubim...

— Și sîntem gata să ne prefacem oricînd într-un covor pe care măria ta să-ți porți cu glorie pașii... mai adăugă o voce slugarnică.

Mavrogheni tăcu. Nimic nu-l îndulceau mai mult decît lingușirea și osanalele chiar și atunci cînd nu credea în ele.

Chestia cu covorul în care erau gata să se prefacă marii boieri, ca și oferta lor de-a se lăsa călcați de el cum o pofti îi plăcuse. Vorba o rostise unul din neamul Filipescu, rudenie apropiată a acelora ce vor fi torturați în curînd pentru a scoate de la ei cît mai mult aur (în vreme ce soția unuia dintre aceștia, femeie de-o frumusețe răpitoare, va fi luată cu anasîna din casa ei și dăruită de vodă haremului unui demnitar turc care rîvnise la ea).

— Bun ! Dacă-i așa, e bine ! își rînji gura vodă, fulgerîndu-i din singurul lui ochi teafăr. Să vedem cum vă veți potrivi vorba cu fapta ! Îmi cunoașteți calul de paradă ?...

Boierii rămaseseră, pentru cîteva clipe, cu gurile căscate. Ce legătură o fi avînd ceea ce spusese puțin mai înainte vodă cu calul său de paradă ? Dar de la Mavrogheni, așa cum s-a mai arătat, oricînd te puteai aștepta la ceva atît de neobișnuit, că-ți tăia răsuflarea. Ce e drept, calul de paradă al lui vodă, din cea mai pură rasă arăbească, era un animal splendid. Subțire, iute ca focul,

cu urechile mici pe capul semeț mereu ridicat în sus și cu ochii inteligenți, calul avea și el o adevărată slăbiciune pentru stăpînul său. Acesta îl hrănea, de altfel, cu însăși mîna sa, încercînd uneori să-l obișnuiască de-a sta cu el la masă. Ba se silea chiar să-l deprindă de a mînca aceleași bucate alese ca el și, de asemenea, de a se adăpa cu vin. Fiindcă nu prea avusese succes, renunțase.

Armăsarul îi răspundea la chemări, nechezînd, și îi înțelegea cuvintele ca un om.

— Îl cunoaștem ! îi răspunseră boierii lui vodă.

Acesta făcu un semn și, dintr-o dată, ușile din spate se deschiseră iar.

Condus de galeongiii lui Sava, ținut de frîu de însuși secretarul lui vodă, Manolache Persianu (acela care îi închinase lui Mavrogheni un lung poem, apărut la tipografia domnească de la „Cișmea"), calul intră tropotind pe scînduri.

— Uitați-vă la această ființă, glăsui vodă, supusă, deșteaptă și care mă iubește mai cu credință ca voi.

Mavrogheni îi întinse calului palma. Acesta se apropie, îi linse mîna apoi obrazul și nechezã ușor.

— Ce ziceți ? întrebă, triumfător, vodă. Ce merită o asemenea ființă să-i dau ? Ce recompensă, întreb ?

— Cea mai bună hrană !... O îngrijire aleasă !... Mîngîiere !... Și... și... răspunseră boierii.

— Merită mult mai mult ! Boierii ascultau și nu știau ce-ar mai putea să spună ca să-i facă plăcere lui vodă. Merită, cred eu, să fie căftănit și ridicat într-un rang boieresc !

Vodă îi țintuise pe boieri cu privirea ucigătoare și otrăvită a singurului său ochi. Obrazul lui tuciuriu, urît, îi juca într-un rictus ce-i strîmba toată gura.

— Cine nu este de-aceeași părere ?

Calul își întorsese capul și se uita parcă și el, întrebător, la boieri.

„Este nebun, se gîndea fiecare dintre ei. Este pe de-a-ntregul nebun și în curînd ne va ucide pe toți..."

— Sîntem cu toții de-aceeași părere, măria ta !

— Să-l ridicăm dară în rang boieresc. Ce-ați zice dacă l-am face clucer ? *)

— Să-l facem clucer, măria ta !

— Căftănit ?

— Da.

Cu multă vreme înainte, un împărat, Caligula, își făcuse și el calul senator, punîndu-l în rînd cu cei dintîi cîrmuitori ai Romei. Omenirea întreagă se cutremurase de-această nebunie și tiranie.

Dar iată că acum le fusese dat Bucureștilor noștri, și palatului cel nou, din Dealul Spirii, să-l audă pe-un domnitor al Țării Românești și pe cei mai mari boieri ai săi ridicînd la rangul de clucer un cal (fie el chiar arăbesc și deosebit de credincios lui vodă).

— Alți douăzeci și trei de cai din grajdurile mele vor fi și ei înălțați, curînd, în alte ranguri mai mici, îi preveni vodă pe marii săi boieri.

— Așa cum crede măria sa, așa să fie ! încuviințară boierii, fără măcar să clipească, pătrunși de teama morții.

— Iatacul calului meu, noul clucer, doresc să fie construit, împărțindu-se în două sala cea mare de primire, de lîngă dormitorul meu ! mai hotărî vodă. Cine-mi va împlini și-această dorință ?

Boierii înțeleseră aluzia și într-un singur glas îi deteră răspunsul.

— Noi... noi..., măria ta... cu mîinile noastre... noi !...

Vodă rînji pentru a doua oară în dimineața aceea. Își scuturâ palmele către boieri. Mîinile i se dezveliră, lăsînd să i se zărească tatuajele marinărești de pe brațe.

— Așadar, ne-am înțeles, boieri dumneavoastră ? își îndulci el tonul.

— Ne-am înțeles, măria ta !

— În cîte zile îi va fi gata iatacul ?

— Într-o singură zi, măria ta.

Calul necheză, ca și cum ar fi început să rîdă. Și, fiindcă i se dăduse prea mult ovăz în zori, își săltă puțin coada...

---

*) După o altă legendă, Mavrogheni ar fi propus să-și înalțe calul la rangul de spătar și comandant al armatei.

— Soțul domniilor voastre de boierie vă mulțumește ! glăsui vodă, privind încîntat la ceea ce lepădase calul pe scînduri.

— Îi mulțumim și noi, măria ta !

Boierii se aplecară pînă la pămînt înaintea lui Mavrogheni și a noului lor soț de boierie, fericiți că scăpaseră toți și în dimineața aceea cu viață.

Dascălul Florea

Era omul acesta, se povestește, din stirpea acelora care însuflețesc și sfințesc locul unde trăiesc.

N-a avut norocul să se fi născut într-unul din vestitele secole ale culturii, cum a fost, bunăoară, acela al lui Pericle, sau într-unul din strălucitoarele centre-lumină de unde au radiat, pe o mare suprafață a pămîntului și pe o și mai mare întindere a timpului, știința sau artele. Nu. Ci se născuse în Bucureștii înguști ai epocii fanariote, în care viața omului de rînd nu prețuia nici măcar cît scrumul din ciubucul unui mare boier, unde, din ceea ce se ridica astăzi, mîine putea să nu mai rămînă nici urmă, fie că lucrul acesta se întîmpla în urma unei năvăliri turcești, tătărești sau a altor oștiri, fie în urma vreunuia din multele incendii ce izbucneau din pricini felurite într-un oraș cu majoritatea caselor construite aproape în întregime din lemn, fie pur și simplu din voința descreierată a unui domnitor, legat de destinele acestui oraș, vorba unui cîntec al vremii, „ca vîntul de piatră".

Copil din „neamuri proaste", dar însetat de cultură, găsise singurul loc unde putea să-și satisfacă nevoia de învățătură în cea mai veche școală de „slavonie, caligrafie și muzichie" a orașului, aceea așezată în chiliile bisericii Sfîntul Gheorghe-Vechi, școală unde se pregăteau, potrivit nevoilor vremii, diecii, logofeții sau grămăticii necesari curții domnești. Absolvenții acestei renumite școli vor rămîne, de altfel, la un moment dat, după ce

limba greacă va înlocui slavona în cancelarii și biserică, singurii în stare să deslușească și să traducă pe „bună limbă românească" hrisoavele de toate categoriile, alcătuite odinioară în limba slavonă, contribuind astfel la înțelegerea atîtor documente de care este legată și unde se oglindește o bună parte a istoriei noastre.

Fusese acceptat, se bănuiește, în această școală datorită rugăminților unei rude slujitor al bisericii. Se evidențiază repede drept cel mai destoinic elev, atît în slavonie, cît și în caligrafie (acel meșteșug de scriere ornamentată, cu cerneluri de mai multe culori și, uneori, direct cu aur, care ne umple, încă și astăzi, ochii de mirare și încîntare).

Nu știm exact ceea ce se mai învăța în școală. Nu s-a aflat nici cît a putut citi, din ceea ce se putea găsi pe-atunci de citit, învățăcelul Florea. Nu ne spun nimic, în această privință, nici cronicarii epocii și nici tradiția orală. Dar mult trebuie să fi iubit școala, cărțile, copiii și meseria de dascăl (învățător), de vreme ce nu-l găsim la terminarea școlii îmbrăcînd profesia mai bănoasă de diac, logofăt sau grămătic domnesc, ci rămînînd mai departe dascăl, ca și înaintașii săi.

Dascălul Florea (pînă și numele îi era atît de modest !) nu are nici un monument de piatră în Bucureștii aceștia mari, nici măcar în fața bisericii, în ale cărei chilii și-a împărțit copiilor sufletul. Figura lui li s-a părut multora dintre foștii părinți ai orașului măruntă și neînsemnată. Nu-i nimic. Le-a fost cioplită altora care au ieșit mai mult și mai cu zgomot în evidență : edili, politicieni dintre cele două războaie mondiale etc. Ce putea însemna un biet dascăl Florea, căruia pînă astăzi, direct sau indirect, în pregătirea slavoniștilor din acea perioadă cultura noastră îi datorează mai mult decît oricărui altuia ? Ce contează faptul că acea micuță școală roasă de dintele vremii, zguduită de cutremure, uitată și lăsată în părăsire de stăpînii de-atunci ai orașului, a putut fi refăcută numai prin străduința și, în destul de bună parte, cu cheltuiala acestui om, ce și-a sacrificat cu-acel prilej tot ceea ce moștenise de la părinți, precum și de la un unchi mai înstărit, plus tot ceea ce strînsese și el în urma unei munci grele și neobosite ?

Potrivit legendei, confirmată parțial și de unele însemnări, dascălul Florea și ciracii lui au salvat Bucureștii de distrugere.

Întîmplarea s-ar fi petrecut în felul acesta :

Același Nicolae Mavrogheni, unul dintre domnitorii Țării Românești cei mai credincioși stăpînilor otomani (și nu din nevoie, ci din dorință proprie și convingere), reorganizase oștirea și îi chemase pe creștini să lupte... pentru slava lui Mahomed, în războiul austro-turc ce tocmai se declanșase.

Proclamația însăși constituia un model de contradicție ridicolă, în felul cum fusese alcătuită :

„Veniți voi creștinilor, veniți cu toții în numele lui Isus Hristos, înarmați-vă, luați fiecare arme după cum puteți, săgețile, sulițele, cuțitele și orice alt v-ar cădea în mînă, veniți, contra nemților !"

După cîteva victorii trecătoare, trupele turco-române sînt definitiv zdrobite la Martinești, aproape de Rîmnic, de armata austro-rusă a prințului de Saxa Coburg și generalului Suvorov. Mavrogheni fuge din București, lăsîndu-l caimacam pe sfetnicul său intim Turnavitu, împreună cu o oștire otomană de cam o mie de oameni.

În această situație, comandantul turc, — unii cred că de comun acord cu Turnavitu, potrivit unui plan anterior al lui Mavrogheni, care preconizase, în cazul unei înfrîngeri, arderea orașului din toate cele patru părți ale sale — pregătește jefuirea, arderea și nimicirea totală a Bucureștilor, pentru ca trupele austriace ale lui Saxa Coburg, intrînd în oraș, să nu găsească decît cenușă, nici o casă în care să locuiască și nici un sac cu grîne din care să se poată hrăni.

Un turc — se zice — ar fi scăpat o vorbuliță în acest sens unei „femei rele", din care se găseau destule în București, mai ales în timpul ocupațiilor armatelor străine. De-aici, vorbulița alergase ca o nălucă, întărită fiind și de alte semne alarmante ce se puteau observa la căimăcămia lui Turnavitu.

Orășenii își dădeau seama că nu se mai găsea nimeni în stare să protejeze Bucureștii. De-altminteri, ienicerii călări străbăteau, necontenit, înarmați, orașul, rotindu-și

ochii crunt și proferînd în dreapta și-n stînga cele mai cumplite amenințări.

Oștirea otomană fusese cantonată la Văcărești. Așa încît caretele, butcile, căruțele, încărcate cu tot ceea ce se putea salva de prin conace și case se îndreptau în partea dimpotrivă. Alții se închideau în hanuri și mănăstiri, ale căror uși și ferestre le zideau, ca să nu poată pătrunde otomanii înăuntru. Iar alții își săpau beciuri și gropi prin grădini și livezi.

Panica, și-așa destul de mare, cresou cînd se află că oștenilor turci li se și distribuise pulberea, pentru ca, în cursul nopții ce urma, să incendieze orașul.

Singura speranță, în această situație disperată, era intrarea în oraș a trupelor chezaro-crăiești (despre care se zvonise că sînt extrem de disciplinate și nu-i vor supăra cu nimic pe locuitori, deși, ulterior, s-a dovedit că lucrurile nu stăteau tocmai așa, ci de foarte multe ori dimpotrivă).

Numai că oastea prințului de Saxa Coburg, atît de mult așteptată, nu se știe de ce, se tîra ca un melc. Realitatea era că, obosită de lupte și dornică de-a evita o ultimă ciocnire, nădăjduind că turcii se vor retrage de bunăvoie, aceasta întîrzia anume să intre în București.

— Trupele lui Saxa Coburg sînt la două sau chiar trei zile depărtare de Capitală. Așa că turcii vor avea destul timp, dacă au poftă, să ne treacă prin foc și sabie și să distrugă orașul ! se căinau orășenii.

S-a păstrat în tradiție și în însemnările scrise cîte ceva despre felul cum dascălul Florea a reușit să salveze orașul. Urmînd aceste tradiții, vom încerca și noi să reconstituim întîmplarea.

Dascălul Florea, chiar și în acele zile de restriște, se povestește că nu-și încetase nici o clipă munca. Trudind pentru cele spirituale, eterne, mai uita, cîte o dată, de cele materiale, zilnice. Deoarece pentru munca lui nu-și precupețea timpul, neglijîndu-și adesea hrana și somnul. (Plăcerea cea mai mare fiindu-i aceea de a-i învăța pe copii. Și tot ce-avea mai bun și mai ales în inimă rezervîndu-le lor). De-aceea și copiii îl iubeau nu

numai ca pe-un învățător, ci și ca pe-un tată. Și-aveau în el o încredere oarbă.

Așa se face că îl ascultaseră pînă și în acea zi atît de încărcată de temeri și-și continuaseră, în liniște, studiul.

În afara zidurilor ce înconjurau biserica se auzeau cai nechezînd, căruțe scîrțîind, glasuri îngrijorate de femei, plînsete de copii.

Ciracii, cu spinările încovoiate, își urmau însă mai departe, încordați și atenți, munca lor în ograda bisericii. Aici, la umbra copacilor stufoși, în anotimpul călduros, ei se îndeletniceau cu traducerea unor texte ținute înaintea ochilor pe niște table mobile de lemn. Penele scîrțîiau. Totul părea tihnit și lipsit de griji. Cu toate astea, o neliniște ascunsă și surdă domnea între toți copiii (mai mici sau mai mari) adunați, ca într-un ciorchine în jurul iubitului lor dascăl.

El însuși, dacă l-ar fi observat cineva cu atenție, își pierdea din cînd în cînd privirile asupra bisericii și chiliilor, pe care se temea că focul le va mistui încă în aceeași noapte.

Trebuia să întreprindă ceva, își frămînta mintea, dar nu știa ce. Dacă în slovele și hrisoavele lui știa să se descurce ca nimeni altul, în viața de toate zilele se simțea neajutorat.

Vocile femeilor și plînsetele copiilor, tot zgomotul acela tulburător de-afară, deși se făcea că nu-l ascultă, îl auzea, sfîșiindu-i inima.

Într-o pauză, unul dintre ciraci îi ceru voie să se ducă și să înnoade o bucată nouă de frînghie pe care o adusese cu sine de-acasă, la frînghia cea veche a clopotului. Aceasta se rupsese și trebuie să fie reparată, pînă-n diseară, cînd se trăgeau clopotele pentru vecernie.

„Frînghia ?... Clopotul ?... Vecernia ?... Dar dacă s-ar trage clopotele mai devreme ?... Aceasta e !..."

În mintea dascălului se aprinsese o scînteie.

Dacă turcii vor bănui ceva și au să cerceteze, s-a sfîrșit cu viața lui. Biserica și școala aceasta vor fi cele dintîi arse.

Dar copiii ? Nu-i pune în pericol și pe copii ? Are el dreptul să le primejduiască viețile tinere pentru gîndul

năstrușnic ce i-a venit ? Dar otomanii din tabăra de la Văcărești sînt hotărîți să nimicească orașul. Biserica și școala oricum vor arde. Iar copiii, a căror răspundere și-o luase, intenționînd să-i ascundă în beciul săpat sub altar, au, oricum, prea puține șanse să fie salvați.

Fața slabă și pămîntie i se trăsese și mai mult decît de-obicei. Ochii, altminteri senini, i se întunecaseră și i se adînciseră în găvanele de sub frunte.

Frînghia fusese înnodată.

— Dascăle, ce facem ?

Copiii, care îl înțelegeau, se prefăceau și ei a nu lua în seamă vîltoarea ce continua să crească afară.

Orașul, zguduit de panica ajunsă aproape la paroxism, fierbea. Numai aici, între zidurile bisericii, ziduri neîntărite, ce nu puteau fi apărate, școlarii și învățătorul lor ședeau, aparent, la fel de liniștiți ca mai înainte, gata să-și reia, după pauză, truda traducerii și a caligrafiei.

— Dascăle, sîntem gata. Începem ?

— Da, dragii mei, începem. Duceți în beciul de sub altar hrisoavele, penele, cernelurile și toate cele necesare pentru scris.

— Începem sau încetăm lucrul ? întreabă copiii, nedumeriți.

Dascălul Florea își frămîntă degetele uscate, pătate de cerneluri. Privirea i-a devenit hipnotică.

— Le-ați dus ?

— Le-am dus !

— Ați astupat beciul să nu se cunoască nimic ?

— L-am astupat. Nu se mai vede nici o urmă.

— Iată, dragii mei, ce m-am gîndit. Să salvăm noi Bucureștii...

— Să salvăm *noi* Bucureștii ?

— Da !

Dascălul le expuse planul. Copiii îl primiră cu entuziasm — așa cum știau să primească niște copii nu numai instruiți în slavonie, ci și crescuți și educați de dascălul Florea — tot ceea ce venea de la el. Acesta îi păstra în școală numai după ce le cunoștea temeinic însușirile, deoarece obișnuia să-și aleagă elevii cu grijă, chiar

dacă aceştia erau lipsiţi de mijloace, orfani sau de prin satele învecinate. Şi îi ţinea în şcoală definitiv, numai atunci cînd se încredinţa că ei corespundeau întru totul. Pe cei săraci, orfani sau aduşi de prin sate, îi întreţineau biserica, şcoala (şi, uneori, pe cei mai înzestraţi, chiar dascălul Florea, din prea puţinele sale venituri).

Îi învăţă ce să facă, arătîndu-le desluşit şi pericolele ce-i pîndeau, sfătuindu-i pe cei mai lipsiţi de curaj să nu se aventureze într-un joc care putea să-i coste viaţa.

Niciunul dintre copii nu ezită. O luară la sănătoasa cît îi ţineau picioarele, răspîndindu-se, cît ai clipi, în toate direcţiile, ca nişte potîrnichi.

Nu trecu mult şi, la toate bisericile Bucureştilor începură să sune, în dungă, clopotele. Aşa cum sunau atunci cînd năvălea o oştire duşmană, cînd se dezlănţuia un incendiu, ori cînd se revărsau apele.

Nimeni, în afară de dascălul Florea şi de copii, nu ştia ce se întîmplă. Cu strigăte de disperare, mulţimea năvălea oriunde credea că poate afla un cît de mic adăpost. Cai, căruţe, butci, caleşti goneau pe uliţe în toate direcţiile. Încotro s-o iei ca să-ţi găseşti salvarea ?

Cerul se împurpura uşor spre asfinţit.

Cei mai mulţi locuitori aşteptau din clipă în clipă năvala turcilor cu săbiile, pistoalele şi făcliile cu care să dea foc oraşului în mîini.

Clopotele sunau, sunau şi dangătul lor părea din ce în ce mai înfiorător.

Zona aceea a oraşului ce se întindea spre Văcăreşti, unde se afla tabăra otomană, se pustiise de oameni. Doar un bătrîn, cu o bărbuţă rară şi îmbrăcat într-un anteriu vechi, călărind pe deşelate un cal răpănos (calul de la sacaua cu care se căra apa la biserica Sfîntul Gheorghe-Vechi) mai se afla pe drum.

Turcii începuseră să se agite. Unii dintre ei, care mai năvăliseră prin ţară, cunoşteau obiceiul pămîntului şi felul de-a se da alarma, la caz de mare primejdie, prin clopotele trase în dungă.

— Ia vezi şi întreabă-l pe bătrînul acela ce se întîmplă ! ordonă comandantul taberei turceşti unui ienicer.

Acesta încalecă, îl ajunge pe dascăl, fiindcă, desigur, aţi înţeles că el era, îi opreşte calul şi, apucîndu-l de gît, îl întreabă :

— Ce se petrece, măi ghiaur, în Bucureşti, de sună în felul acesta clopotele ? Rosteşte adevărul sau...

Dascălul, făcînd pe înfricoşatul, răspunde :

— Ce să se petreacă, luminăţia ta ? Au intrat, cu puţin timp mai înainte, oştile chezaro-crăieşti, în frunte cu prinţul de Saxa Coburg, prin partea cealaltă a oraşului.

— Şi tu de ce fugi ?

— Eu am fost singurul om cu adevărat credincios lui Mavrogheni-vodă şi am venit la voi să-mi daţi ordine.

— Şeitan, diavolul, să te ocrotească, nu noi. Şi zici că sînt mulţi ghiaurii lui Saxa Coburg ?

— Ca frunza şi ca iarba. De cel puţin treizeci de ori mai mulţi decît voi !

— Şi încotro se îndreaptă ?

— Încoace, să vă facă pilaf.

— De-aia sună clopotele ?

— De-aia !

Ienicerul îşi întoarse calul şi se îndreptă în galop spre tabără.

— Ia-mă şi pe mine cu voi, ienicerule ! îi strigă din urmă, dascălul Florea.

— Şeitan să te ia, bătrîne, că noi nu mai avem timp.

Vestindu-l pe comandant de cele aflate de la bătrîn, acesta îşi pierdu capul, şi, convins că peste puţină vreme va fi atacat de trupele lui Saxa Coburg, porunci evacuarea taberei.

Se răspîndise, de data asta, între otomani, o asemenea spaimă, încît, părăsindu-şi corturile, căruţele, depozitele de merinde şi tot armamentul greu, se repeziră la cai. Şi, fiindcă nu aveau cai destui, unii dintre turci fiind pedeştri, încălecară cîte doi şi chiar trei pe cîte-un bidiviu şi, ţipînd ca şi cum ar fi şi fost tăiaţi la gît, se avîntară spre Giurgiu.

Degeaba comandantul, revenindu-şi, încerca să repună în ordine trupele. Debandada intrase în mijlocul lor şi nimeni nu le mai putea stăpîni.

Dascălul Florea era singurul care rămăsese locului, scărpinîndu-şi bărbuţa rară şi rîzînd mărunţel.

Nici praful de pe urma oştenilor turci nu se mai vedea.

Clopotele îşi încetaseră dangătul. Vestea părăsirii oraşului de turci şi a scăpării de primejdie se răspîndi, ca toate veştile, mai repede decît te puteai aştepta.

Oamenii ieşiră afară din pivniţe, din hanuri şi mănăstiri. Îşi deschiseră ferestrele, uşile. Veselia şi bunăvoia, atît de proprii bucureştenilor, se reîntoarseră.

— Dascălul Florea şi copiii din şcoala de la Sfîntul Gheorghe-Vechi au făcut lucrul acesta ? Dascălul Florea ?

Au început să-l firitisească pe dascălul Florea, să glumească şi să rîdă.

Şi rîsul acela fericit a dăinuit prin veacuri. Răsună încă şi astăzi în amintirea noastră.

Dascălul Florea !

Datoria

Cei doi bărbați călări gonesc pe ulițele înguste ale orașului. Din spate îi urmărește o ceată de arnăuți.

Întreaga zi, Bucureștii au fost vînzoliți de neferii domnești. S-au tras focuri de puști și pistoale. Casele — prin multe din mahalalele unde se știe că locuiesc olteni — au fost răscolite. Prevăzători și pățiți, neguțătorii și meseriașii și-au tras obloanele. Locuitorii orașului s-au zăvorît din nou în dosul ușilor și porților, astupîndu-și ferestrele, și au rămas ascunși, mulțumindu-se numai să tragă cu urechea, încercînd să-și dea seama ce se petrece afară, fiind gata totuși, firește, la nevoie, să-și apere familiile, cu ce bruma de arme aveau, sau, în cel mai rău caz, să fugă, să ceară adăpost prin mănăstiri și hanuri.

În cele din urmă s-a aflat. În București se găsesc Tudor și unul dintre panduri lui. Dar nu se știe bine dacă — din ordinul turcesc sau numai din dorința boierilor și domnului — urma ca Vladimirescu, după ce va fi prins, să fie zvîrlit în temniță sau trimis turcilor plocon (ceea ce, oarecum, înseamnă același lucru).

— Pe unde o luăm ? întreabă unul dintre cei doi bărbați fugari.

Drumul însă s-a închis. Un zid înalt cu un acoperiș de olane le-a răsărit în cale. Ceata de arnăuți i-a ajuns.

— Să încercăm să ne croim o potecă prin mijlocul lor !

— Bine, să încercăm.

— Înconjurați-i și luați-i prinși ! ordonă căpitanul de neferi. Sau, la nevoie, omorîți-i. Nu-i nici o pagubă, dacă s-or duce în iad.

Scrîșnind din dinți, Tudor, ca un cosaș vrednic, trîntește din șa pe toți cîți încearcă să se apropie de el. Între aceia pe care i-a răsturnat se găsește și căpitanul. Acesta nu e ucis, dar zace într-un șanț văitîndu-se de șale. În zăpăceala ce se produce, fugarii izbutesc să scape. Căpitanul observă :

— Luați-vă după ei !... Numai doi arnăuți să rămînă cu mine.

Drumul cotește prin vii. O gîrlă micuță, dar zgomotoasă, le taie drumul. Trec dintr-un salt peste ea. Răzbat într-o grădină, apoi din nou într-o uliță. În imediata vecinătate se vede zidul destul de neîngrijit al bisericii Udricani.

Sub bolta masivă a unei case, o poartă mare și grea de lemn, întărită cu drugi, a rămas, nu se știe cum, deschisă.

— Hai să intrăm aici !

Din vii răsună focurile pistoalelor arnăutești.

Urmăriții descalecă. Își ascund caii în umbra zidului și pășesc pe sub boltă. Nimeni nu îi împiedică ; casa pare pustie. Doar, într-o odăiță din fundul curții, lîngă încăperile slugilor, pîlpîie o lumină. Fereastra odăii nu e astupată ca toate celelalte. Și, privind înăuntru, cei doi oșteni zăresc un bărbat, încă destul de tînăr, șezînd la o masă de brad. Bărbatul poartă plete, mustăți și o barbă scurtă, bălaie. Masa de brad, asupra căreia stă aplecat, este încărcată de cărți.

Cel mai înalt dintre cei doi fugari privește îndelung pe bărbatul acesta încă destul de tînăr cufundat în lectură. Lui însuși îi plăcuse nespus de mult să studieze. De altfel, pe vremea cînd fusese în slujba unui condicar la Craiova, visase să se ducă la Viena, la o școală înaltă ; dar viața zbuciumată pe care o trăise nu îi îngăduise să-și împlinească visul.

— Un cărturar, șoptește, cu îngăduință, al doilea fugar.

Încet, primul deschide ușa. Cărturarul nu îl aude. Cu pana înseamnă pe hîrtie ceva. Al doilea, din nebăgare de seamă, a doborît o carte, care se afla pe pervazul ferestrei. Și cartea, în căzătura ei, a pocnit.

— Cine este ? ridică, în sfîrșit, capul bărbatul de la masă.

— Mă cheamă Tudor Vladimirescu și acesta este prietenul meu, Zoican, vorbește cel dintîi, și te rugăm, cărturarule, să ne dai adăpost.

Bărbatul se saltă de la masă. Pe fața lui palidă s-a zugrăvit o imensă mirare.

— Tudor Vladimirescu ? exclamă, bucuros.

Chipul încordat al fugarului s-a luminat.

— Ai auzit de numele meu ?

— Cum puteam, slugere, să n-aud, doar numele domniei tale sună, de la un timp, pe toate buzele, fie că sînt acestea ale prietenilor, fie că sînt ale dușmanilor... Ba mă gîndeam, dacă vrei să știi, ca vara aceasta să vin eu însumi în Oltenia și să te caut. Mi s-a spus însă că ești plecat...

Dincolo de zidurile casei, se aude ropotul amenințător al cailor arnăuțești. Cărturarul se repede afară și închide porțile. Trage drugii de lemn, tocmai cînd tropotul unui cal se oprește la poartă. Și o voce guturală întreabă, cu năduf :

— A cui este casa aceasta ?

— A marii boieroaice Bărcănescu.

— Dar cucoana Bărcănescu mai are o casă !

— Mai are. O are și pe-aceasta.

— Parcă pe-aici... stătea...

— Stătea... Acuma stă cucoana Bărcănescu.

— Și tu cine ești ?

— Eu sînt dascălul Gheorghe Lazăr, învățătorul copiilor cucoanei Bărcănescu.

— Boierii nu-s acasă ?

— Nu, au plecat cu slugile la moșie.

— Cine păzește casa ?

— Eu singur.

— Și n-ai văzut sau n-ai auzit cumva doi călăreți pe cale ?

— N-a trecut nici o umbră de om, de peste două ceasuri.

— Nu minți ?

— Dă-mi pace, arnăutule ! Nu-mi arde mie de călăreți, bombăne Lazăr.

— Dascăl năuc... adaugă glasul. Ce te-aș plesni cu biciul, de nu ai fi în slujba Bărcăneștii...

Trage apoi un blestem și o înjurătură. Și trapul se îndepărtează.

— Îți mulțumim, dascăle Gheorghe Lazăr, îi strînge Tudor mîna cărturarului, cînd acesta se întoarce în odaie.

— Luați loc ! Ne-om odihni la noapte tustrei, care pe laviță, care pe jos, cum om putea. Vedeți bine că nu mai puteți pleca. Iar domnia ta nu ai pentru ce să-mi mulțumești, slugere Tudor. Ba, mai degrabă, aș îndrăzni să-ți spun că este datoria mea să-ți mulțumesc, fiindcă mi-ai călcat pragul.

— Nu-nțeleg, dascăle, prin ce-aș putea să merit atîta cinste din partea dumitale.

După ce își îndeasă cu tutun o lulea de lemn încovoiată, dascălul Lazăr se așază pe laviță, lîngă oaspeții săi.

— Am venit, aici, în Țara Românească, începe el să spună, fiindcă aveam o datorie... O mare datorie... slugere Tudor.

— Ce datorie, dascăle ? întreabă, curios, Tudor.

Flacăra lumînării care, înfiptă într-un sfeșnic sărac de piatră, arde între cărți, pe masă, aruncă pe chipul dascălului niște sclipiri ciudate.

— Neamul acesta al nostru pare a fi uitat că are o origine-naltă. Că dacii cei viteji și romanii cei înțelepți și puternici îi sînt vrednici strămoși. Și că menirea lui este de-a viețui aici, lîngă Dunăre, în toată libertatea.

Tudor s-a ridicat în picioare, și, după obiceiul lui, se plimbă cu pași mari, prin odaie.

— Așa, ai deplină dreptate, dascăle.

— Într-o epocă de înaintare, cum e aceasta pe care o trăim, continuă dascălul, limba română este disprețuită de boierii cei mari.

— Și nu numai de fanarioți, ci și de cei români !

— Boierii, în sindrofii, nu se maimuțăresc decît pe grecește, și, chiar cînd vorbesc românește, stîlcesc sărmana limbă de n-o mai înțelegi.

În casă se făcuse prea cald. Tudor deschide fereastra. Aerul rece, proaspăt, al nopții, pătrunde în odaie, umflînd perdelele.

— Neamul acesta, al nostru, ca toate celelalte, trebuie să aibă și el dreptul să meargă pe calea progresului. Pentru aceasta are însă nevoie de o conștiință puternică, urmează dascălul. Conștiința se luminează prin cultură. Dar numai prin cultură în limba strămoșească, înțelegi slugere ?

— Înțeleg, dascăle.

— De altfel, visul cel mai drag al tuturor românilor a fost, dintotdeauna, în afară de libertate și dreptate, înflorirea graiului curat și fără neghină al limbii românești... Înflorirea gîndirii noastre proprii...

— În ce ogor, cărturarule Lazăr ?

— În ogorul său cel mai spornic, slugere, școala...

— Adevărat, cîți dintre fiii poporului, din care mulți s-ar fi ales în frunte la-nvățătură, prin rîvna și însușirile lor — nefiind o școală mai de seamă în limba românească — nu sînt siliți și osîndiți să orbecăie veșnic prin negura neștiinței ? grăiește tare Tudor. Numai că eu știu încă una mai mult, dascăle Lazăr. Cartea este bună, nu spun. Și limba la fel. Dar ceea ce apasă pe cei de jos, în primul rînd, e asuprirea boierilor români, greci și de toate neamurile, și a domniei fanariote, în slujba turcilor. Eu cred că numai azvîrlindu-i pe toți aceștia de pe umeri, vom răsufla noi liberi...

— Una fără de alta nu este cu putință, slugere Tudor, oftează dascălul.

Tudor se plimbă prin odaie neliniștit, cu mîinile la spate. Se apropie de fereastră și trage cu nesaț aerul rece în piept.

— Dascăle Lazăr, urmează el, cred că lupta domniei tale o deschide pe-a noastră... Sau, oricum, o ajută !

Gheorghe Lazăr își aprinde tutunul din lulea. Este emoționat.

— Pământul acesta a fost năpădit de buruieni netrebnice și mărăcini păgubitori, iar noi, amîndoi, fiecare cu uneltele lui, va trebui să-l curățăm! glăsuiește rar Lazăr.

Tudor îl ațintește pe cărturarul firav, dar plin de însufleţire, cu încredere, în ochi.

— De cum te întîlnii, mărturisește el, simţii că-mi vei fi frate, învățătorule!...

Un fluture de noapte de forma unei inimi pătrunde în odaie și se rotește în jurul lumînării. Peste cam două ceasuri o să se facă ziuă.

În depărtare, arnăuții și-au reînceput goana. Trag cu pistoalele.

— Și eu mi-am dat seama că-mi vei fi ca un frate, chiar înainte de-a te-ntîlni. De-aceea și doream să-ți mulțumesc domniei tale și să-i mulțumesc soartei că, pe neașteptate, mi-ai călcat pragul... Și să știi, pe toți cîți te ascultă și te urmează îi voi socoti, de astăzi înainte, ca pe niște frați ai mei!...

— Îți mulțumim din inimă, dascăle, însă acuma va trebui să plecăm! Pînă nu se face ziuă.

— Nu înainte de a vă da niște veșminte și două pelerine dintr-ale mele. Cam ponosite și peticite, ce e drept. Dar învălindu-vă în ele, vă veți putea strecura, nebănuiți de străji, prin tîrg și veți putea ieși pe porți.

Tudor începe să rîdă.

— Nu te supăra, dascăle. Ești foarte bun. Dar mi-ar fi nu știu cum să-mi îmbrac, în locul pantalonilor mei albi, oltenești, și a minteanului acesta cu găitane, niște straie nemțești. Și, afară de asta, continuă el, văzîndu-l pe dascăl că s-a mîhnit, nu de straie am eu nevoie, ci de fierbintea inimă a domniei tale, s-o țin lîngă a mea.

Gheorghe Lazăr s-a înseninat din nou.

— Ia-o, ți-o dăruiesc. Să bată împreună. Deoarece pentru sărmanul nostru neam urgisit bat ele amîndouă.

— Tare aș dori să te mai întîlnesc, dascăle, și să mai stăm de vorbă.

— Aceeași dorință o am și eu, slugere.

Zoican a hrănit, între timp, caii și i-a înșeuat.

Lazăr deschide poarta. Cei doi fugari încalecă.

— Pornim ! rostește Tudor. Rămîi cu bine, dascăle.

— Mergi sănătos și cu izbîndă, slugere.

Caii pleacă în galop, răscolind pietrele și praful drumului.

În zare, către palatul domnesc, cerul s-a împurpurat.

Mugur, Mugurel

Pămîntul — ușor zbicit de vînțulețul cald ce suflă neîncetat de trei zile — miroase a primăvară.

Mugurii pomilor au început să se umfle. Prin grădini gospodarii au săpat pămîntul înțelenit și se pregătesc să-l semene.

Cerul scînteiază sărbătorește și toate clopotele Bucureștilor — în afara celor de la mitropolie — trase de cetele de băiețandri, care au năvălit încă din zorii zilei prin biserici și mănăstiri, sună asurzitor.

În tabăra de la Cotroceni, Tudor a poruncit orînduirea, în formație de marș, a panduriloi.

S-au ales dintre ei aceia care au cele mai frumoase și mai bine întreținute veșminte, de-o parte cei cu poturi și mintene de postav cafeniu, de alta, cei îmbrăcați în alb. Pentru a face o cît mai bună impresie asupra bucureștenilor, Tudor a poruncit ca aceia care se bucură de o îmbrăcăminte mai acătării, dar nu au în schimb puști, pistoale sau săbii, ci numai furci, lănci și topoare, să ia cu împrumut armele de la ceilalți.

Tunurile, reparate de Gheorghe Lazăr și de elevii lui, și puse în stare de a funcționa, lucesc de parcă ar fi noi.

De altfel, toți elevii dascălului Lazăr s-au strămutat din școala de la Sfîntul Sava, aici, în tabără.

Unul dintre ei, Petrache Poenaru, lucrează chiar în secretariatul de taină al lui Tudor. Alți doi sînt de asemenea grămătici. Iar toți ceilalți au fost împărțiți de

Lazăr, unii pentru împlinirea anumitor treburi cu caracter ingineresc (măsurători, trasări de șanțuri, clădiri de metereze sau fortificații), alții la conducerea atelierului de reparat arme și, în sfîrșit, alții fie la calcularea tragerilor pe cîmpul de instrucție, fie ca dascăli ai acelor panduri care vor să învețe cititul, socotitul, istoria și geografia patriei.

Tudor însuși s-a îmbrăcat astăzi în straiele cele mai bune : o dulamă cafenie, închisă în bumbi de argint și cu chepcenul albastru deasupra. Peste pletele castanii, lucioase, poartă căciula de hîrșie obișnuită, înaltă și cu fundul din postav alb.

Sabia, bine ascuțită de unul dintre elevii lui Lazăr, și-o ține agățată cu o curea, pe sub chepcen, la șold.

Nu mai departe decît aseară, pe cînd se sfătuia în cort cu Ilarion — devenit de curînd episcop — dascălul Lazăr i-a cerut îngăduința să intre.

— Măria ta !... i-a spus el, pășind cu sfială ca întotdeauna sub cort.

Lui Tudor nu-i plăcea să i se spună astfel.

S-a ridicat în picioare și i-a ieșit în întîmpinare.

— Rogu-te, dascăle, să nu-mi mai spui «măria ta».

Întreaga tabără vuia de glasurile bucuroase și pline de speranță ale pandurilor care intonau în cor : «Mugur, mugurel»... vestitul cîntec al revoluționarilor de la 1821, alcătuit, ca mai toate cîntecele din acea vreme, de bătrînul lăutar Niță Băloi.

Mugur, mugur, mugurel,
Mugur, mugurel,
Ia fă-te mai măricel,
Mugur, mugurel,
Că ne-am săturat de iarnă,
Mugur, mugurel,
Și de greutăți în țară,
Mugur, mugurel.

Dascălul Lazăr, firav, uscățiv, îl privea pe Tudor cu o nețărmurită dragoste.

— Și atunci... cum să mă adresez..., măria ta ?

— Adresează-te : «slugere», la fel ca și-nainte, și-așa cum îmi spun prietenii apropiați, că doară și domnia ta faci parte dintre ei. Dar ce se întîmplă ?

— Mai întîi, am aflat, prin mijlocirea unuia dintre școlarii mei, fiul neguțătorului Tell, că ticălosul Bimbașa Sava face stricăciuni podurilor, ca să nu poată trece mîine peste Dîmbovița oastea pandurilor !...

— Fii liniștit, dascăle Lazăr, de ce le este frică tot n-au să scape. Mîine de dimineață intrăm în București, oricîte piedici ar încerca să ne pună în cale și Sava, și boierii...

— Al doilea, a urmat Lazăr, din Transilvania...

Dar n-a apucat să-și isprăvească fraza și s-a oprit, rămînînd cîteva clipe cu ochii pierduți în zare, încercînd să prindă înțelesul acelor cuvinte din cîntecul revoluționarilor, pe care încă nu avusese prilejul să le asculte.

Bate-i, doamne, pe ciocoi,
Mugur, mugurel,
Cum ne bat și ei pe noi,
Mugur, mugurel,
Cînd ciocoiul e-n putere,
Mugur, mugurel,
Ne strivește în picere,
Mugur, mugurel,
Ne înjugă ca pe boi
Mugur, mugurel,
Și ne tunde ca pe oi,
Mugur, mugurel,
Din cîmpia românească,
Mugur, mugurel,
Piere floarea vitejească,
Mugur, mugurel...

— Nu vrei să-ți termini vorba ? a întrebat, nerăbdător, episcopul Ilarion, care mai ascultase cîntecul. Ce vești ți-au mai sosit din țara domniei tale ?

Auzind cuvintele episcopului, Lazăr a tresărit și i-a grăit cu mustrare :

— Țara mea este și-a celor de-aici, după cum țara celor de-aici este și țara mea, căci toți, laolaltă și cu moldovenii, sîntem români...

— Asta e drept, așa e, a încuviințat Tudor. Sau, mult mai bine zis, așa ar trebui să fie... Dar nu vroi să te necăjești, dascăle. Episcopul Ilarion nu gîndi să te supere. Știi bine cît ține la domnia ta și cît te prețuiește. Cuvîntul «țară» îl rosti doar așa, cum ar fi spus «pe meleagurile domniei tale»...

— De bună seamă că numai în acest chip trebuiau primite cuvintele mele, recunoscu, roșindu-se, episcopul. Și, totuși, ce vești ai mai primit din Transilvania ?...

— Fratele meu mi-a trimis o scrisoare. Zice că-n Transilvania oamenii sînt încredințați că, îndată ce vei isprăvi, domnia ta, Tudore, cu boierii din Țara Românească, te vei urca în sus, pe Olt, pe la Boița, să le aduci și lor dreptatea contra domnilor nemeși și slobozenia nădăjduită. Iată !... Și Lazăr, desfăcînd scrisoarea, i-o arătă lui Tudor. Zice fratele meu că unul, Adam Bedie, din Sulighete, de la Hunedoara, umblă peste podișul Transilvaniei și, unde întîlnește mai mulți țărani, scoate din șerpar o țîdulă, pe care le-o citește. Privește și copia țîdulei. «Se face înștiințare, în țara de dincolo, că s-a ridicat un crăiuț, cu numele de Todoraș. Întîi, cu puțină oaste ; dar, din zi în zi, oastea sporește mereu. Norodul tot ține cu el, că vrea să facă dreptate. Și de-o sfîrși cu bine lucrul acolo, în Țara Românească, pînă-n Paști o da și-ncoa !...»

— Să se-mplinească totul cu bine, dascăle !

— Iar la Sîngătin, oamenii au fost chemați cu clopotele ca-n vreme de răscoală...

— Auzi ?... Auzi ? se minunează Ilarion.

— Și unul, Toma Voina, a spus că, de cum vei ajunge domnia ta în Transilvania, el va fi cel dintîi care te va urma. Iar oamenii au strigat cu toții că nimeni nu va lipsi atunci să nu-i dea ajutor crăiuțului lor Tudor...

— Tuturor celor cu inima curată, fapta le va ajuta la împlinirea gîndurilor, mai spuse Ilarion.

Tudor l-a cuprins pe învățatul său prieten transilvănean pe după umeri.

— Nu vom uita, niciodată, dascăle Lazăr, i-a grăit el, și nici norodul nu va uita că, înfruntînd toate greutățile, ai pornit, cu dragoste și sîrg, din ținuturile de peste munți, luînd-o de-a lungul Oltului, cu cartea-n mîna dreaptă. Și, așa cum Negru Vodă din poveste și-a ținut sabia, tot astfel ai descălecat și domnia ta cu cartea în Țara Românească, s-o scoți din beznă, prin lumina învățăturii, ca să se-așeze la loc de cinste în rîndul popoarelor de seamă ale lumii.

Chipul uscățiv al lui Lazăr s-a îngălbenit de emoție.

— Măria ta... Slugere... Este prea multă și prea nemeritată cinste... Ce Negru Vodă, eu, un biet amărît dascăl cu straiul peticit ?...

— Dar dascălul acesta cu straiul peticit a trezit sufletele, făcîndu-i pe cei de-aici să-și prețuiască limba și să fie mîndri că se numesc români...

— Măria ta... Slugere...

— Într-un anume fel, așa cum ți-am mai spus, ne-ai deschis calea nouă, celor îmbrăcați în cămașa morții, care ne ridicarăm cu armele, ca să înlăturăm, pentru totdeauna, rușinea de a fi jefuiți, urgisiți, înjosiți și călcați în picioare, în însăși casa noastră...

— Iar eu... eu n-am făcut altceva decît am răspuns unei chemări a neamului... Atîta tot...

— Atîta tot ? După izbîndă, acestui dascăl plin de merite și modestie, ne gîndim, făgăduiește Tudor — nu-i așa, frate Ilarioane ? — să-i dăm în samă nu numai dregătoria școlilor, ci și toate treburile culturalicești din țară.

— Măria ta... slugere, să nu mai vorbim despre asta. Mie încredințează-mi, dacă mă socotești vrednic, doar tipăritul cărților în limba românească și lasă-le altora dregătoriile...

— Numai că, pînă una alta, să nu ne pierdem cu gîndul în visări îmbietoare, iubite dascăle, ci să ne îngrijim ca noii sosiți din Transilvania să fie găzduiți, ospătați și îmbrăcați în haine ostășești, așa cum se cuvine.

— Alerg, alerg... și-a luat îndată seama Lazăr.

— Dascăle, dascăle,... a murmurat în urma lui, surîzînd, Tudor.

— Dascăl fără de arginți, a recunoscut Ilarion. Numai inimă și suflet. Nimic pentru el, totul pentru țară. Parcă ați fi gemeni. Inima Transilvaniei și inima Olteniei, înflăcărate de aceleași năzuințe românești, au ajuns să bată alături...

— Și inima Moldovei bate la fel! A tuturor românilor...

— A tuturor iubitorilor de adevăr și dreptate bate la fel!... Și toți, în aceeași măsură, vor trebui să-și recîștige drepturile!...

Alaiul, avîndu-l în frunte pe Tudor călare, înaintează cu voioșie, spre București.

Clopotele bat. Un pandur, trimis înainte, se întoarce în grabă și vestește că, la bariera Podului Calicilor, s-a strîns norodul ca frunza și ca iarba, și-l așteaptă pe Tudor, intonînd cîntecul revoluționarilor.

Într-adevăr, de departe, răsună murmurul și zvonul abia înțeles al mulțimii :

Ciocoiul e-nveninat,
Mugur, mugurel,
Unde prinde tot stîrpește,
Mugur, mugurel,
Floarea, iarba nu mai crește,
Mugur, mugurel,
Bate-i, doamne, pe ciocoi,
Mugur, mugurel,
Căci e chin și-amar de noi,
Mugur, mugurel,
Căci e chin și-amar de noi,
Mugur, mugurel.

Pe măsură ce trece timpul, cerul e din ce în ce mai albastru și mai strălucitor. Pașii celor două mii de panduri bine instruiți în tabără de căpitanii lor, călcînd la unison, răsună pînă hăt departe, de parcă ar fi pașii unui singur uriaș. Cei cinci sute de călăreți, cu chivăre lucitoare și sulițe, jucîndu-și în frîie caii, sosesc pe urma lor.

De cum ies din temeiul pădurii și ajung la barieră, mulțimea izbucnește în urale. Tudor descalecă. Scoate din săculețul de piele galbenă de capră (cusut de mama sa) de la oblînc o pîine mare, rotundă, proaspătă, aurie, plăcut mirositoare. Și așa, cu pîinea în mînă și sabia la brîu, deschide drumul pandurilor prin mulțime.

— Trăiască domnul Tudor din Vladimiri ! strigă în delir cavafii, tabacii, făinarii și toți ceilalți meșteșugari, micii negustători și cărturari de toată mîna, bătrînii, femeile și copiii.

Clopotele bat și Tudor — avîndu-l, în dreapta, pe episcopul Ilarion, și în stînga, pe vechiul său tovarăș de arme Zoican, urmat de Gheorghe Lazăr, Petrache Poenaru, căpitanii Cioranu, Iancu Jianu, Milcomete, Enache și alții — răspunde din toată inima mulțimii care îl întîmpină cu entuziasm nestăvilit, îl slăvește și însoțește gălăgioasă alaiul.

Flori timpurii, culese de copii și tineri din pădure — mai ales ghiocei și violete — însă și altele, dintre cele crescute cu grijă de gospodine în ghivece păstrate la căldură în timpul iernii, i se aruncă în cale.

Nu e pandur sau arănut (din cei care au trecut de partea domnului Tudor), care să nu poarte la chivără sau la căciulă, la armă sau la piept, o floare, dată de vreo copilă frumușică sau o nevastă, uneori împreună și cu o sărutare.

Steagul albastru, cu ciucuri, fîlfîie glorios.

Și clopotele sună, sună — vestind intrarea pandurilor în București.

Deoarece știe că podurile de peste Dîmbovița au fost stricate de Bimbașa Sava, sluga dușmanilor, slugerul dă poruncă alaiului să se îndrepte spre mitropolie.

— Acolo să se citească proclamația, în auzul boierilor și preasfințitul mitropolit Dionisie să slujească !

Numai că, ajungînd alaiul în dreptul crucii de la poalele dealului, arnăuții lui Sava se pornesc să tragă cu puștile în văzduh, în semn de amenințare.

— Pe ei... Pe ei, vînzătorii ! se înfurie mulțimea.

O ceată de băieți, fii de meșteșugari, negustători și chiar de boiernași bucureșteni, apucînd fiecare de pe

unde poate bucăți de lemn și pietre, încep să zvîrle cu ele, mînioși, către mitropolie.

— Slugere, dă-ne voie să pornim noi atacul ! îi cer îngăduința doi dintre căpitani, Jianu și Mîlcomete.

Iar clopotele de la bisericile și mănăstirile Bucureștilor, trase de băiețandrii din oraș, nu încetează să sune.

— Pînă într-un ceas am trecut, ca nimic, peste ziduri... mai spune Iancu Jianu.

— ...și ți-l aducem pe Sava peșcheș ! încheie Mîlcomete.

Pandurii freamătă. O ură fără de seamăn împotriva boierilor îi bîntuie pe toți.

— Vînzători ticăloși !... Slugi fără de rușine !... Vipere otrăvite... Trebuiesc nimiciți... Și călcați în picioare... Să-i răpunem pînă la unul !...

Mulțimea s-a înfierbîntat. Un semn dacă ar face Tudor și totul s-ar preschimba într-un măcel.

În clipele acelea, Ilarion înalță cîrja episcopală. Rubinele și diamantele de pe mîner scînteiază într-un mănunchi de foc.

— Mitropolia nu trebuie sub nici un chip lovită ! rostește el, sonor.

— Dar, de pe zidurile ei, s-au tras focuri de pușcă ! se împotrivește mulțimea. Să răspundem la fel...

Episcopul se întoarce :

— Tudore, îl sfătuiește el, încrede-te în mine. Nu-i bine și-nțelept să-ți începi stăpînirea asupra Bucureștilor prin vărsare de sînge. Și-așa dușmanii ți-aduc mereu învinuirea că ești prea crud și că nu-i ierți pe panduri cînd nesocotesc legea.

Tudor s-a făcut palid. Privește încruntat către mitropolie.

— Of, Ilarioane, Ilarioane ! geme el din rărunchi. Tot tu mă sfătuiși și mai acu o lună să nu-i jupoi de piele pe divăniți. Și nu putui să fac, precum făgăduisem, din pielea lor douăsprezece perechi de opinci pentru panduri mei. Și iată-i că fugiră cei mai mulți dintre ei. Și astăzi, tot tu mă-nveți să nu-l lovesc pe Sava, cum cere, vezi și tu singur, norodul.

— Iartă-i încă oleacă. Să te întemeiezi. Peste puțină vreme ai să-l poți pedepsi pe Sava. Și nu numai pe el...

— De n-ar fi turcii la Dunăre și nu m-aș teme să n-aduc ponos țării, zău, Ilarioane, că nu te-aș asculta...

Episcopul răsuflă ușurat.

— Bine faci că m-asculți. Ai să te-ncredințezi...

Între timp, orele trecuseră. Se apropia amiaza.

— Și-acum ce facem? Ce hotărîre iei? întrebă Zoican.

Tudor își ia privirea de pe mitropolie.

— Ne așezăm în casele boierilor fugiți, cum a fost hotărît dinainte! Și restul poruncilor le veți primi la vreme.

Panduriі pornesc în frunte cu ceaușii să-și caute gazdele. Dintre ei nu rămîn locului decît foarte puțini, și anume doar aceia care urmează să-i însoțească pe căpitani la toate răspîntiile orașului, acolo unde aceștia trebuie să citească ultima proclamație a lui Tudor, dată în Cotroceni.

Din mijlocul mulțimii, în momentul acela, se rup patru bărbați (unul foarte bătrîn) și cinci-șase femei.

Cad la picioarele lui Tudor.

— Ridicați-vă! le poruncește el.

Oamenii însă, învățați să se prosterne în fața tuturor boierilor și dregătorilor țării, nu se învoiesc decît cu chiu și vai să se ridice, și numai la îndemnul episcopului, al lui Lazăr și al lui Iancu Jianu.

Tudor însuși îl ajută pe bătrîn să se scoale din tină.

— Fraților, îl îndeamnă el. Spuneți ce-aveți pe suflet.

— Mie, plînge bătrînul, aflînd marii boieri că fiul meu ține cu Adunarea, mi l-au luat. Și, învinuindu-l că e răzvrătitor, l-au biciuit pînă ce l-au ucis.

— Pe mine, Bimbașa Sava, tot din aceeași pricină, mă jefui, de nu-mi rămase decît sufletul.

— Iar mie, se jeluie o mamă, arnăuții mi-au răpit cele două fiice, una de doisprezece și alta de treisprezece ani. Și-acu' s-a auzit c-ar fi fost duse în tabăra lui

Sava. Şi-acolo, numai în cămaşă, sînt silite să joace şi să cînte ca să-i înveselească pe arnăuţi.

— Scapă-ne de dureri !... Lecuieşte-ne rănile şi te-om sluji pînă la moarte !...

Tudor, cu fiecare nouă vorbă ce o ascultă, simte că inima îi sîngerează mai mult.

Pentru oamenii aceştia chinuiţi se ridicase. Şi fiecare din ei numai în el nădjduiau.

— Înfăţişaţi-vă mîine, cu jalbele ; daţi-le acestui tînăr grămătic, răspunde el, arătîndu-l pe Poenaru. Şi ne vom strădui să facem dreptate !...

— Te binecuvîntez, ca pe feciorul meu ! zice bătrînul, căzînd iar în genunchi.

— Îţi dorim să izbîndeşti, maică, adaugă şi femeia.

— Îţi dorim să izbîndeşti, să te întăreşti şi să ne luminezi !... glăsuiesc oamenii.

Clopotele sună. Preoţii, din porunca lui Ilarion, şi-au început, la toate marile răspîntii ale Bucureştilor slujbele. Căpitanii pandurilor şi toţi grămăticii lui Tudor citesc :

«Fraţilor ! Cîţi n-aţi lăsat să se stingă în inimile dumneavoastră sfînta dragoste cea către patrie, aduceţi-vă aminte că sînteţi părţi ale unui neam şi că, cîte bunătăţi aveţi, sînt răsplătiri din partea neamului către strămoşii noştri pentru slujbele ce au făcut...»

Strigăte de bucurie răsună pretutindeni din cantonamentele pandureşti. Cîntecele alcătuite de Niţă Băloi umplu cu larma lor toată cetatea urmaşilor lui Bucur.

«Să ne unim dar cu toţii, mici şi mari, şi, ca nişte fraţi, fii ai unei maici, să lucrăm cu toţii împreună, fieştecare după destoinicia sa, pentru cîştigarea şi naşterea a doua a dreptăţilor noastre !»

Clopotele bat. La răspîntii, locuitorii Bucureştilor ascultă proclamaţia, întrerupîndu-i însă destul de des pe căpitani şi grămătici cu uralele lor :

— Trăiască Domnul Tudor din Vladimiri !... Trăiască Adunarea Izbăvitoare ! Trăiască oastea pandurească ! Trăiască slobozenia !... **Trăiască !...**

Fulgere îndepărtate

Garda prințului Ipsilante — formată numai din tineri cu ochii sclipind de fanatism și îmbrăcați în uniforme negre — s-a înșirat pe două rînduri, de-a dreapta și de-a stînga scării de la intrarea palatului de vară al marelui ban Ghica.

Ofițerul care-i comandă se află în capătul din dreapta al coloanei. Numele lui e Caravia. Este un bărbat foarte voinic, însă cu chipul buhăit de băutură și căruia vîntul îi flutură pulpanele mantiei și mănunchiul de pene galbene de la coiful de bronz.

De altfel, vremea s-a stricat. Cerul este acoperit de nori și vîntul șuieră înverșunat, ca toamna.

Deodată, osteanul din postul de observație al străjii anunță că Tudor și suita lui au trecut gîrla Colentinei, prin vad, și vin către palat.

— Mavrofori, drepți! comandă Caravia, cu voce ascuțită.

Trîmbițele sună. Tobele bat mărunt. Și tinerii oșteni scoțîndu-și săbiile le prezintă pentru onor.

Chipurile lor par cioplite în piatră. Cei mai mulți dintre acești tineri au fugit cu neînchipuite greutăți din Grecia, ca să se înroleze în «batalionul sacru», a cărui deviză este: «Libertate Eladei sau moarte!»

Acum vine rîndul pandurilor. Înveșmîntați în haine oltenești, albe, cu găitane cafenii și cu căciuli negre pe cap, pandurii sosesc în trapul vioi al cailor. Fac mai întîi un măiestrit ocol și își așază caii în rînd, în dreptul mavroforilor.

— Descălecați ! ordonă căpitanul Mihai Cioranu.

Pandurii se zvîrl de pe cai și, ridicîndu-și palele, rămîn înțepeniți.

Între rîndurile pandurilor și acelea ale mavroforilor a rămas o cale largă cam de trei metri. Prin acest spațiu liber, trece întîi Tudor, călare pe armăsarul său, Aripaș. Pe urmă, huruind, vine butca lui Ilarion.

Tudor sare din șa. Coboară și episcopul. Descalecă polcovnicii și căpitanii. Toți se strîng lîngă sluger.

La baza scărilor, se află cei doi prinți, frați ai lui Ipsilante, un general și un polcovnic. Vîntul șuieră, smucind cu și mai multă îndîrjire pulpanele mantiei lui Caravia care, scrîșnind din dinți, se jură că se va răzbuna cîndva pentru umilința aceasta de a fi fost silit să dea, cu mavroforii lui, onorul... unui om de țară valah.

Norii, împinși de vînt, deschid pentru cîteva clipe o poartă soarelui, lăsînd ca palele pandurilor și săbiile mavroforilor să ardă în lumină.

Un cal nechează scurt.

După ce s-a sfîrșit salutul, cei doi frați ai lui Ipsilante se îndreaptă spre Tudor și Ilarion și îi poftesc să intre. Îi urmează generalul, polcovnicii și căpitanii.

Conduși cu o mulțime de reverențe și complimente, cei doi bărbați urcă, la început, pe scara de la intrare și apoi pe o alta din interiorul casei.

Tudor, drept ca un brad și cu grumazul vînjos, îmbrăcat în chepcenul albastru, calcă pe trepte cu pasul lui semeț.

— Bine ai venit, slugere, îl salută amabil, pe grecește, din capul de sus al scării, Alexandru Ipsilante.

Tudor, deși cunoaște greaca, tot astfel cum știe nemțește, sîrbește și turcește, îl lasă pe Ilarion să-i traducă salutul.

Urcă, mai departe, liniștit, scările și, cînd ajunge sus, îi răspunde lui Ipsilante pe românește :

— Bine te găsii, prințule !

— Nu știi grecește, slugere ? îl întreabă, intrigat, Ipsilante, în timp ce-l conduce în salon și îi îmbie un jîlț. E limbă diplomatică. Și nu-mi închipui vreun om de seamă în această țară care să n-o cunoască.

— Ba o cunosc, cum de nu, recunoaște pandurul, așezîndu-se simplu pe un scăunel plușat și lăsîndu-i jilțul îmbrăcat în catifea roșie — unde îl îmbiase Ipsilante să stea — episcopului Ilarion. Numai că mă gîndii c-așa e cuviincios din partea mea să-ți răspund, în țara unde bunicul și părintele alteței tale, și alte rubedenii s-au străduit să dobîndească scaunul domnesc, și unde alteța ta ai trăit o bucată de timp...

Prințul îl ascultă pe Ilarion traducîndu-i. Își răsucește puțin gîtul în gulerul înalt și tare al uniformei negre de comandant suprem al Eteriei (uniformă tăiată în curmeziș de o eșarfă, pe care sînt brodate cu fire de aur două oase încrucișate, craniul unui schelet și deasupra o cruce) și rîde stînjenit :

— Bine, dar elina este nu numai o limbă diplomatică, ci și cea mai de seamă limbă a lumii.

Feciorul, cu dulceață și apă proaspătă, se apropie de Tudor, întinzîndu-i tablaua.

Acesta îl refuză.

— Fiecare din noi are dreptul să creadă că limba cea mai de preț a lumii este aceea pe care a-nvățat-o la sînul maicii sale... Dar să lăsăm aceste toate, prințule, și să vorbim mai bine de treburile noastre. Pentru ce m-ai poftit ?...

Cu toții se simt intimidați în fața acestui bărbat mîndru, care spune pe șleau tot ceea ce gîndește.

— Doream să știu... grăiește Ipsilante, vizibil indispus, cum privești Eteria ?...

Nervos, prințul își mîngîie mustața și barbișonul tăiat în furculiță, pe care frizerul său i-l potrivește cu grijă în fiecare zi.

Vîntul s-a întețit și suflă în rafale, aducînd cu el praf. Feciorul vrea să servească vinul. Dar prințul Cantacuzino — care de asemenea se află de față — îi face semn să mai întîrzie.

— Și dacă ești cu noi ? adaugă Ipsilante.

— Îngăduie alteța sa, întreabă Tudor, să-i dau răspunsul tot în limba română ? Deoarece așa-mi pot eu mărturisi gîndurile mai limpede...

Ipsilante ridică mîna stîngă. (Mîna dreaptă îi lipsește). Și glăsuiește rece :

— Poți să vorbești cum vrei !...

— Planul urzit de eteriști, cu țelul slobozirii pămîntului elin de sub călcîiul turc, mi se pare măreț ! mărturisește Tudor. Și, drept să spun, adineauri sosind și văzîndu-i pe mavrofori, mă cutremurai, prințule. Atîtea suflete curate s-au adunat aici, fără precupețire, și nu pentru petrecere, ci pentru moarte !...

Prințul se înviorează. În cameră se produce mișcare. Iar Cantacuzino îi face semn aghiotantului său, prin ușa întredeschisă, că poate da ordinul să se servească vinul.

— Tot așa și pandurii noștri, pentru sărmana țară !... mai glăsuiește Tudor. Numai că noi, să ne ierți, prințule, mai avem niște gînduri...

— Ce gînduri mai aveți ? se miră Ipsilante.

— Norodul e sătul, pînă peste cap, de povara urgiei boierești...

Lui Ipsilante nu-i prea este pe plac felul de a vorbi al lui Tudor. Așa că-l întrerupe :

— Nu despre asta-i vorba !... Ci despre ce ne doare...

— Pe noi, vechii lăcuitori ai țării, ne doare totul. Și turcul... Și despre ce-ți spusei...

— Căpitanul nostru Iordache ne-a dat asigurări că, printr-un legămînt, pe care l-ați făcut împreună, ai jurat să ne-ajuți, schimbă cursul discuției Ipsilante.

Tudor își umflă pieptul.

— Am jurat să v-ajut să treceți Dunărea către patria voastră, ca să luptați acolo, așa cum ne-ai rugat și cum făgăduiai în proclamațiile către români. Și asta o voi face. Îmi voi păstra cuvîntul, dîndu-vă ocrotirea pandurilor, zaherea cîtă vreți și vite de povară.

— Nu vrei să-ți unești forțele cu oastea Eteriei ? Noi te putem oblădui !...

Tudor zîmbi trist.

— Așadar, iată gîndul adînc al domniei tale. Numai că nouă, prințule, să ți-o spun verde, ne place să ne oblăduim noi înșine, în orice împrejurare.

— Și țarul ne va trimite o oaste de șaptezeci de mii de oameni... se laudă Ipsilante.

— Țarul nu va putea trimite nimic, chiar dac-ar vrea — se îndoiește Tudor — fiindcă vor sta împotrivă

Englitera, Austria și Franța. Uiți oare, prințule, că țarul le-a jurat celorlalți monarhi europeni să nu dea sprijin nici unei revoluții ?

— Deci nu crezi, slugere, în biruința noastră ?

— Nu cred în năluciri și-mi place să privesc adevărul în față.

— Și care este adevărul, după domnia ta ?

— Adevărul este că, în afară de «batalionul sacru», oastea Eteriei este cam slab alcătuită.

— Ce te face să crezi ?

— Atîția eteriști vi se răznesc de oaste în fiecare zi. N-ascultă comandanții și fac nelegiuiri cam pe oriunde trec, ceea ce este, între altele, și o rea pildă pentru pandurii mei...

Eteriștii schimbă între ei priviri încărcate de ură.

— Iar eu îl știu pe turc, pentru că mă luptai cu el vreme de șase ani, pe țărmul Dunării. Și, n-aș vrea să te supăr, însă mai știu și că, de-o birui puterea otomană, domnia ta și eteriștii veți pleca, negreșit, către alte meleaguri. Noi însă vom rămîne aici, așa cum stăm de veacuri și de veacuri, supuși lovirilor și poate nimicirii neamului nostru. Cunoști doar foarte bine domnia ta că sultanul își hrănește de multă vreme gîndul să ne prefacă în pașalîc turcesc.

Enervat, Ipsilante se scoală și întreabă :

— De judeci astfel lucrurile, spune-ne deslușit, ce plănuiești să faci ?

Privindu-l pe prinț în ochi, dezamăgit, comandantul pandurilor răspunde :

— Credeam că-nțeleseși. Ne vom lupta pînă la capăt pentru patria noastră. De ea sîntem datori să ținem seama înainte de toate. Și cînd spun patrie eu înțeleg norodul și nu tagma jefuitorilor. Și ce vor porunci patria noastră și durerile ei aceea și vom face...

— Da'n ce privește Eteria ?...

— Îți vom da ajutorul pe care l-ai cerut, ca să treci Dunărea, așa cum îți spusei. Și, dacă va veni țarul, și se va porni lupta cea mare contra păgînilor, vom fi și noi alături. Îți făgăduiesc cu tărie. Iară de nu, precum ne este teamă că s-o întîmpla, nu vom putea primejdui

norodul în chip nejudecat, căci n-avem acest drept, ci ne vom mulțumi numai să dobîndim, prin strădania, sau chiar prin jertfa noastră, cel puțin ușurarea greutăților și împilărilor de pe spinarea țării, și domnii pămîntene.

Ipsilante cată cu fruntea întunecată spre Tudor.

— Poate te răzgîndești !

— Dacă se răzgîndesc aceste vremuri cumplite pentru patria mea, mă răzgîndesc și eu. Altminteri — îți vorbesc deschis, ca între frați creștini, deoarece socotesc mai vrednic și mai bun adevărul, oricît de dureros, decît înșelăciunea — nu am dreptul să șovăi...

Pandurul se ridică de pe scăunel, ca să-și ia rămas bun de la prinț.

Acesta îi întinde o mînă înghețată.

— Noi vă dorim, la despărțire, îi grăiește cald Tudor, să vă vedeți patria liberă deplin, tot astfel cum nădăjduim să ne-o vedem și noi. Și să vă împliniți năzuințele drepte !...

— Și vouă vă dorim biruință ! răspunde aspru și avînd parcă o undă de amenințare în glas Ipsilante.

Afară vîntul întunecase iarăși văzduhul potopindu-l cu nori. Și, pe neașteptate, se pornește o ploaie cu clăbuci.

Vinul turnat în cupe rămăsese tot neatins.

Sub revărsarea ploii, tinerii eteriști — după ce Tudor coboară scările — îi dau iarăși onorul.

— Panduri, încălecați ! poruncește căpitanul Cioranu, după ce s-a sfîrșit ceremonia salutului.

Tudor pornește în frunte, urmat de toți polcovnicii și căpitanii lui.

Departe, fulgeră.

Soarele dimineții

Bucureștii par înecați sub verdeață. Primăvara, după cîteva săptămîni de ploi reci și de vînturi, s-a așezat deplin în drepturile sale. Pe uliţe, în ogrăzi și mai ales pe malurile brăzdate, ici-colo, de poduri, ale atît de năbădăiosului rîu Dîmboviţa, copacii și-au înălţat cupolele de umbră.

De pretutindeni se ridică, plutind îmbătătoare, miresmele suave ale liliacului.

În oraș, cu toate zvonurile neliniștitoare care se împrăștie necontenit prin piețe — cele mai multe dintre acestea fiind aduse de călătorii sosiţi din ţară — domnește ordinea. Orice încălcare a hotărîrilor lui Tudor de a se respecta avutul și demnitatea locuitorilor e aspru pedepsită. De altfel, aproape zilnic, el însuși face cîte o raită pe uliţele Bucureștilor, pornind din Cotroceni și luînd-o fie spre Dealul Spirii, fie spre Filaret, ori către Podul Tîrgului de-Afară, pe unde se vîntură mai mult locuitorii, cu scopul de a mai sta de vorbă cu ei și a vedea, cu proprii lui ochi, ce s-a mai petrecut.

Astăzi, comandantul suprem al pandurilor, însoţit numai de căpitanul Simion Mehedinţeanu și secretarul său de taină, Petrache Poenaru, a cercetat întîi Uliţa Ișlicarilor *, a luat-o apoi pe Podul Mogoşoaiei ** și s-a îndreptat, în cele din urmă, către Tîrgul de Sus ***.

---

* Strada 30 Decembrie.
** Calea Victoriei.
*** Lipscanii.

Pe tot parcursul drumului, și mai ales pe Podul Mogoșoaiei, orășeni și săteni, tineri sau bătrîni, bărbați, femei, copii, văzîndu-l, îl aclamă cu însuflețire. Merg gloată după el. Atît lui cît și căpitanului Simion Mehedințeanu și lui Petrache Poenaru, o seamă de copile le dăruiesc buchețele de flori.

Odată ajuns în toiul Tîrgului de Sus, comandantul pandurilor coboară de pe cal. Toți cei aflați acolo, meșteșugari, negustători, țărani, cumpărători de toată mîna se strîng în jurul lui. Căpitanul Simion îi ia de dîrlog calul și slugerul, mergînd încet pe jos, prin mijlocul mulțimii, precum obișnuiește în fiecare zi, întreabă cu glas tare :

— Cine dintre lăcuitori are să ne facă vreo plîngere ? Cine are vreun păs ? Să vină să ni-l spună...

Pe fruntea lui semeață, bătută însă neîncetat de zbuciumările sufletului, i s-a săpat, în aceste ultime luni de cumpănă și luptă neostoită, o dungă între sprîncene. Oricît se străduiește, datorită atîtor vrășmași și piedici, care îi tot ațin calea, Tudor nu poate încă ajunge la limanul atît de mult dorit pentru poporul său. Numai ochii, ochii săi mari, căprui, i-au rămas limpezi. Și cu ochii aceștia curați, cum este cerul ce se bolțește astăzi deasupra Bucureștilor, privește întrebător capetele mulțimii.

— Cine ce păs mai are, fraților ? Spuneți !...

Un țăran desculț, cu o desagă în spate, după ce șovăie puțin, își face deodată curaj, se desprinde din gloată și-i iese înainte lui Tudor, frămîntîndu-și căciula. Slugerul se oprește și-i face semn cu mîna că poate să vorbească. Țăranul înghite întîi greu, jucîndu-și omușorul. Își trece palma noduroasă peste fruntea încrețită și arsă de sudori și grăiește domol :

— Sînt Niță al Profirii ; și sînt de fel de pe moșia Dudeștilor ; și, ca să spun drept, n-am mai fost niciodată la tîrg...

Vreo cîțiva privitori, auzindu-l vorbind, își surîd unul altuia.

— N-a mai venit niciodată la tîrg ; și-a nimerit de-a dreptul înaintea domnului Tudor !... zice un negustător de horbote și pînză.

— Și care ți-e durerea ?

Țăranul dă din mîini :

— Durerile sînt multe. Le știi domnia ta mai cu temei ca mine...

Chipul comandirului de panduri se asprește. Ca întotdeauna, nimic nu-l face să sufere mai mult decît amarurile, pe care le îndură, nemeritat, cei mulți din neamul său.

— Dealtminteri, nici nu am venit să mă plîng de mulțimea acestor dureri, ori de greutatea lor !... se bîlbîie țăranul.

— Dar pentru ce-ai venit ? îi taie vorba un curelar cu-o față roșie și un chimir bătut în ținte de alamă.

— De ce te-ai proțăpit, așa netam-nesam, înaintea domnului Tudor și te tot bîlbîi ? rîde o femeiușcă în fuste înfoiate și care poartă în brațe un coș mare cu flori.

— Vedeți să nu cumva să fie vreunul dintr-aceia care se tot strecoară, în straie preschimbate, în preajma slugerului, cu gînduri ucigașe ! presupune un diac cu o bărbuță sură. Știm noi ce plănuiesc...

Țăranul cade însă în genunchi înaintea lui Tudor.

— Am patruzeci și șapte de ani ! spune.

— La mulți ani înainte ! îi urează un vînzător de sugiuc și de bragă, în glumă.

— Și, de cînd, dragă doamne, m-am ridicat și eu numai de-o șchioapă pe lumea asta, am și-nceput să sorb din oala cu venin... urmează, netulburat, țăranul.

— Din asta sorbim toți ! murmură florăreasa.

— Logofătul m-a luat. M-a pus la muncă grea, în rînd cu vitele...

Nimeni nu mai glumește. Zîmbetele s-au stins.

— Munceam și mă bătea. Aproape patruzeci de ani am muncit. Și n-a fost an, nici lună, de cînd mă țin eu minte în viață, să nu fi fost bătut...

Florăreasa suspină.

— Umerii, coastele, șalele, obrajii și grumazul mi-au fost mereu, de-atunci, una de vînătăi...

Simion Mehedințeanu îl apucă pe cel căzut în tină de braț :

— Haide, ridică-te ! Nu știi că slugerul nu-ngăduie norodului să-i cadă la picioare ?

Țăranul nu se lasă :

— Vreau să stau în genunchi, și să dau mulțămită ca-n fața unui sfînt, celui ce ne-a adus Oastea Izbăvitoare ; căci din această vreme nu mă mai bate nici logofătul, nici ispravnicul și nici însuși boierul. Fusesem ca o vită. Și domnul nostru Tudor m-a făcut OM. Ian priviți toți la mine. Țăranul își azvîrle din spate sumanul și cămașa. Întîiași dată-n viață, carnea mi-e fără vînătăi. Și-ntîiași dată-n viață — își arată desaga pe care o purtase mai înainte în spate și acuma se găsea lîngă genunchii lui — nevasta m-a putut trimite și pe mine la tîrg, ca pe un om de samă, să vînz nițică lînă. Bărbatul își desface cu mîini tremurătoare desaga și scoate din ea un ghemotoc de lînă cenușie, pe care o arată lui Tudor și celor dimprejur. Că am și eu o oaie. Atît am încropit. Da'niciodată... niciodată n-am apucat s-o tunz pentru folosul nostru, al meu sau femeii și copiilor mei. O lacrimă i se prelinge bărbatului de patruzeci și șapte de ani — ce pare un bătrîn de cel puțin șaizeci — printre țepii cărunți de pe obrazul supt. Și-acuma poci s-o vînz. Și asta fiindcă scăpai de datorie. S-a scăzut dajdia. Și-aveam o judecată, din timpuri, cu boierul. Și, de cînd domnul Tudor se află-n București cu oastea Adunării norodului, mi s-a făcut dreptate. Și nu mai sînt dator...

— Și eu mi-am cîștigat o judecată !... Și eu !... Și eu !... răsună alte glasuri din gloată. Divanul nu-și mai ține, de două luni încoace, așa de sus trufia !...

Bărbații și femeile aflați în ziua aceea în tîrg s-au prins din nou să rîdă. Și rîd cu poftă mare. Cine nu știe că toți marii boieri, în frunte cu mitropolitul — capul Divanului, au fost popriți de Tudor în casele de piatră ale Golescului, pe malul Dîmboviței, sub paza căpitanului Ioniță ? Și că, într-o bună zi, după ce încercaseră o nouă viclenie, boierii au tras o spaimă, de nu le mai tihnește somnul nici azi. Una dintre ghiulele tunului celui mare — tunul care fusese reparat de elevii lui Lazăr — a venit vîjîind, de credeai că dărîmă întregul București. Și s-a înfipt în țărm, fără să facă însă ce-i drept, palatului nici pui de stricăciune. Căpitanul Ioniță

le-a explicat boierilor că un tunar mai tînăr și mai necugetat greșise la exercițiu ținta. Atîta că veliții au priceput îndată ce veste adusese ghiuleaua «rătăcită». Și, cuprinși de fiori, s-au legat să împlinească, fără multă tocmeală, cerințele Adunării, să facă, între altele, și judecăți mai drepte pentru bietul norod.

— Divanul s-a mai schimbat, precum se vede, la păr !... gîlgîie în rîs privitorii. Dar nu și la năravi. Oricum, cine dintre marii boieri sau dintre dregători cutează încă astăzi să se mai poarte silnic cu cei din talpa țării ? Pînă și clăcuiala și nartul s-au mai împuținat... Și e doar începutul pentru boierii noștri! Frica, sireaca, frica !...

Țăranul de pe moșia Dudeștilor, cît timp durase schimbul de vorbe, rămăsese în tină, uitat de cei din jur, nu însă și de Tudor. Acesta îl întreabă :

— Asta vrusesi să-mi spui ?

— Asta, măria ta !...

— Nu sînt... măria ta.

— Ești cel dintîi cîrmuitor al țării ieșit din rîndul nostru, al celor apăsați și călcați în picioare. Și, pentru noi, te afli și vei rămîne, pe totdeauna, DOMN. Noi nu mai vrem pe altul...

— Da !... Pentru noi ești DOMN !... Domnitorul norodului valah ; ieșit din rîndul nostru !... întărește mulțimea.

Toți trecătorii prin ulițele învecinate, auzind zgomotul acela mare, se strîng și ei în tîrg, unindu-și strigătele și uralele față de domnul Tudor cu ale celorlalți.

Pandurul își ridică brațul, cerîndu-i mulțimii înfierbîntate să facă liniște. Cu toate astea, țăranul îngenuncheat continuă :

— Ci eu, măria ta, rogu-te să primești de la mine și copilașii mei, grămăjoara aceasta de lînă cenușie !...

— Lîna pe care vreai s-o vinzi ? Ce să facem cu ea ? se miră căpitanul Simion Mehedințeanu.

— Să se țească din ea un ilicel oricît de sărăcuț pentru vreun pandur... Prinos al inimii...

Tudor e înduioșat.

— Prinos al inimii ?...

— E-ntîiul meu avut — din toată viața — pe care sînt de-a binelea stăpîn. Și-l dăruiesc acelora care, cînd jafurile și nedreptățile celor de sus ne-au prăvălit în cea mai din urmă deznădăjduire, s-au ridicat cu țara, pentru scăparea noastră, a celor obidiți. Să ne numim iar OAMENI, cum se spune c-am fost...

Comandantul pandurilor se pleacă. Primește lîna pe care țăranul i-o întinde și, cuprinzîndu-l de subțiori, îl ridică și-i sărută obrajii țepoși și înlăcrimați.

— Îmbrățișez prin acest om sărman pe toți cei gata să facă orice jertfă pentru slobozenia și dreptatea norodului valah!

În trap întins, sosește în această clipă, străbătînd Podul Mogoșoaiei, căpitanul Enache. Mulțimea îi face loc. Căpitanul salută.

— Slugere, îi raportează el, ne-am întors. Aflînd că, după retragerea lui Ipsilante și-a lui Bimbașa Sava către Tîrgoviște, noi am rămas aici, sultanul a poruncit să se azvîrle spre București toate puhoaiele urdiilor osmane...

— Noi, deocamdată, n-avem război cu turcul, răspunde slugerul. Ne-am cerut numai drepturile care ni s-au răpit. Dar, de vom fi siliți, nu vom da înapoi...

— Credem, să nu te superi, măria ta, că-ți spun, vorbește de astă-dată un bătrîn din mijlocul mulțimii — același căruia boierii îi răpuseseră feciorul în martie, fiindcă trecuse de partea Adunării — că nu e bine să-ți macini puterea în zadar. Osmanul te-ar zdrobi, căci este de zece ori mai numeros și pe urmă ar trimite noi oști. Orașul ar fi ars...

— Așa e. Orașul ar fi ars... Copiii ne-ar pieri!... recunoaște mulțimea.

— Pașa, care conduce urdiile, pare-se c-ar fi gata, jurînd pe Mahomed, să cruțe Bucureștii, dacă plecăm și noi, precizează Enache.

Mulțimea se îndeasă în jurul slugerului. Vocile se împletesc.

— Astfel e mult mai bine... Și mai curînd sultanul și pașa își vor păstra cuvîntul, știind că se găsește o oaste înarmată gata să intre-n luptă!...

— Vă mulțumesc la toți de sfatul ce mi-l dați, ia slugerul cuvîntul. Aveți încredere că noi vom chibzui.

Și-apoi vom hotărî cum poate fi mai bine, și pentru București, și pentru toată țara...

— Știm că vei chibzui cum poate fi mai bine, se bucură poporul. Avem încredere în tot ce hotărăști...

— Alte dorințe se mai află în inimile voastre ce se cer împlinite ?

— Unsprezece fecioare din București, glăsuiește diacul cel cu bărbuță sură, îți cer îngăduința domniei tale să devină mirese...

— Și cine le oprește ?

Din gloată se aud alte noi hohote.

— Da. Cine le oprește ?

— Mirese de panduri. Oricare le-ar fi soarta...

Tudor se află în șa. S-a făcut liniște. Toți așteaptă răspunsul.

— Este adevărat, spune el în sfîrșit. Viața merge-nainte. Orice s-ar întîmpla. Și, clătinîndu-și capul, încheie : Bine, diacule. Îmi dau încuviințarea. Perechile să vină mîine-naintea mea !...

— Trăiască DOMNUL TUDOR !... izbucnește mulțimea în alte noi urale, ce zguduie orașul.

Așa cum stă, călare, cu sabia la brîu, în mijlocul poporului, Tudor pare uriaș. Soarele dimineții îl scaldă în lumină și-i aurește chipul.

— Trăiască PATRIA nepieritoare-n veci !

Și toți cîți sînt de față simt că se contopesc în inimă și cuget cu cel care-i conduce și este gata să-și dea și viața pentru binele lor :

— Trăiască PATRIA !

Răsplata

Bucureștii fuseseră ocupați de turci, ce trecuseră Dunărea pe la Călărași și Giurgiu, sub comanda lui Chehaia-bei, „cel strălucit întru înțelepciune" (așa precum îl elogia pe-acesta împărăția).

Pătrunzînd în Capitala Țării Românești, „strălucitul întru înțelepciune" a dat de îndată cîteva ordine straşnice. Au început execuțiile: trageri în țeapă la capătul Podului Tîrgului de-Afară, spînzurări sau tăieri de capete la toate răspîntiile orașului, la Butuc și Beilic. Asta deosebit de jafurile, violurile (numai într-un singur loc au fost găsite, mai tîrziu, cadavrele a șaptesprezece femei), incendierile și crimele săvîrșite de soldățimea turcă pe socoteala sa.

Orașul nu se putuse împotrivi ocupației, deoarece tocmai acela ce-și luase obligația și jurase să-l apere, vestitul Bimbașa Sava, fusese cel dintîi care se prosternase la picioare comandantului osmanlîu.

Trecînd de partea otomanilor, fosta mare căpetenie eteristă, Bimbașa Sava (care-l trădase, și-l ucisese pe Tudor Vladimirescu din ordinul lui Ipsilante) jurase (pentru a cîta oară?) să-i urmărească prin țară pe foștii lui tovarăși de arme și să-i răpună, fără milă, oriunde-i va găsi.

Jurămîntul acesta, spre deosebire de altele, și-l ținuse. Trădîndu-l și pe Ipsilante — șeful suprem al Eteriei — bîntuise, împreună cu cetele sale, resturile armatei împrăștiate, vînîndu-i ca pe fiare pe toți cei care-i fuseseră, pînă cu puțin înainte, „frați de luptă"

întru eliberarea de sub jugul spurcaților păgîni“ (neocolindu-i însă, de cîte ori îi întîlnise, nici pe panduri).

La începutul lunii august (stil vechi) a anului 1821, acesta se reîntorcea, împreună cu cetele sale împuținate, pentru a-și primi răsplata din mîna osmanlîului năvălitor, în capitala țării.

Oștenii (dacă se pot numi astfel) nu vorbesc și nu visează pe drum decît despre aurul și onorurile ce li se vor acorda din partea turcilor, ca preț al sîngelui frățesc vărsat. Bimbașa Sava așteaptă mult mai mult. Nu fusese el acela care încheiase pactul cu comandantul turc ? Și nu lui îi făgăduise „strălucitul în înțelepciune“ o răsplată pe măsură, dacă se întoarce victorios ? O răsplată care să uimească București și toată Țara Românească !

Bimbașa Sava este sigur că, în afară de căftănirea ca mare spătar al Țării Românești (comandant al întregii oștiri), lui și cetelor sale li se va da pe mîini orașul, pentru a-l guverna în numele beiului. Și-atunci va ști să stoarcă tot ceea ce se mai putea stoarce și să împartă dreptatea așa cum se pricepe.

Nu-i va uita pe orășenii de rînd, pe meseriașii, negustătorii și boiernașii care îl sprijiniseră și-l aclamaseră pe Tudor. A venit ziua răfuielilor. O nimerise mult mai bine cu turcii decît cu eteriștii, din al căror restrîns grup de organizare făcuse încă de la început parte.

În vederea rîvnitei, fastuoasei primiri în București (precum i se făcuse făgăduiala de către însuși Chehaiabei înainte de plecarea la luptă), Bimbașa Sava poruncise ca armele, straiele (multe dintre acestea dezbrăcate de pe trupurile eteriștilor răpuși) și încălțămintea să fie curățate și lustruite. Iar caii țesălați lună.

Bunăvoia — stimulată de butoaiele cu rachiuri și vinuri (jefuite din sate și conace și ticsite în căruțe, alături de merinde) — domnea nestăvilită.

— Ce petreceri vom trage ! Bucureștii vor fi ai noștri ! Iar domnia ta Bimbașa Sava, în afară de caftanul de mare spătar, vei primi și cine știe cît aur. Ai putea ajunge, pînă la urmă, și domn. N-au mai ajuns și alții ?...

Bimbașa Sava se bucură de veselia și planurile oștenilor lui. Își umflă pieptul și își răsucește mustața groasă, ușor încărunțită.

Dar pentru ce beiul nu s-o fi învoit ca el să intre cu toată oastea, dintr-o dată, în București, ci i-a cerut să și-o împartă în două? Și cei dintîi ce vor intra de ce să fie găzduiți tocmai la marginea orașului, în mahalaua Oltenilor?

— Pentru că, presupune Ghenciu, întîiul aghiotant al lui Sava, care și el nădăjduia la căftănire, orașul este pustiit după atîtea lupte și focuri și n-o avea destulă putere să găzduiască dintr-o dată toată oastea.

— Iar pe locuitorii din mahalaua Oltenilor îi oropsește beiul să ne găzduiască, zice și Mihali, al doilea aghiotant, fiindcă l-au sprijinit prea mult pe Tudor...

— Și beiul de ce m-o chema din ajun la sine?

Sava este oarecum neliniștit. În cursul vieții sale s-a învățat bănuitor.

— Ca să puneți împreună la cale parada. Și să vorbiți despre răsplată, își dete cu părerea iar Ghenciu.

La auzul cuvîntului *răsplată,* ochii lui Sava sclipiră lacomi. Deosebit de căftănire, cît de mare va fi?

— Fără-ndoială că acesta este adevărul! Beiul mi-a dat încredințarea că vom avea o răsplată de care să se minuneze toată țara. Și or avea turcii atîtea cusururi, însă cuvîntul dat și-l țin. Să împărțim deci oastea. Și noi, cu floarea ei, să plecăm înainte!

Greu de zugrăvit ura cu care i-au primit pe oamenii lui Sava oltenii. Porțile zăvorîte, dulăii lăsați liberi. Au fost siliți, se zice, să-și descarce șinețele și pistoalele și să taie cu iataganele ca să intre.

Lumea fugise din case, mai ales femeile și fecioarele, pînă la copilele ceva mai mărișoare decît înălțimea roților carului. Noroc că, din spatele bisericii Oltenilor, spre răsărit, se începea pădurea. Pădure deasă, adîncă, întunecată, în care cu greu mai puteai găsi urma cuiva, dacă nu știai anumite rosturi și nu te pricepeai să dai de știre, fie fluierînd ca sturzul, fie lătrînd ca vulpea sau printr-un alt mijloc dintr-acestea.

Au intrat așadar cetașii în casele oltenilor ca-n împărăția lui Vraiște. S-au tolănit în paturi și pe laviță. Au mîncat și-au băut tot ce-au găsit în cuhnii. Nu le mai trebuia alta nimic decît *răsplata*.

În aceeași zi a sosirii lor în București, înveșmîntați în straiele cele mai bune, Bimbașa Sava, cu cei doi aghiotanți ai lui, Ghenciu și Mihali, plecînd din casele lui Mavros de la Jigniță, unde își aveau gazda, i s-au înfățișat, după poruncă, Chehaii.

Sălașul beiului era pe Podul Mogoșoaiei, în casele foste mai înainte ale marelui boier-poet Ienăchiță Văcărescu, apoi ale logofătului Belu.

Printr-o ciudată întîmplare — una din acelea pe care numai soarta știe să le potrivească — chiar în casele acestea *) fusese înălțat, cu-atît de puțină vreme în urmă, steagul începutului mișcării eteriste. Aici, conducătorii eteriști și, printre ei, Bimbașa Sava, întruniți pentru a lua decizia hotărîtoare, după ce au sărutat faldurile steagului libertății, au jurat să lupte împotriva otomanilor pînă la capăt, iar dacă vreunul va trăda să fie lovit de cea mai cumplită moarte.

Urcînd scările casei către încăperea unde urma să fie primit de Chehaia-bei, Bimbașa Sava retrăia acele cutremurătoare momente.

Figurile multor eteriști, unii deveniți umbre, îi apăreau sub ochii minții. Îl vedea îndeosebi pe Iordache Olimpiotul, poate cel mai fanatic dintre toți (el îl arestase, de altfel, la Golești, pe Tudor Vladimirescu), care, retras în clopotnița mănăstirii Secul, după înăbușirea răscoalei, împreună cu ultimii săi unsprezece oșteni, neînvoindu-se a primi iertarea făgăduită de turci, în schimbul predării lor, a aprins butoiul cu pulbere. Și, cîntînd încă imnul libertății, a pierit îngropat sub zidurile clopotniței mănăstirii Secul.

Intrase în încăperea beiului și îngenunchease înaintea lui.

---

* Este vorba de casele din Calea Victoriei, de peste drum de Muzeul de istorie al R.S.R. care, transformate, adăpostesc Centrala „Pronosport".

„Mai bine moartea decît iertarea turcească și robia !“ îl auzea, ca prin vis, pe Iordache.

În această încăpere, pe locul unde se află sofaua beiului, Iordache ținuse în mînă steagul ale cărui falduri le sărutaseră răsculații.

Cîntecul intonat de eteriști atunci, pe versurile poetului Rigas, îi răsuna încă în urechi. Același cîntec îl intonase Iordache în ultimele clipe ale vieții.

— Poftim, luați loc ! îl auzi pe bei.

Bimbașa Sava pe o sofa mai largă, Ghenciu și Mihali pe alte două mai mici, luaseră loc în apropiata vecinătate a beiului.

— Ei, cum a fost ? Povestește-ne isprăvile ! îl îndemnase pe Sava turcul.

La început, destul de nesigur, neștiind cît putea îndrăzni, apoi din ce în ce mai avîntat, Bimbașa Sava începu să depene întîmplările vînătorii împotriva eteriștilor și a pandurilor.

Umbra lui Iordache Olimpiotul nu-l mai neliniștea. Morții cu morții și viii cu viii !

Umflîndu-și pieptul și, bătîndu-se pe coapse după obiceiul lui, vorbind mult și cu glas răsunător, ca unul deprins a da porunci, dar și a linguși la nevoie, Bimbașa Sava îșI istorisea faptele și (pentru a-și dovedi devotamentul) cruzimile, în cele mai mici amănunte. Unuia îi despicase pîntecul cu hangerul și-i înfășurase mațele pe un gard, altuia îi răpise bărbăția tăindu-l cu satîrul între picioare. Îi plăcea. mai ales, să zugrăvească felul nemilos cum îi osîndise pe mavrofori, tinerii greci din „batalionul sacru“ veniți să învingă sau să moară pentru libertatea Eladei.

— Dar cum de te-a lăsat inima să-i jugănești așa pe foștii „frați“ din Eterie ? Și cum de ți-ai călcat așa ușor jurămintele ? a rîs beiul, care știa foarte bine că în încăperea aceea, Bimbașa Sava își depusese jurămîntul de credință față de Eterie.

Bimbașa Sava îngheță. Ce vroia beiul ? Și de ce îi pusese așa netam-nesam această întrebare ? Umbra lui Iordache Olimpiotul i se ivi iarăși în față.

— Atîta preț au pentru dumneata jurămintele ?

Beiul rîse din nou, mușcător.

— Jurămîntul față de înălțimea ta însă... își începuse Bimbașa Sava răspunsul, fără s-apuce să-l mai termine, fiindcă se înecase cu dulceața aromată de smochine și tușea. Bea apă, dar degeaba.

— Ei, haide, să lăsăm asta, încheie beiul. Mîine, duminică, după întîia schimbare a gărzii, împreună cu toate căpeteniile oastei, veniți să vă primiți răsplata...

— Am înfruntat moartea, slujindu-l pe luminăția sa sultanul ! încercă să pună lucrurile la punct Bimbașa Sava, înainte de-a se retrage.

— Se va ține seamă de toate ! răspunse beiul.

A doua zi de dimineață, după schimbarea gărzii, un strălucitor alai ajunse la porțile conacului unde hălăduia beiul. Bimbașa Sava, Ghenciu, Mihali și alte vreo douăzeci de căpetenii, toți îmbrăcați în haine muiate în aur și împodobite cu fireturi, călări pe cai care purtau de-asemenea frîuri scumpe, pătrunseră în ogradă. Descălecară. În urma lor se închiseră porțile. Bimbașa Sava tresări. „De ce or fi închis porțile ?" De emoție se împiedică. Și calul i se împiedicase de două ori pe drum. „Semn rău !" îi trecu prin minte, dar, repede, își luă seama. Gîndul fusese o prostie. Garda ienicerească își înălțase armele, dîndu-le onorul. Ceremonia căftănirii trebuia să aibă loc în aceeași încăpere de ieri. Sufletul i se liniști.

Avîndu-l pe Bimbașa Sava în frunte, căpeteniile militare arnăuțești înaintau. Tobele băteau mărunt și des. O trîmbiță sună prelung.

„Vine căftănirea !" se gîndi Sava. De fericire abia vedea pe unde calcă.

Arnăuții, cu caii de dîrlogi, rămaseră în curte. Numai Bimbașa Sava, urmat de Ghenciu și Mihali urcară pe scări.

Îi întîmpinară un basbuluc-baș de manafi cu căpitanii săi. Doi cavași, cu mîinile pe pistoale și iatagane străjuiau ușa. Bimbașa Sava vru s-o împingă. În aceeași clipă însă, prin văzduh, de la spate, văzu un iatagan și capul lui Bimbașa Sava zbură mînjindu-i cu sînge fața

unuia dintre cei doi cavași de la ușă. Pistoale bubuiră. Ghenciu și Mihali căzură. Și-abia atunci se deschise ușa. Chehaia-bei ieși. Il privi cu scîrbă pe Bimbașa Sava și spuse :

— Cine-a trădat o dată va trăda întotdeauna. Cine și-a călcat o dată jurămîntul și-l va călca mereu. Și-aceasta este singura răsplată ce li se cuvine unor înrăiți vînzători. Acum, se adresă el lui baș-buluc-baș și căpitanilor de manafi, îndepliniți-mi porunca pînă la capăt.

Baș-buluc-baș făcu un semn. Căpitanii de manafi se repeziră în jos pe scări. În curte, arnăuții lui Sava așteptau să își primească și ei dobînda. Deodată, din toate părțile, se repeziră asupra lor ieniceri înarmați.

Răsunau împușcături, gemete, urlete. Arnăuții luptau cu disperare, deși își dădeau seama că sfîrșitul le era aproape.

Bucureștiul încremenise. Locuitorii își zăvorîseră porțile, ușile, ferestrele și toți ascultau, în tăcere, cele ce se petreceau în fostele curți ale Văcărești lor.

Numai un singur arnăut scăpase. Acesta izbutise să fugă prin fundul grădinii și, sărind gardul, se azvîrlise în Dîmbovița.

Vestea zbură ca fulgerul. Capetele celor răpuși fuseseră înfipte în pari. În mijloc, într-un par mai înalt, se afla acela cu ochii holbați și dinții rînjiți al lui Bimbașa Sava.

Tot atunci, din porunca beiului, cete de ieniceri și călăreți turci se năpustiră pe uliță, înarmați cu puști, pistoale și iatagane. Pentru fiecare căpățînă de oștean de-al lui Sava beiul plătea un preț bun, o monedă de aur, cu chipul sultanului pe ea.

S-a început un măcel cum rar se putuse vedea pe străzile Bucureștilor. Fiecare oștean de-al lui Sava aflător, din întîmplare, pe vreunul din poduri sau pe ulițele Bucureștilor, în prăvălii, hanuri sau cîrciumi, era lovit pe neașteptate și descăpățînat.

Ostașii lui Sava, în bucuria intrării în capitala țării și în așteptarea făgăduitelor recompense (luînd seama și la recomandările lui Sava, de-a nu-i întărîta pe turci)

nu-și purtau toate armele. Unii, aceia ce colindaseră cîrciumile, plus locurile unde se găseau așa-numitele „femei rele", erau cea mai ușoară pradă.

Morții s-au numărat cu sutele — aproape opt sute — în cele trei zile cît a durat măcelul.

Căpățînile li se înfigeau în pari, în fața conacului beiului. (Între acestea aflîndu-se, se spune, — doamne ferește de lăcomia turcului ! — și multe altele ale unor valahi nevinovați întîlniți pe ulițe sau ridicați cu anasîna din case).

Leșurile, tot din porunca „strălucitului întru înțelepciune"" bei, nu era îngăduit să fie îngropate. Ci trebuiau lăsate pe loc, să le sfîșie cîinii. Așa încît își poate oricine închipui ce împuțiciune și spaimă domneau în București.

Împușcăturile nu mai conteneau, sîngele curgea gîrlă, vaietele umpleau văzduhul și pretutindeni puteau fi văzuți osmanlîi cu cîte patru-cinci capete omenești agățate de păr, în mănunchi, la brîu.

Cu toate acestea, pînă la urmă, o parte din oștenii lui Sava, dezmeticindu-se, au început să se regrupeze și să-și organizeze apărarea.

Ciocnirile cele mai violente cu aceștia au avut loc în mahalaua Oltenilor. Retrăgîndu-se pas cu pas, cei cam o sută de oșteni ai lui Sava rămași încă nesfîrtecați au hotărît să moară luptînd și făcînd cît mai mare pagubă turcilor lui Chehaia-bei, deși fiecare dintre aceștia aveau în față nenumărați ieniceri și spahii.

În frunte cu căpitanul lor, Atanase Chimariotul, această mînă de oșteni apăra fiecare casă, fiecare ulucă, fiecare grădină și fiecare copac.

Au pierit, povestesc bătrînii, mai mult de o treime din turci. Dar și din ceata arnăuților nu mai rămăseseră decît vreo douăzeci sau cel mult treizeci de oameni, majoritatea dintre ei grav răniți, care s-au retras în biserica Olteni, luînd cu ei cîte arme și muniție mai putuseră păstra.

Acolo, întîi au întărit ușile. S-au împărtășit din cuminecătura aflată în chivotul din altar. Și unii au rămas în dreptul ferestruicilor bisericii, ca să asigure apărarea de-acolo. Restul s-au urcat în clopotniță.

A început lupta.

Oștenii aceia fără scrupule, care își prigoniseră și își uciseseră foștii tovarăși de credință, gata să-și vîndă oricui sufletele pentru cîteva monede de aur și pentru care nici o crimă nu părea prea mare, simțeau acum nevoia de a se ridica în proprii lor ochi și-n ochii urmașilor lor, nemaiîncercînd nici un fel de salvare, ci primind moartea în luptă.

Chehaia-bei era, pe de-altă parte, atît de îndîrjit și dornic de a nimici pînă și amintirea răscoalei, încît n-ar fi cruțat nici un efort. (Mai ales că sultanul îi făgăduise, la rîndul său, în cazul înăbușirii totale a răscoalei, titlul de pașă cu două tuiuri).

De nenumărate ori au atacat, cu toate forțele, otomanii, se crede că de peste cincisprezece ori, încercînd să pătrundă în biserică. Și tot de atîtea ori au fost respinși cu pierderi grele.

Terminîndu-li-se muniția, au început să-și încarce puștile și pistoalele, în loc de gloanțe, cu rubiele (monede mici de aur, turcești) din care fiecare arnăut avusese cîteva pungi pline. Aruncau apoi rubiele în stradă. Osmanlîii se repezeau să le-adune și-atunci își descărcau puștile și pistoalele în grămadă.

Curînd s-au isprăvit însă și rubielele. Nu le mai rămăseseră decît paturile puștilor, mînerele pistoalelor și hangerele. Și totuși, nu au înălțat steagul alb așa cum le cereau turcii.

Deoarece timpul trecea și încercuiții nu se dădeau prinși, din porunca „strălucitului întru înțelepciune" s-a început bombardarea bisericii cu tunurile. Aceasta spre desnădejdea locuitorilor mahalalei, ai căror strămoși zidiseră și apoi, mai tîrziu, refăcuseră și înfrumusețaseră biserica cu mîinile lor (chiar dacă pe cheltuiala unui anumit protopop al Bucureștilor, Nicolae, și-a unui vătaf, Constantin — amîndoi olteni).

Bombardamentele au ținut „de sîmbătă de la prînzcior pînă duminică în diseară". Adică neînchipuit de mult.

Cele două tunuri trimise de bei și instalate în fața bisericii, scuipau valuri nesfîrșite de foc.

Văzînd că biserica a început să ardă, cîțiva arnăuți, aproape înnebuniți, deschizînd o ușă din spatele bisericii, au încercat să-și croiască drum prin puhoiul turcesc, dar au fost repede măcelăriți.

Biserica a ars și s-a prefăcut într-un morman de ruine. Și încă și în ruine s-a mai tras. Deoarece și ruinele parcă se mai apărau. Trupurile Chimariotului și ale oștenilor lui s-au risipit sub pietre întocmai ca și acelea ale lui Iordache Olimpiotul cu soții lui la Secul.

Multă vreme, după dărîmarea bisericii, locuitorii mahalalei susțineau că din ruine răsună uneori noaptea glasuri, îndemnuri la luptă.

De bună seamă, povești fără temei. Destinele tuturor acestor personaje s-au împletit în legendă, deși s-au păstrat atît de distincte în istorie.

Oborul

Întîi au fost păduri. Păduri întunecoase, foind de sălbăticiuni, ca în aproape toate împrejurimile vechiului nucleu al orașului. După aceea vii. Se știe că Bucureștii au fost, cîndva, o adevărată împărăție a livezilor, dar mai ales a viilor. Pe dealurile și înălțimile însorite creștea un soi de viță de origină autohtonă, ai cărei struguri dădeau un vin de cea mai bună calitate. Vinul avea o aromă îmbătătoare, nespus de apreciată și de călătorii străini.

Nu știm cum se va fi înfățișat exact peisajul în vremea cînd aga Matei din Brîncoveni (avînd cu el țara și în primul rînd pe oltenii din mijlocul cărora se ridicase) l-a înfruntat pe Radu Iliaș, venit să cucerească Bucureștii, în numele sultanului, împreună cu tătarii, turcii și moldovenii lui (tatăl său fiind pe-atunci domnul Moldovei). Temeiul bătăliei, din acel început de noiembrie rece al anului 1632 se pare că aici ar fi fost, aripile sale desfășurîndu-se pînă la mănăstirea Plumbuita și, de-a lungul rîului Colentina, pînă la Fundeni și Dudești.

Bucureștii, la începutul secolului al XVII-lea, se întindeau pe această latură (dinspre Obor) pînă la biserica Sfinților (fostă Sibilelor). Și-aici, indică un izvor cronicăresc, locuitorii, cu femeile și copiii lor, se urcaseră pe garduri și priveau, desigur cu înfrigurare, căci toți țineau cu Matei Basarab, „cum se bate războiul".

Radu a fost zdrobit și „au dat dosul, fugind cu mare spaimă și cu capul gol". Skimni-aga, căpetenia tătarilor și turcilor, a căzut prins. Iar mărginașii, care

asistaseră vreme de două zile la teribila bătălie, au însoțit gloriosul alai al lui Matei Basarab, aclamîndu-i entuziasmați pe pandurii, călărașii, roșii, verzișorii, plăieșii și vînătorii lui, care le readuceau aminte de vitejia oștilor din vremea lui Mihai.

O legendă presupune că vestitul și tradiționalul „Tîrg" al „Moșilor" în această bătălie și-ar avea izvorul. Deoarece, cu prilejul Tîrgului Moșilor, se organizau parastase și se făceau pomeni în cinstea „Moșilor", a celor căzuți, sub steagurile lui Matei Basarab, pentru apărarea Bucureștilor și-a țării. Altă legendă susține că tradiția „Tîrgului Moșilor", cu tot cortegiul său de petreceri, ar fi și mai veche, venind chiar din epoca romană, păgînă, cînd se sărbătoreau cu deosebit fast strămoșii. O fi într-un fel sau în altul? Sau amîndouă legendele or avea cîte un sîmbure de adevăr? Cine mai poate ști! Important este numai faptul că legendele se păstrează și astăzi, dîndu-ne ocazia să reflectăm cît de stabile sînt tradițiile conservate, de-a lungul veacurilor, cu adîncă pioșenie, de poporul nostru.

★

Tot în vremea lui Matei Basarab se întemeiază și „Tîrgul de-Afară" (în apropierea actualei biserici Oborul-vechi), tîrg ce se va muta apoi la capătul Căii Moșilor (cuprinzînd și terenul pe care s-au construit mai tîrziu Halele Obor).

Profitînd de renumele „Tîrgului de-Afară" și-al Cîmpului Moșilor atît de mult frecventate nu numai de bucureșteni, ci și de populația satelor înconjurătoare — pentru a dovedi mulțimii cît îi este de binevoitor — Mavrogheni (1786—1790) poruncește să i se înalțe aici, demonstrativ, acel vestit foișor unde, în zilele de tîrg, în chip teatral, primea jalbele țăranilor. Jalbe ce nu se rezolvau decît atunci cînd vodă mai putea trage unele foloase de pe urma celor învinuiți că sînt spoliatori.

★

„Tîrgul de-Afară" a fost și-un loc unde erau executați cei bănuiți de crime sau comploturi împotriva

domnitorului. La 1693, aici a fost pedepsit cu moartea paharnicul Merișanul, deoarece uneltise pentru a pune mîna pe tron.

Un episod este legat de viața și numele faimosului haiduc Iancu Jianu.

Atras într-o cursă, prins și adus la judecata lui Caragea, vestitul haiduc împărțitor de dreptate ar fi fost osîndit la moarte prin spînzurătoare. Locul execuției, același „Tîrg de-Afară".

Era o zi de iarnă, geroasă, se spune într-o legendă. Dar bucureștenii nu s-au lăsat învinși de asprimea vremii și s-au adunat în număr deosebit de mare, bărbați, femei și chiar copii, să-l vadă pe haiducul în jurul faptelor căruia se țesuseră cele mai neînchipuite povești.

În mijlocul tîrgului se ridicase, pe un podium destul de înalt, spînzurătoarea. O scară stătea sprijinită pe stîlpul de care atîrna lațul. Călăul principal, așezat pe un butuc, și ajutorul său în picioare, amîndoi îmbrăcați în anterie roșii și cu glugi pe cap, așteptau momentul cînd trebuiau să-și îndeplinească scîrbavnica lor meserie.

Mulțimea, adunată încă din zori, frămînta în picioare zăpada, căzută din abundență în timpul nopții, dar nimeni nu-și părăsea locul.

Un cîntec, cîntecul lui Jianu, răsuna mai peste tot: „Dare-ar bunul Dumnezeu / Să umble și plugul meu, / Din baltag să-mi fac un plug, / Pistoalele să le-njug / Ca să brăzduiesc piezeș, / Și-unde a fi crîngul mai des / Să trag brazda dracului / în calea bogatului."

Se spunea că, în Oltenia, aflîndu-se de arestarea haiducului, ar fi izbucnit o răzmeriță. Și că, prin București, ar colinda, în haine preschimbate haiducii, gata să se războiască pentru libertatea și viața căpeteniei lor.

Adevărul este că zvonurile păreau să aibă anumite temeiuri reale. Cîțiva țărani romînățeni umblau cam fără rost prin București. Fuseseră înșfăcați și azvîrliți într-un beci. La palat domnea o vizibilă îngrijorare. Vodă îi convocase pe boieri și discutau agitat. Se luaseră măsuri deosebite de siguranță. Cete de arnăuți înarmați patrulau și scotoceau peste tot, prin hanuri și pe la obișnuitele gazde ale oltenilor.

La fel, în „Tîrgul de-Afară", fuseseră aduse forțe arnăuțești puternice care-i țineau în frîu pe privitorii mai turbulenți.

Oamenii își povesteau între ei cum se pusese la cale, prin înșelăciune, prinderea Jianului. Cum peste o sută de arnăuți îl înconjuraseră, în vreme ce haiducul lupta de unul singur. Și tot nu s-a dat prins pînă ce n-au azvîrlit deasupra lui, dintr-un pridvor, o plasă. Atunci n-a mai avut ce face. L-au zăvorît, după aceea, în temnița de sub palat, unde a fost bătut cu frînghiile ude ca să-și mărturisească vina. Numai că el n-a scos din gură nici un cuvînt. Nici n-a gemut, nici n-a cerut cuiva cruțare. Și faptul acesta i-a întărîtat la culme pe călăi.

Mai este doar un ceas pînă cînd clopotele bisericilor vor bate vestind amiaza. Oamenii și-au pierdut răbdarea :

— Cine știe la ce chinuri îl mai supun !

Cînd, de pe ulița „Tîrgului de-Afară" răsună glasuri și tropote.

Purtat în picioare într-o căruță, legat de mîini și de picioare cu lanțuri, este adus Iancu Jianu. În jurul căruței, pe amîndouă laturile, înainte și înapoi, călăresc străjerii.

Jianu este cu capul gol, avînd pe umeri o zeghe țărănească larg descheiată în față. Pe piept, deasupra cămășii albe cu rîuri, îi spînzură cartea domnească de judecată și osîndă la moarte. Chipul haiducului este palid din pricina suferințelor la care fusese supus și-a pierderii masive de sînge, dar nu se vede nicidecum înfricoșat de soarta ce-l așteaptă.

Mulțimea, pe tot parcursul, îl aclamă :

— Trăiască Iancu Jianu, apărătorul săracilor !

Din treacăt, arnăuții lovesc cu gîrbacele pe cei ce nu se dau destul de repede la o parte dinaintea cortegiului.

Chiar la cotitura uliței se duce spre „Tîrgul de-Afară", o ceată de tineri cînta : „Auzit-ați de-un Jian, / De-o mlădiță de oltean / Care umblă prin păduri / Cu o ceată de panduri / Și prin sate și cetăți / Tot stîrpește nedreptăți ? / Potere ca niște grindeni, / Bat coclauri pretutindeni, / Să mi-l prindă, să mi-l lege, / Să-l ucidă

fără lege... / Poterele bat mereu, / Potopi-le-ar Dumnezeu !... / Vai de hoți și de vicleni, / Că mai sînt destui Jieni !..."

Cîțiva arnăuți călări se reped în mijlocul cetei și încep să lovească.

Mulțimea îi huiduiește pe arnăuți. Cortegiul s-a oprit. Jianu a coborît din căruță. Deși cu picioarele legate în lanțuri, pășește destul de vioi, ținîndu-și fruntea sus, înconjurat de arnăuți. S-a lăsat o liniște netulburată decît de suspinele femeilor. Condamnatul la moarte urcă fără teamă pe podium și se îndreaptă spre călău, urmat de un preot, ce ține în mîna dreaptă o cruce de lemn.

— Fiule, îl sfătuiește preotul, acum, în cele din urmă clipe, căiește-te...

— Pentru ce să mă căiesc ? îl întreabă Jianu. Nu simt apăsînd asupra mea nici o vină. Am luptat pentru cinste și dreptate. Și dacă am totuși vreo vină este numai aceea că, avînd în mîini sabia, n-am izbutit să-i pedepsesc pe toți cei vinovați de asuprirea și jefuirea norodului.

— Rostește-ți, după datină, cea din urmă dorință ! scurtează preotul discuția.

— Cea din urmă dorință a mea, îi răspunde haiducul, este ca fanarioții, în frunte cu vodă Caragea, să se întoarcă în țara de unde au venit, ca toți ciocoii să piară și norodul...

Din mulțime se aud strigăte :

— Scăpați-l pe Jianu ! Smulgeți-l din ghearele nelegiuiților !...

Mulțimea se zbuciumă. Starea de lucruri a început să devină din ce în ce mai primejdioasă pentru reprezentanții stăpînirii. Arnăuții se pregătesc de luptă. Caii lor nechează. Armașul face semnul să se grăbească execuția. Călăul și ajutorul lui, unul de-o parte și altul de cealaltă, îl împing pe Jianu sub laț, încercînd să i-l prindă de gît.

— Stați !... Stați !... răcnește cineva. Este un călăreț care a năvălit în mulțime. Flutură un hrisov. Jianu a fost iertat de măria sa !

Mulțimea s-a oprit din tumultuoasa ei frămîntare.
— Opriți-vă ! le poruncește armașul călăilor.

Trimisul domnesc explică. Domnița Ralu, fiica lui vodă Caragea, s-a plecat înaintea măriei sale, arătînd că una din jupînițele sale, pe nume Sultana *, l-a îndrăgit pe haiduc. Și, potrivit unei străvechi datini valahe, atunci cînd o fecioară curată îndrăgește pe un osîndit la moarte, declarînd că este gata să-i fie soață, acesta poate fi iertat...

Chiote de bucurie ; dar și îndoieli.

— Nu este cumva o nouă înșelăciune ?

Dar nu. Haiducul a fost dezlegat. A sosit și o caleașcă în care se află buna și înțeleapta domniță Ralu cu jupînița Sultana.

Tînăra fată, emoționată și cu ochii în jos, se apropie sfioasă de Jianu.

Haiducul, eliberat din lanțuri, se pleacă înaintea domniței Ralu, apoi o sărută pe frunte pe salvatoarea lui.

— Îți mulțumesc, din suflet, jupîniță !

Aceasta, la rîndul său, adunîndu-și întreg curajul, l-a cuprins de gît pe Jianu și l-a sărutat pe obraz cu toată căldura inimii ei tinerești.

Se spune că în acest moment, țiganul Alexe, slujitorul credincios al lui Jianu, i-ar fi rostit acestuia, în hazul tuturor celor de față :

— Scăpași, stăpîne, de spînzurătoare. Dar de latul acesta... zău, nu cred că mai ai scăpare !

Jianu a fost ridicat pe umeri de mulțime și, în cîntece, chiote și exclamații de bucurie, a fost dus pînă la gazda sa din mahalaua Olтenilor.

★

A urmat mișcarea revoluționară a lui Vladimirescu. La aceasta, se știe că au luat parte atît Iancu Jianu (cu o ceată de olteni înarmată și întreținută pe cheltuiala lui) cît și dascălul Gheorghe Lazăr, împreună cu învă-

*) În legende, numele acesta este cel mai cunoscut, a intrat și în literatură, dar există și altele : Maria, Stana, Ileana etc.

țăceii săi (unul dintre aceștia, Petrache Poenaru, fiind chiar secretarul de taină al marei căpetenii revoluționare).

După înfrîngerea revoluției, drept represalii, școala academicească de la Sfîntul Sava a fost închisă. Iar Gheorghe Lazăr, grav bolnav, s-a mutat, după un timp, în cocioaba unui văr de-al său, George „vătaș de ungureni". Căsuța acestuia aflîndu-se în mijlocul bogatelor vii ce mărgineau Piața Obor de azi, „Tîrgul de-Afară" și cîmpul cu barăcile Moșilor de ieri.

Era o vară frumoasă, care prevestea roade bogate. Peste mormintele pandurilor eroi ai lui Tudor iarba înspicase a doua oară.

Coborîndu-se din trăsuri și luînd-o pe jos, de-a lungul unui drumeag prăfuit, printre vii, prieteni, foști elevi și profesori ai școlii de la Sfîntul Sava, cu brațele încărcate de flori se îndreaptă spre căsuța coșcovită, acoperită cu paie în care se retrăsese Lazăr, doborît de boală și amărăciune, ca să-și pîlpîie, neștiut de nimeni, ultimele zile. Alături de ei pășește Onu, țăran din Avrig, vestit printr-o scrisoare de starea tot mai îngrijorătoare a sănătății fratelui său Lazăr.

S-au oprit în fața singurului ochi de fereastră al căsuței. Onu a privit înăuntru.

— Dacă nu i-aș cunoaște ochii, aș zice că nu e el. Cine l-o fi adus în starea asta ?

— Cine ? a răspuns unul dintre cei de față, poate Iancu Văcărescu, poetul. Torturile sufletești și trupești, pe care le-a îndurat după înfrîngerea răscoalei lui Tudor.

— Sau, poate, mîhnirea de a vedea că n-a putut să-și tipărească manualele, la care a trudit ani și ani de-a rîndul, zi și noapte, ca să aibă ucenicii pe ce-nvăța, a urmat Eliade.

— Acum măcar mîhnirea aceasta i se va risipi...

Au bătut la ușă și-au intrat.

Lazăr zăcea pe-un pat de paie acoperit cu un mindir. N-a avut puterea să se ridice ca să-i întîmpine.

— Cine e ?

— Eu, fostul elev al domniei tale, i-a răspuns Eliade, încercînd să pună în glas un ton de voioșie.

— Eliade, dragul meu...

— Am venit cu toții, a continuat el. Azi prăznuim a doua promoție de ingineri și profesori români ieșiți din școala domniei tale. Și am venit și noi...

— Sînt toți ?... Sînteți toți, copii ?... Și eu... în ce hal sînt... Dascălul era emoționat peste măsură. Am îmbătrînit rău...

— Bătrîn ? La nici patruzeci și patru de ani ?

— Tinerețe fără bătrînețe.

— Gaudeamus igitur... dă tonul, entuziast, Eliade Rădulescu.

— Dragii mei... dragii mei... e prea mult, i-a oprit Lazăr, încurcat și sfios ca întotdeauna. Și aceasta ce-mi întinzi ce e ?

— Un dar, magistre. O casetă cu litere și un sul pentru tipărit. O mică tiparniță, așa cum ți-ai dorit încă de cînd ai început să-ți tipărești primele manuale.

O liniște încordată, în care nu se mai aud decît respirațiile, s-a lăsat.

— Te vom ajuta să-ți tipărești cărțile.

— Tipar, vasăzică. Lazăr, numai cu greu își deschide gura. Mă veți ajuta să-mi tipăresc cărțile ? Voi poate nu știți ce-nseamnă asta pentru mine ! Viață !... Voi izbuti să-mi tipăresc cărțile... cu mîinile astea firave, care vor scoate din cerneala sulului lumina slovelor... Vorbea ca în febră : Voi mai scrie și altele... Lazăr n-a murit... Trăiește... Sau, dacă a fost mort, a înviat... Elevii și prietenii lui îl ajută să-și împlinească visul cel mai drag... Visul tuturor viselor... Cel mai drag...

Cu greu, numai cu greu, l-a convins Onu că trebuie totuși să se întoarcă măcar pentru o lună, două, pe meleagurile natale, ca să se înzdrăvenească, astfel precum el însuși hotărîse inițial.

— Sigur c-o să fie bine, a recunoscut Lazăr, visător. Avrigul meu... Și Oltul... Oltul meu drag... Mi-ar plăcea să mă mai urc măcar o singură dată, ca în copilărie, pe creștetul Surului. Să mai privesc de-acolo de sus, de pe culmile Carpaților... Să văd... sau să mi se pară că văd... Transilvania, Țara Românească și Moldova, ca o cunună... așa cum sînt ele unite în inima mea... Așa cum le unește sufletul românilor... Deodată,

îngrijorat, și-a adus aminte : Dar acum am o tiparniță, prieteni... Nu-mi pot îngădui nici un răgaz...

— Ba da, magistre. Poți. Trebuie să ți-l îngădui. Ca să poți, pe urmă, să lucrezi mai cu spor. Îl voi ruga pe tata, i-a destăinuit Eliade planul lui, să vîndă un loc în altă parte și să cumpere via aceasta, care este, de altfel, de vînzare, cu casă cu tot. Vom dărîma coliba. În locul ei vom zidi o clădire frumoasă, de cărămizi, unde vei locui domnia ta și în care vom instala o tipografie. Vom instala tipografia chiar pe locul unde se află această odaie.

Și Eliade s-a ținut de cuvînt. După ce foștii elevi, părinții acestora și prietenii, peste cîteva zile, au însoțit pînă la Băneasa căruța în care pleca Lazăr, împreună cu fratele său, Onu, temporar, cum credea el, pentru a se putea întoarce cît mai curînd la București, cu forțe sporite, Eliade l-a rugat fierbinte pe tatăl lui să cumpere via de la fostul ei stăpîn. Acesta a fost bucuros s-o dea.

După cinci ani, în anul 1828, cum povestește însuși Eliade, și-a ridicat o casă, orînduind astfel construcția încît în locul patului unde zăcuse Lazăr pe paie să fie așezată presa de tipărit.

Așa s-a făcut că multă vreme, în mijlocul viilor a dăinuit acea casă a lui Eliade Rădulescu.

Viile s-au prefăcut, cu timpul, după sfîrșitul stăpînului lor, într-un superb parc : *La Eliade între vii*, pe care, mai ales în timpul veselei sărbători a Tîrgului Moșilor, din luna mai, nu se afla bucureștean care să nu-l viziteze.

Libertate!...
Dreptate!...

1. *La Sfîntul Sava*

În anul 1832, Colegiul național (așa cum căpătase de curînd numele școala de la Sfîntul Sava, întemeiată de Gheorghe Lazăr), modernizat, îmbrăcat în noua haină a clădirilor proaspăt reparate și zugrăvite de arhitectul vienez Hartl, devenise cea mai importantă instituție de învățămînt a țării.

Colegiul fusese conceput pe trepte și categorii de învățămînt. Un ciclu elementar format din patru „clasuri". Alt ciclu, mediu, de „umanioare", tot din patru „clasuri". Și, în sfîrșit, un ccilu superior, complimentar, alcătuit din trei „clasuri".

La începutul anului școlar 1833, între elevii Colegiului național, din clasa a IV-a de umanioare, se număra și un băiat negricios, slăbuț și foarte retras, cu numele de Nicolae Bălcescu. Acesta, deosebit de sîrguincios, se remarca îndeosebi la istorie și compunere, iar la limba franceză excela.

Astăzi în școală domnește o mare fierbere. S-a anunțat inspecția unui trimis al despărțămîntului de învățămînt.

Un elev, care a stat pînă acum de strajă la cotitura sălii ce duce spre cancelaria profesorilor, năvălește în clasă.

— Atenție !... Atenție !... Vin !

Nu trec decît vreo cîteva minute și pe ușa clasei a IV-a de umanioare intră solemn trimisul, un bărbat scund, gras, spînatec și care calcă greoi, sprijinîndu-se într-un baston, cu măciulie de argint. Chipul îi este

încruntat. Ochii îi cată bănuitori printre rîndurile încremenite ale elevilor ridicați în picioare.

— Luați loc !

Elevii, în fracurile lor cenușii și cu vipușcă galbenă pe margine, se așază, fără să facă nici cel mai mic zgomot, ca și cum nu ar fi fost niște ființe vii, tinere, vesele, făcute din carne, ci numai niște umbre. Într-atîta figura întunecată și rău prevestitoare a celui venit în inspecție le vîrîse fiori înghețați în suflete.

Împreună cu trimisul, a intrat în clasă și profesorul Aaron Florian, un bărbat tînăr, blond, cu niște ochi senini, albaștri, care le zîmbește cu bunătate ciracilor săi, îndemnîndu-i parcă să nu se teamă și să-și păstreze, liniștiți, stăpînirea de sine. Profesorul i se adresează inspectorului :

— Îngăduiți-mi, domnule, ca, înainte de orice, să vă înștiințez că noi, potrivit instrucțiunilor, am început, de cîteva luni, un curs elementar de istorie generală, în care am tratat pînă acum despre asirieni și egipteni...

— Acesta este și temeiul istoriei, domnule profesor Aaron.

— Cu toate acestea, noi încă regretăm că nu ni se îngăduie să facem în clasul al IV-lea de umanioare și un curs oficial de istorie națională, așa cum am cerut...

— Nu trebuie să studiem decît ceea ce onoratul despărțămînt hotărăște...

Glasul trimisului devenea cu fiecare clipă ce se scurgea mai tăios. Profesorul Aaron Florian stărui :

— Destui elevi dintr-ai noștri, ca și unii părinți ai copiilor, ne cer cu stăruință lucrul acesta...

— Mă îndoiesc, domnule profesor, îi replică aspru trimisul, c-ar fi elevi dornici de-a învăța în plus. Arătați-mi unul singur de acest fel în clasul unde ne aflăm și poate vă voi da dreptate.

Profesorul Aaron se apropie de rîndul din mijloc al elevilor :

— Cine vrea să răspundă ?

— Eu !

— Elevul Bălcescu Nicolae, i-l arată profesorul inspectorului pe băiatul din banca întîi care se ridicase în picioare.

Inspectorul se apropie și el de banca în care se găsea băiatul cu tenul ușor măsliniu și ochii mari despre care aflase că se numește Bălcescu Nicolae.

— Ce-ți place mai mult? îl întrebă el cu un ton ce se voia cît mai ademenitor. Istoria universală cu toate frumusețile ei, ori istoria națională?

— Îmi place istoria universală nespus de mult, răspunde băiatul.

— Vedeți?... Vedeți, domnule profesor? se întoarce trimisul, cu o expresie de triumf, către profesor. Ce v-am spus eu?

— Dar, dacă e s-aleg între istoria universală și aceea a patriei, continuă pe neașteptate elevul, o prefer pe ultima.

— Hm! Hm! Și ai citit tu ceva din istoria națională?

— Am citit unele cărți și cronici împrumutate de domnul profesor Aaron.

— De pildă?

— Istoria pentru începutul românilor în Dachia de Petru Maior. Apoi pe unii cronicari: Fotino, Constantin Căpitanul, logofătul Radu Greceanu...

— Ai citit tu toate astea?

— Le-am citit...

— Și despre istoria mai nouă?...

— Ne-a explicat cîte ceva domnul profesor, în afara orelor de curs...

— Și, din tot ce-ai citit și ascultat, ce-ai înțeles? Pe cine-i socotești cei mai mari eroi ai istoriei noastre?

— În afară de strămoșul Dechebal, cei mai de seamă eroi ai Țării Românești mi se par a fi mai întîi Mircea cel Bătrîn, apoi Mihai Viteazul și...

— Și?... De ce te-ai oprit?...

Toți elevii ascultă cu sufletul la gură ceea ce urmează să rostească Bălcescu, deoarece nu era niciunul dintre ei care să nu-i fi cunoscut opiniile.

— Și?... bate cu bastonul în podea, nervos, trimisul.

— Tudor Vladimirescu.

— Tudor Vladimirescu?

— Primul, fiindcă ne-a pus temelia cea mai de neclintit a țării. Al doilea, deoarece a năzuit, cum spune

domnul profesor, la unirea tuturor fraților într-un singur mănunchi. Și, în sfîrșit, al treilea, pentru că a rostit în timpul răscoalei sale, așa cum am aflat de la întîiul meu învățător... un biet pandur, pe nume Gheorghe...

— Un pandur ? se sperie inspectorul.

— Le-a rostit marilor boieri că „Patria se cheamă norodul, iar nu tagma jefuitorilor"...

— Destul, tinere, destul... Despre aceasta este mai cuminte să nu vorbim !... Mai bine, să vedem și la altă materie ce știi... Spune-ne, bunăoară, o poezie...

— Rostește, Bălcescule, poezia care te-a mișcat, dintre toate cîte le cunoști, în cea mai mare măsură... l-a îndemnat și profesorul.

— Am să-ncerc ! A tușit încet, ca să-și dreagă glasul și a început :

„Răscoală-te, inima mea, din a răbdării boală !
Grozav, grozav ai suferit, grozavă te răscoală !
Să tremure, să tremure, cumplita tiranie :
Zdrobită azi în pulbere, pe loc, să nu mai fie !..."

Elevii, turburați de avîntul cu care recită colegul lor, au început să aplaude :

— Bravo, Bălcescule, bravo !...

„Ființa ei și numele în iad să se coboare !
Și-ai ei prieteni mult huliți ca ea să se doboare !"

— Ce-i asta ? Ajunge ! Ce-i asta ? începe, de astă dată, să se indigneze inspectorul.

— Este poezia „Glasul poporului subt despotism", domnule trimis.

— Poezie scrisă de Iancu Văcărescu, precizează profesorul.

— În timpul răscoalei lui Tudor Vladimirescu, ține să adauge elevul.

— Ajunge !... Ajunge !... țipă disperat inspectorul. Plîngerea care m-a adus aici se vede a fi fost întemeiată. Aici domnește încă duhul răzvrătitor al lui Tudor Vladimirescu... Și-al dascălului Gheorghe Lazăr. Voi cere pedepsirea dumneavoastră... Înțelegeți ?... Înțelegeți ?...

2. *La secția întîi de judecată a Înaltului Divan*

S-au scurs mai mult de șapte ani din ziua cînd Bălcescu a recitat poezia „Glasul poporului subt despotism", într-o clasă a Colegiului național Sfîntul Sava, înspăimîntîndu-l, prin îndrăzneala lui, pe trimisul despărțămîntului de învățămînt. Și, în tot acest timp, n-a fost o singură zi în care el să nu se fi străduit, cu toate forțele pe care le avea, înfruntînd, încă de-atunci, nenumărate primejdii, pentru folosul patriei. Iată-l acum laolaltă cu alți luptători, legat în lanțuri și-adus în fața judecății. Vorbește procurorul :

— Îl învinuim azi, în ședința de judecată a instanței extraordinare, formate din Secția I-a a Înaltului Divan și a Secției criminale a Divanului judecătoresc, și pe fostul iuncăr, rebel, Nicolae Bălcescu, de a fi luat parte cu un an în urmă la o alcătuire tainică împotriva Domniei și a liniștii obștești, pentru — pretinde el — drepturile poporului. Și-acum, poate să ia cuvîntul domnul apărător, dacă mai are ceva de spus...

Apărătorul (un bărbat vîrstnic, cu ochelari, însă altminteri destul de dîrz) :

— Tînărul pe care-l avem în fața noastră, pe nume Nicolae Bălcescu, a fost unul dintre cei mai străluciți absolvenți ai Colegiului Sfîntul Sava.

Impetuos, procurorul îl întrerupe :

— Colegiul de la Sfîntul Sava s-a dovedit încă din vremea dascălului Gheorghe Lazăr... un focar... Se înecă: Un focar de...

— Vă rog să nu mă întrerupeți, domnule procuror, ia din nou cuvîntul apărătorul. Așa cum vă spuneam. Un tînăr strălucit la toate materiile de învățămînt. Priviți, vă rog, însemnările profesorilor săi la toate materiile studiate în colegiu : istoria universală, aritmetica, algebra, geometria, trigonometria, filozofia formală, dreptul civil și limbile străine, franțozeasca, elineasca și latineasca...

— Trebuie reținut, sare iar de la locul său, furios,

procurorul, că și profesorii săi, atît cel de franțozească, franțuzul Vaillant, cît și cel de filozofie, bănățeanul Eftimie Murgu au fost încriminați în acest proces, ca și fostul lor elev Nicolae Bălcescu...

— Vă rog, domnilor judecători... Vă rog! își ridică mîinile în sus, revoltat, bătrînul apărător.

— Dar nu despre aceasta este vorba, domnule, îl întrerupe din nou procurorul. Ci despre vremea cînd, devenind iuncăr în escadronul 3 de cavalerie, Nicolae Bălcescu a funcționat, la rîndul său, ca profesor la școala destinată ostașilor, în cazarma „Dudeștilor", și apoi la aceea din cazarma „Alexandria" de pe Dealul Spirii...

Apărătorul a scos din buzunar niște foi și, bătînd cu palma în ele, rostește:

— Iată ce scrie în ziarul „România" profesorul Aaron Florian...

— Aha! țîșnește ca pe arcuri procurorul. Tot același Aaron Florian, care și el a fost încriminat... Păi sigur... Da... Păi sigur...

În sală, fiindcă a început să se însereze, slujitorii aprind, în sfeșnicele înalte cu picior, luminările.

— Citez, continuă apărătorul, săltîndu-și ochelarii pe nas: „Este o mare plăcere să vadă cineva și cu cîtă rîvnă și întrecere vin soldații într-această școală și cu cît spor înaintează".

— Așa ar fi, strigă procurorul, dacă Nicolae Bălcescu s-ar fi mulțumit să predea numai cursurile de citire, scriere și socotire și dacă nu i-ar fi adunat pe ostași lîngă dînsul pentru ca, povestindu-le, chipurile, despre vitejiile strămoșilor în luptele cu vrăjmașii țării, pe vremea lui Mircea, Mihai sau Ștefan, să-i ațîțe, de fapt, la rebelie, ca pe timpul lui Tudor Vladimirescu...

— Vă rog... vă rog, domnule procuror, încearcă apărătorul, zadarnic, să-și reia cuvîntul.

— Cunoscînd aceste mai vechi înfăptuiri ale sale, de cînd a fost întîi elev și apoi iuncăr, continuă, îndîrjit, procurorul, nu este, deci, de mirare, domnilor judecători, că tînărul acesta, Nicolae Bălcescu, s-a întrunit cu unii dintre cei mai răi vrăjmași ai liniștii țării, cum ar fi

Mitiță Filipescu... sau Dimitrie Macedonschi, unul din secundanții de la 1821 ai lui Tudor Vladimirescu...

— Acela pe care-l apăr...

— ...Profesori, rebeliști... elevi și iuncări rebeliști.. Enumăr : Poetul Cezar Bolliac, Marin Serghiescu-Națio-nalul, Constantin Telegescu... Ba încă eu cred că și tînă-rul poet, fost, de asemenea și el iuncăr, Grigore Alexan-drescu...

— Domnule judecător...

— Să spună însuși acuzatul !

— Da, domnule procuror... răspunde Bălcescu.

— Cum privești, domnia ta, această mișcare nebu-nească — din acest an învolburat 1840 — la care ai luat parte ?...

— Ca și la 1821, și ca și Tudor Vladimirescu, noi cei de-aici, care ne-am ridicat, deocamdată numai cu gîndul, pentru binele Patriei, gîndim că nu poate fi mîntuit popo-rul decît prin popor, prin voința și forța lui...

— Așadar, recunoașteți că sînteți o partidă revolu-ționară ?

— Recunosc !...

— Au venit trimișii ostașilor din cazarma „Alexan-dria" și cer să depună mărturie pentru cinstea lui Nicolae Bălcescu ! Sînt foștii săi elevi ! informează tribunalul apărătorul.

— Trimișii ostașilor să plece înapoi la cazarmă, sub pază, ordonă procurorul.

— A mai venit și-un țăran. Este un slujitor pe mo-șia Bălceștilor, solicită din nou apărătorul.

— Omul acela ? Omul acela, domnule judecător, a fost, mai înainte de a se oploși la moșia Bălceștilor, un pandur de credință al lui Tudor Vladimirescu. Și este urmărit pentru a ispăși o osîndă... pune lucrurile la punct procurorul.

— Să fie arestuit !... hotărăște judecătorul.

Asistența vociferează contradictoriu :

— Foarte bine !... Așa !... Auzi ?... Al lui Tudor Vladimirescu !... Pentru ce ?... Să înceteze odată !... Să se facă dreptate !... Să se facă !... Să se facă !...

În sfîrșit, după dezbateri prelungite, în aceeași sală, s-a dat sentința în numele domnitorului Alexandru Ghica : „Mitiță Filipescu, conducătorul mișcării rebeliste", a fost condamnat la 8 ani recluziune, în temnița mănăstirii Snagov, Nicolae Bălcescu, minor, la trei ani recluziune în închisoarea mănăstirii Mărgineni. Ceilalți, condamnați și ei la diferite pedepse. Iar profesorii lui Bălcescu, francezul J.A. Vaillant și Eftimie Murgu au fost expulzați din țară, ca fiind cetățeni străini.

Cu acest prilej, putem să credem că s-ar fi petrecut, în sala judecății, următoarea scenă :

Apărătorul : Vom cere măriei sale, slăvitul nostru domnitor, Alexandru Ghica, clemența. Vom face o cerere de grațiere !...

Judecătorul : Asta n-aveți decît s-o faceți !...

Apărătorul : Uite o hîrtie, tinere Nicolae Bălcescu. Uite și-o pană. Scrie numaidecît !...

Bălcescu : Ce să scriu, domnule apărător ?

Apărătorul : Cererea de grațiere. Scrie : „Prea slăvite doamne, în genunchi îți cer iertare..."

Bălcescu : În genunchi, eu, înaintea unui tiran, domnule apărător ?

Apărătorul : O, vorbele acestea nu trebuie să te mire, nici să te supere !... Este numai o formă. Așa se obișnuiește !...

Procurorul : Apăratul dumitale nu vrea să facă nici măcar cerere de grațiere ?

Apărătorul : Nu, domnule procuror.

Bălcescu : Nu voi cere, cît voi trăi, milă gîtuitorilor patriei.

Procurorul : Și-atuncea ce vei face ?

Bălcescu : Mă voi lupta cu ei...

Procurorul (rîzînd batjocoritor) : Te vei lupta cu ei ?... Cum ?

Bălcescu : După ce voi ieși din temniță ! Pînă cînd vom învinge sau voi muri...

Procurorul : Vei muri !... Vei muri !...

Bălcescu : Vom învinge !... Vom învinge !... Dacă nu noi, aceia ce vor veni după noi...

3. *Într-o casă din apropierea bisericii mahalalei Bărbătescu-Nou**

Ieșind din închisoare, unde, din pricina nenumăratelor suferințe, se îmbolnăvise grav de plămîni, dar unde, totodată, își întrebuințase, clipă de clipă, neostenit, timpul, pentru a-și pregăti viitoarea sa importantă lucrare : „Puterea armată și arta militară de la întemeierea principatului Valachiei și pînă acum", Nicolae Bălcescu începe să adune, din nou, în jurul său, o mînă de prieteni bucureșteni, cu vederi înaintate, dornici, ca și el, de a lupta cu toate forțele pentru schimbarea stărilor de lucruri nedrepte și neomenoase din țară.

Adunarea de astăzi are loc într-o încăpere micuță de la etajul întîi al unei case vechi, care aparținea, pe cît se pare, unui mic negustător, rudă îndepărtată a poetului Cezar Bolliac.

Nicolae Bălcescu vorbește :

— Așadar, vrem să vă spunem domniilor voastre, celor dintîi frați credincioși de luptă ai noștri, că societatea secretă, întemeiată acum, în toamna anului 1843, de Ion Ghica, de căpitanul Tell și de mine, se numește „Frăția".

— Și care-i va fi lozinca ?

Întrebase un bărbat blond, înalt și cu ochi albaștri.

— „Dreptate și frăție", domnule profesor Aaron Florian, i-a răspuns Bălcescu.

— Cum s-a ajuns la această deviză ? a vrut să afle și tînărul poet Dimitrie Bolintineanu.

---

*) Cunoscută azi mai mult sub numele de Cuțitul de Argint.

— Vă voi explica îndată. Prima parte a devizei: Dreptate, este preluată din ţelurile mişcării lui Tudor Vladimirescu, care a vrut ca tot românul să fie liber, egal în ţara lui... în statul său românesc...

— Şi-a doua parte, Frăţia?

— A doua înseamnă însuşi programul revoluţiei noastre viitoare, pentru a cărei izbîndă este nevoie de unirea tuturor forţelor înaintate...

— Înţelegi prin aceasta şi pe cele din mijlocul poporului de jos, de la oraşe şi sate?

— Sub această lozincă, noi ne vom strădui să pătrundem, frate Bolintineanu, nu numai în mijlocul intelectualilor, al funcţionarilor şi al armatei, nu numai în rîndurile meşteşugarilor, micilor neguţători şi ale lucrătorilor de toată mîna, ci şi în acelea ale ţărănimii, cea mai mare masă de oameni, călcată în picioare de actuala stăpînire...

— Care va fi ideea cea mai de temelie a „Frăţiei"?

— Aceea de luminare, apoi şi de unire, de ridicare a poporului pentru dreptate şi libertate.

În timpul cît Bălcescu îi răspundea poetului la cea din urmă întrebare a sa, a răsunat o fluierătură haiducească.

— S-a auzit cineva fluierînd un semnal! a remarcat profesorul Aaron.

— Nu fiţi îngrijorat, domnule profesor, a încercat să-l liniştească Bălcescu. Acela care a fluierat nu este altul decît însuşi credinciosul meu Gheorghe...

— Gheorghe, fostul om apropiat al lui Tudor? Despre care-a fost vorba şi în procesul de-acum doi ani? şi-a adus aminte Cezar Bolliac.

— Întocmai. Pe drum, în timp ce era dus spre ocnă, a izbutit să-şi rupă lanţurile, a doborît trei paznici şi-a reuşit să fugă...

— Pandur de-al lui Tudor, nu glumă! a rîs Cezar Bolliac.

Paşii unui om au tropăit, grăbiţi, pe scară. S-a făcut linişte. Uşa s-a deschis. A intrat Gheorghe, un bărbat cît un munte, care a anunţat:

— Casa a fost înconjurată de oamenii agiei!...

— În cazul acesta, Gheorghe, l-a rugat Bălcescu, îi vei scoate pe toți cei de-aici — firește, în afară de mine — prin deschizătura din pod...

— Coborîm apoi în curte ?

— Și ieșiți pe portița grădinii în ulița învecinată.

— Nu, nu Bălcescule ! a rostit Alexandru Golescu-Negru. Vom rămîne cu toții aici ! Zbirii agiei trebuie să afle că noi nu ne înspăimîntăm de ei. ori cît ar fi de mulți ! Că sîntem solidari.

— Despre asta, fiți siguri, că sînt încredințați.

— Atunci pentru ce vrei să părăsim casa ?

— Deoarece nici agia și nici Domnia nu este bine să aibe o dovadă sigură a întîlnirilor noastre secrete.

— Atunci să plecăm toți !... a propus Bolliac.

— Vino și tu, Bălcescule ! l-a chemat Bolintineanu.

— L-am auzit pe căpitanul Costache Chiorul spunînd : „Am zărit la fereastră în lumină, o umbră... Și-aceasta nu poate fi decît a lui Bălcescu..." i-a mai informat Gheorghe pe cei de față.

— Lucrurile, vedeți, se complică, a constatat Bălcescu. Devreme ce căpitanul Chiorul spune că m-a zărit pe mine, înseamnă că va trebui să mă găsească aici. Altminteri, va răscoli toată casa. Și, cum casa e înconjurată, e foarte cu putință să vă afle pe toți. Și-aceasta ar fi, din pricina despre care v-am vorbit înainte, un lucru tare rău... De-aceea, sînt de părere să plecați toți, îndată, așa cum v-am rugat.

— Și tu vrei să-i înfrunți singur pe oamenii agiei ? s-a neliniștit Golescu.

— Cauza „Frăției" noastre o cere.

De jos începuseră să răsune voci întărîtate și pași.

— Vă rog să m-ascultați !...

— Dar, dacă va fi nevoie de noi... a spus Bolintineanu.

— Vom sta prin apropiere, a completat profesorul Aaron.

— Bine, Bolintinene, și domnule profesor ! Însă acum, plecați !

Tropotele se întețiseră. În ușă bătea cineva violent. De-afară răsună o voce aspră și răgușită :

— Nicolae Bălcescu, în numele Domniei și al Divanului, deschide ușa, îndată, fără împotrivire!

Nicolae Bălcescu deschide ușa. În odaia golită de revoluționari, năvălesc călăii agiei în frunte cu vestitul căpitan Costache Chiorul, care dă ordin:

— Începeți percheziția!

— Un ordin scris aveți? întreabă Bălcescu.

— Ordinul scris sînt eu! îi răspunde Chiorul.

— Nu mă mai mir de nimic. Deoarece sînt obișnuit cu ilegalitatea.

— Și legea sînt tot eu.

— Legea aceasta este a celor fără de lege! A celor ce se îmbuibă pe spinarea poporului.

— Pe mine... aceia ce se îmbuibă, cum spui domnia ta, mă plătesc și eu pe ei îi slujesc! rîde batjocoritor Chiorul, în timp ce percheziția continuă cu brutalitate.

— Ești liber să-i slujești! Dar află că vai de-acele țări unde un mic număr de cetățeni își întemeiază puterea și fericirea pe robia și asuprirea norodului...

— Ce se întîmplă cu ele? se strîmbă spre Bălcescu, Chiorul.

— Acele țări, mai bine zis acele națiii, dacă nu vor fi salvate la timp, sînt menite pieirii!...

— Să piară sănătoase!... Ce mă doare pe mine?...

— Vă rog să nu-mi răscoliți cărțile. E tot avutul meu...

— Nu te uita, oștean, la ce spune învinuitul. Fă-ți numai datoria precum ți-am poruncit.

— Aceasta-i barbarie... O nouă barbarie...

— Vreo listă de conspiratori n-ați găsit?... Ori, poate, vreo urmă, cît de mică, a celor ce se tot perindă pe-aici?...

— Nimic!... Nimic!... În afară de terfeloagele astea, nu se vede nimic... răspunde un oștean.

— Ba nu. Ba nu. Priviți! Aici se află o foaie, ascunsă într-unul din ceasloave! arătă altul.

— Ha, ha!... se bucură Chiorul. Trebuie să fie o listă a conspiratorilor. Să vină, repede, contopistul, pe care l-am adus cu noi, să ne citească lista...

— Nu e vorba de nici o listă! vorbește calm Bălcescu.

— Ai venit, conțopistule?

Un dascăl de biserică, jigărit, îmbrăcat în niște haine soioase de șiac se strecurase pe ușă.

— Am venit!

— Citește ce scrie aici...

— Puteam, la fel de bine, să-ți citesc eu.

— Nu mă duci domnia ta, domnule Bălcescu, pe mine. Lasă să citească el. Citește, conțopistule!...

Conțopistul începe să citească, silabisit, cu penibilă împiedecare de vorbă: „Niște cîrmuiri, în Moldavia și Țara Românească, asupritoare, corupte, ipocrite, trăind prin ilegalități, fără altă regulă decît interesul lor, fără altă mărginire decît voința lor..."

Oamenii agiei murmură, agitați, îngroziți de ceea ce aud:

— Auziți?... Auziți?... Îi numește asupritori... fără lege... pe cei mai mari... Și la urma urmelor chiar pe Domn...

— „...folosind, cu scopul de a-și atinge ținta pe care o urmăresc, toate mijloacele care le stau la îndemînă: vicleșugul, călcarea jurămîntului și chiar, direct, tîlhăria, în arta guvernării"... continuă Bălcescu, pe dinafară.

— Taci!... Taci, cînd îți ordon!... poruncește Costache. Aud tot și oștenii.

— Este bine s-audă și ei... Să cunoască și ei adevărul!...

— Conțopistule, urlă Costache, păstrează în mînă bine hîrtia. Și voi, oșteni, luați toate vrafurile acestea de cărți. Porniți înainte și așteptați-mă la agie.

— Și cu mine ce-ai de gînd? întreabă Bălcescu.

— Pe domnia ta, acum, că am aflat o dovadă împotriva domniei tale, cum am avut poruncă, am să te duc eu însumi la curte... Ești o pasăre rară...

— Nu te mai întreb despre ordinul scris, fiindcă știu că nu-l ai!

— Asta-i adevărat. Am venit să te ridic și aveam trebuință numai de o dovadă. Haide și fă-ți bagajul!...

Dar de-afară răsună iar, în clipa aceasta țipete :

— Puneți mîna pe ei !... Vestiți-l pe căpitan Costache...

Și, în cameră, abia răsuflînd, însoțit și de doi oșteni, se întoarce conțopistul :

— Nenorocire !... se jeluiește el. Nenorocire !...

— Ce este ?... Ce s-a-ntîmplat ? întreabă Costache Chiorul.

— Nenorocire !... Nenorocire !... Toate terfeloagele... cărțile...

— Ce-ai făcut cu hîrtia, nenorocitule ?... Dovada mea... Dovada !...

— Le-am pierdut !... mărturisește, zdrobit, conțopistul. Le-au răpit !...

Costache Chiorul l-a apucat de gît pe conțopist și-l zguduie :

— Cum ai pierdut-o ?... Cine vi le-a răpit ?... Cine ?...

— Abia ne depărtaserăm puțin de casă... și-o matahală de om s-a repezit la mine... mi-a smuls din mînă hîrtia, povestește conțopistul.

— Era dovada mea. Singura mea dovadă. Pe care mi-o cerea Domnia. Și, pe temeiul ei, îl puteam arestui pe complotistul acesta, pe Nicolae Bălcescu... Cine era matahala ? Cine era matahala ? N-auzi ?

— Nu știu. Dar parcă i-am auzit pe ceilalți...

— A ! Au mai fost și alții ?...

— Da. Au mai fost și alții. La fel s-au repezit la noi...

— Și ce nume a rostit ?

— Mi s-a părut că Gheorghe... Și Gheorghe acela mi-a smuls, cum îți spuneam, hîrtia. Ceilalți, în întuneric, le-au răpit oștenilor cărțile. Și, apărați, tot de matahala aceea, care izbea în dreapta și-n stînga, ca un turbat, cu-o măciucă, s-au mistuit în beznă. Nu vezi ce beznă e ?

— Și oștenii nu s-au luat după ei ?

— S-au luat, dar în zadar !

Căpitanul Costache Chiorul s-a întors spre Nicolae Bălcescu :

— De ce zîmbești ? Ai scăpat ?... Ți-au scăpat cărțile ?... Ți-a scăpat și hîrtia ?... Eu am pierdut dovada ?

— Nu mă mai poți arestui !

— Cine sînt oamenii aceia ?

— Cată și află singur. Și-acum, rogu-te, părăsește... părăsiți încăperea... M-ați tulburat destul...

4. *Pe cîmpia Filaretului*

— Prințul Bibescu a abdicat ! A fugit !... Să ne îndreptăm spre Cîmpul Filaretului !... Acolo se adună mulțimile din București !...

— Să ne cuvînte Nicolae Bălcescu ! cere mulțimea.

În fața tribunei improvizate a fost adusă o Statuie a libertății.

— Nicolae Bălcescu !... Nicolae Bălcescu !... cere mulțimea.

Ecoul strigătelor se împrăștie pînă departe, parcă în reverberații.

— Aici pe Cîmpul Filaretului, numit, de astăzi înainte, Cîmpul Libertății, în fața celor care mai șovăie, cerem împlinirea drepturilor integrale ale poporului, între care, în primul rînd, abolirea oricăror privilegii, egalitate deplină, desființarea clăcășiei, împroprietărirea țăranilor, votul universal, dezrobirea țiganilor, spiritul de moralitate în viața publică și, mai ales, dreptul de administrație independentă a țării !... spune Bălcescu, cu glasul înecat de emoție.

— Administrația independentă !... Nimeni să nu se mai amestece în treburile noastre !... proclamă mulțimea.

— Fie, prea iubiți frați, ca aducerea aminte a nenorocirilor și a luptelor eroice ale părinților noștri să reînalțe la locul său cel mai de cinste demnitatea noastră națională !... Și să nu uităm că sîngele care a curs și suferințele îndurate au dovedit că poporul român știe să-și dobîndească și merită să aibă prea-sfînta libertate...

— Nu vom uita !... Şi noi sîntem gata de jertfă, fie ea cît de mare !... răspunde mulţimea.

— Să jurăm, fraţilor, că vom apăra, împotriva oricăror duşmani, programul nostru revoluţionar, aprobat de popor la Islaz, şi libertatea cea fără de preţ a Patriei !...

Mulţimea : Jurăm !... Jurăm să ne apărăm Patria !

— Şi să creăm astfel o temelie trainică pentru lupta şi mersul înainte, către desăvîrşirea dreptăţii şi libertăţii, a celor ce vor veni după noi !...

Mulţimea : — Dreptate !... Libertate !... Dreptate !..

Cuprins

Cuvînt înainte 4
Bucureşti 9
Dîmboviţa 12
Temniţa 20
Ali-beg 34
Pedeapsa 49
Clopotele bat 55
Mihai Vodă 71
Nunta 77
Sarea pămîntului 86
La Radu-Vodă 96
Clucerul 103
Dascălul Florea 114
Datoria 123
Mugur, Mugurel 130
Fulgere îndepărtate 140
Soarele dimineţii 146
Răsplata 153
Oborul 163
Libertate !... Dreptate !... . . 172

Redactor: ARIE MATACHE
Tehnoredactor: I. PETRE

Bun de tipar 7-06-1975 Coli de tipar 11,75
Tirajul 15 500×90

C. 2183 I. P. INFORMAȚIA
Str. Brezoianu nr. 23—25
București

Lei 6,25

colecția locuri și legende

„Am alcătuit această carte ca un omagiu adresat locuitorilor Capitalei, oraș ivit în împrejurări legendare, crescut prin truda și lupta continuă a înaintașilor, lovit nimicitor de furtuni, dar renăscut în evul socialist mai mîndru decît oricînd, cu cele mai largi și strălucitoare perspective."

AL. MITRU